



Prilog 1

**Crna Gora
Ministarstvo evropskih poslova**

**INFORMACIJA
o Finansijskom sporazumu između Evropske komisije, Republike Srbije i Crne Gore za
IPA III Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027**

Podgorica, april 2023. godine

I IPA III Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027

Programi prekogranične i transnacionalne saradnje u okviru Ipe III sprovode se u okviru politike proširenja Evropske unije, te proizilaze i nastavljaju se na programe koji se sprovode u finansijskoj perspektivi 2014-2020. Programi saradnje imaju za cilj promovisanje dobrosusjedskih odnosa i društveno-ekonomski razvoj kroz sprovođenje zajedničkih inicijativa na lokalnom i transnacionalnom nivou.

U finansijskom periodu 2021-2027, Crna Gora trenutno učestvuje u ukupno deset programa prekogranične i transnacionalne saradnje. Program prekogranične saradnje između Republike Srbije i Crne Gore 2021-2027 (Program) je nastavak programa prekogranične saradnje između Republike Srbije i Crne Gore 2014-2020. Ovaj Program podržava prekograničnu saradnju u cilju promocije dobrosusjedskih odnosa, podsticanja evropskih integracija i promocije društveno-ekonomskog razvoja kroz zajedničke lokalne i regionalne inicijative.

U cilju sprovođenja Programa, neophodno je da Evropska komisija, Vlada Republike Srbije i Vlada Crne Gore zaključe Finansijski sporazum kojim se utvrđuju uslovi pružanja podrške EU, pravila i postupci isplate koja se odnosi na podršku i uslove pod kojima će se upravljati podrškom. Takođe, potpisivanjem ovog Sporazuma obezbjeđuje se osnova za izvršavanje svih obaveza koje države preuzimaju kako bi ispunile ciljeve koji su predviđeni Programom.

Programski dokument, koji je sastavni dio Finansijskog sporazuma (Aneks 1) je kreiran od strane Zajedničke radne grupe koju su činili predstavnici relevantnih ministarstva iz obje zemlje učesnice u Programu, dok je proces izrade Programskog dokumenta bio podržan od strane eksperata angažovanih kroz regionalni projekat *CBIB+3 Izgradnja prekograničnih institucija III faza*. U procesu izrade Programskog dokumenta je konsultovana i zainteresovana stručna i laička javnost, kroz javne konsultacije koje su sprovedene u periodu 11.12.2020. do 31.12.2020. Proces onlajn javnih konsultacija o prvom nacrtu Programskog dokumenta za IPA III Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027 koordinisale su obje strukture zadužene za upravljanje Programom u zemljama učesnicama. Komentari su uzeti u obzir tokom finaliziranja Programskog dokumenta. Evropska komisija je usvojila Programski dokument odlukom br. *C(2022) 3597*, od 25. maja 2022. godine.

Opšti cilj Programa se odnosi na promociju dobrosusjedskih odnosa, podsticanje evropske integracije i jačanje društvenog, ekonomskog i teritorijalnog razvoja programskog prekograničnog područja poboljšanjem zdravstvenih i socijalnih usluga i razvojem održivog turizma. Opšti cilj će biti postignut kroz sljedeće tematske klastere i prioritete, shodno klasifikaciji iz Priloga III Regulative (EU) 2021/1529 o uspostavljanju Instrumenta pretprijetne podrške (IPA III) :

Tematski klaster I: Poboljšane mogućnosti zapošljavanja i socijalnih prava

Tematski prioritet 1: **Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica**

Specifični cilj 1.1 Poboljšati kvalitet javnih zdravstvenih i socijalnih usluga za uključivanje marginalizovanih grupa u programskom području

Tematski klaster II: Poboljšano poslovno okruženje i konkurentost

Tematski prioritet 2: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine

Specifični cilj 2.1: Poboljšati i promovisati zajednički koordinisanu prekograničnu turističku ponudu zasnovanu na zaštićenom kulturnom i prirodnom naslijeđu

Tematski klaster III: Unaprijeđeni kapacitet lokalnih i regionalnih organa vlasti za suočavanje sa lokalnim izazovima – Ovaj tematski klaster ima horizontalni značaj, i na njega će se odnositi aktivnosti iz drugih klastera.

Tehnička podrška predstavlja zaseban prioritet koji služi olakšavanju sprovođenja samog Programa. Specifični cilj ovog prioriteta je da osigura efikasnu, djelotvornu, transparentnu i blagovremenu implementaciju programa prekogranične saradnje kao i podizanje svijesti o programu među nacionalnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i, uopšteno, stanovništvom u prihvatljivom programskom području. Prioritet se sprovodi kroz projekat Tehničke podrške.

II Sredstva potrebna za realizaciju Sporazuma

Stopa sufinansiranja EU na nivou svakog tematskog prioriteta (osim tehničke podrške) nije manja od 20%, niti veća od 85% prihvatljivih troškova. Sufinansiranje tematskih prioriteta obezbjeđuju korisnici bespovratnih sredstava, u iznosu od najmanje 15% ukupnih troškova na nivou projekta. Iznos opredijeljen za tehničku podršku sprovođenju Programa je ograničen na 10% ukupne vrijednosti doprinosa EU, dok je stopa finansiranja tehničke podrške od strane EU 100%.

Ukupna procijenjena vrijednost ovog Programa iznosi 9.734.118 eura, a maksimalni doprinos EU ovom Programu je 8.400.000 EU. Finansijski sporazum se odnosi generalno na cijelu perspektivu 2021-2027, a u pogledu finansijskih sredstava Sporazumom se trenutno potvrđuje alokacija za 2022. godinu, dok će usvajanje preostale alokacije biti odobrene razmjenom pisama između Evropske komisije i korisnika IPA III. EU će IPA sredstva za ovaj Programa obezbjediti kroz tri alokacije, tako što će se sredstva raspoloživa za 2021. i 2022. godinu isplaćivati kroz alokaciju za 2022. godinu, sredstva raspoloživa za 2023, 2024. i 2025. godinu isplaćivati kroz alokaciju za 2024. godinu, dok će se sredstva raspoloživa za 2026. i 2027. godinu isplaćivati kroz alokaciju za 2026. godinu. Ukupni procijenjeni budžet za prvu alokaciju sredstava ovog Programa iznosi 4.171.764,71 eura, dok je maksimalni doprinos EU određen na 3.600.000 eura.

III Tehnička podrška

Ministarstvo evropskih poslova, kao Tijelo za prekograničnu saradnju, sprovodiće projekat tehničke podrške, koji će imati za cilj da obezbijedi efikasno i efektivno upravljanje i sprovođenje Programom u Crnoj Gori, kao i unaprijedi podršku podnosiocima predloga projekata i korisnicima bespovratnih sredstava. Tehnička podrška je usmjerena, između ostalog, na obezbjeđivanje efikasnog upravljanja i administracije Programom, a u cilju finansiranja aktivnosti koje sprovode Upravljačko tijelo, Zajednički sekretarijat, Revizorsko tijelo, Ugovorno tijelo, kao i svih drugih aktivnosti koje su neophodne u procesu upravljanja Programom. Ovo će

se postići uspostavljanjem i radom Zajedničkog tehničkog sekretarijata Programa, sa glavnom kancelarijom na teritoriji Republike Srbije (Prije polje) i područnom kancelarijom u Crnoj Gori (Bijelo Polje). Za ovaj prioritet EU obezbjeđuje 100% finansiranja, a ukupno opredjeljena sredstva za tehničku podršku za period 2021-2027 su 840.000 eura.

SPORAZUM O FINANSIRANJU POSEBNI USLOVI

Evropska komisija, u daljem tekstu "**Komisija**", koja postupa u ime Evropske unije, u daljem tekstu "**Unija**",

sa jedne strane, i

Vlada Republike Srbije (u daljem tekstu "Srbija") i Vlada Crne Gore (u daljem tekstu "Crna Gora"), u daljem tekstu zajedno nazvani "**korisnici IPA III**", ili odvojeno "**korisnik IPA III**"

sa druge strane,

i zajedno, kolektivno nazvani "strane"

DOGOVORILI SU SLJEDEĆE:

Član 1 - Program prekogranične saradnje (CBC)

(1) Unija je saglasna da finansira, a korisnici IPA III saglasni su da prihvate finansiranje sljedećeg Programa CBC kako je opisano u Aneksu I:

Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora za period 2021-2027

Globalni broj(evi) obaveze: ACT-60808

Za 2022. godinu: JAD.974920

Ovaj Program CBC finansira se iz budžeta Unije prema sljedećem osnovnom aktu:
Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA III)¹

(2) Ukupan procijenjeni trošak ovog Programa CBC iznosi 9.734.118 EUR, a maksimalni doprinos Unije ovom Programu CBC je 8.400.000 EU.

Ovaj doprinos Unije biće podijeljen na godišnje obaveze za period 2022., 2024. i 2026. u skladu sa Aneksom I. Ništa u ovom Finansijskom sporazumu ne može se tumačiti kao da implicira finansijsku obavezu Unije u vezi sa kreditima koji još nisu odobreni usvajanjem budžeta EU. Usvajanje naknadnih godišnjih finansijskih obaveza navedenih u Aneksu I biće odobreno razmjenom pisama između Komisije i korisnika IPA III.

Nije obavezan finansijski doprinos od korisnika IPA III.

(3) Program CBC sprovodi se u skladu sa opisom navedenim u Aneksu I.

¹ Uredba (EU) 2021/1529 Evropskog parlamenta i Savjeta od 15. septembra 2021 kojom je uspostavljen Instrument pretpristupne pomoći (IPA III) OJ L 330, 20.09.2021. godine, str. 1

Član 2 — Period izvršenja i period operativne implementacije

(1) Period izvršenja ovog Sporazuma o finansiranju, kako je definisano u članu 1 (1) Aneksa II, utvrđen je na 12 godina od zaključenja ovog Sporazuma o finansiranju, ili od razmjene pisama za naknadne budžetske rate.

(2) Trajanje operativnog perioda implementacije ovog Sporazuma o finansiranju, kako je definisano u članu 1(2) Aneksa II, utvrđuje se na 6 godina od zaključenja ovog Sporazuma o finansiranju, ili od razmjene pisama za naknadne budžetske rate.

(3) Ovi periodi se mogu produžiti kako je predviđeno članom 15. Aneksa II.

Član 3 — Adrese i komunikacija

Sva komunikacija u vezi sa sprovođenjem ovog Sporazuma o finansiranju je u pisanoj formi, uz izričito upućivanje na Program CBC kako je naznačen u članu 1(1) i šalje se na sljedeće adrese:

a) za Komisiju

Gđa Michela Matuella
Vršiteljka dužnosti direktora D, Zapadni Balkan
Generalni direktorat za susjedstvo i pregovore o proširenju (DG NEAR)
Rue de la Loi 15
Evropska komisija
B-1049 Brisel, Belgija
e-mai1: NEAR-D@ec.euroua.eu

b) za korisnike IPA III

Za Srbiju:

Prof. dr Tanja Mišćević
Nacionalni IPA koordinator
Ministarstvo za evropske integracije
Nemanjina 34
11000 Belgrade, Srbija
e-mail: kabinet@eu.rs

Za Crnu Goru:

Ministarstvo evropskih poslova
Bulevar revolucije 15
81000 Podgorica, Montenegro

Član 4 — Kontaktne tačke za OLAF

Kontaktna tačka korisnika IPA III koja ima odgovarajuća ovlašćenja da direktno saraduje sa Evropskom kancelarijom za borbu protiv prevara (OLAF) radi olakšavanja operativnih aktivnosti OLAF-a je:

Za Srbiju:

Gđa Jelena Sedlaček
Šefica AFCOS kancelarije
Ministarstvo finansija
Kneza Miloša
11000 Belgrade, Serbia
e-mail: jelena.sedlacek@mfin.gov.rs

Za Crnu Goru:

Gđa Nataša Kovačević
Kontaktna tačka AFCOS/Kancelarija AFCOS
Ministarstvo finansija
Stanka Dragojevića 2
81000 Podgorica, Crna Gora
natasa.kovacevic@mif.gov.me

Član 5 — Okvirni finansijski sporazumi o partnerstvu

Program CBC se sprovodi u skladu sa odredbama Okvirnog finansijskog sporazuma o partnerstvu (FFPA) između Evropske komisije i Srbije o aranžmanima za sprovođenje finansijske pomoći Unije Srbiji u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III) odnosno u skladu sa odredbama FFPA između Evropske komisije i Crne Gore o aranžmanima za sprovođenje finansijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III) (u daljem tekstu „FFPA“).

Ovim Sporazumom o finansiranju dopunjuju se odredbe gore navedenih FFPA. U slučaju sukoba između, sa jedne strane, odredbi ovog Sporazuma o finansiranju i, sa druge strane, odredbi predmetnog FFPA, ove zadnje imaju primat.

U skladu sa članom 154(5) Finansijske uredbe, implementacija programa indirektnog upravljanja od strane korisnika IPA dopunjuje se ad-hoc mjerama navedenim u članu 7.

Član 6 - Aneksi

(I) Ovaj Sporazum o finansiranju čine:

a) ovi Posebni uslovi

b) Aneks I: Program CBC Srbija – Crna Gora za period 2021-2027

c) Aneks II: Opšti uslovi

d) Aneks III: Obrazac godišnjeg izvještaja CBC o realizaciji pomoći IPA III u skladu sa članom 80. FFPA

e) Aneks IV Obrazac Finansijskog izvještaja prema članu 61 (2) (a) i 61(3) FFPA, uključujući obrazac za predviđanja vjerovatnih zahtjeve za plaćanje prema članu 33(3) FFPA

f) Minimalne specifikacije računovodstvenog sistema zasnovanog na obračunskom načelu

(2) U slučaju sukoba između odredaba Aneksa i odredaba ovih Posebnih uslova, odredbe Posebnih uslova imaju primat. U slučaju sukoba između odredbi Aneksa I i odredaba Aneksa II, odredbe Aneksa II imaju primat.

Član 7 — Odredbe kojima se odstupa od Aneksa II ili se on dopunjuje

U skladu sa verifikacionom misijom za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta koja je sprovedena u junu 2022. godine, primjenjuju se sljedeće ad-hoc mjere:

- Naknadna verifikaciona misija od strane DG NEAR će se obaviti čim se IPA III sistemi uspostave;
- Nacionalnim strukturama i vlastima je zabranjeno da preuzimaju nove zakonske obaveze, uključujući odluke o dodjeli ugovora, prije zadovoljavajućeg ishoda naknadne verifikacione misije;
- Prenos sredstava od strane DG NEAR korisniku IPA III je suspendovan do zadovoljavajućeg ishoda naknadne verifikacione misije

Sljedećom odredbom se dopunjuje Aneks II:

Komisija namjerava da postepeno uvede elektronski sistem razmjene za izvještavanje o ugovorima pod indirektnim upravljanjem od strane korisnika IPA III ("IPA-APP"). Korisnik IPA III će biti obavezan da se registruje i koristi IPA-APP kako bi omogućio e-upravljanje Sporazumima o finansiranju.

Član 8 — Zaključivanje i stupanje na snagu

Ovaj Sporazum o finansiranju smatra se zaključenim na dan kada ga potpiše posljednja strana, a najkasnije do 31. decembra 2023. godine.

Ovaj Sporazum o finansiranju stupa na snagu na dan kada ga potpiše posljednja strana.

Dio programa koji se sprovodi u indirektnom upravljanju sa korisnicima IPA III, sa izuzetkom pokretanja postupka dodjele ugovora, počinje tek nakon što FFPA stupi na snagu i kada se završi potrebno povjeravanje zadataka realizacije budžeta.

Ovaj sporazum je sastavljen u tri primjerka na engleskom jeziku, jedan se predaje Komisiji i jedan svakom od korisnika IPA III.

Za korisnike IPA III:

Za Komisiju

Za Srbiju:

Prof. dr. Tanja Mišćević
Nacionalni IPA koordinator
Ministarstvo za evropske integracije

Gđa Michela Matuella
V.D. direktora D, Zapadni Balkan
Generalni direktorat za susjedsku politiku i
pregovore o proširenju, Evropska komisija

Datum:

Datum:

Potpis

Potpis

Za Crnu Goru:

Vlada Crne Gore

Datum:

Potpis

ANEKS

Sprovedbenoj Odluci Komisije o finansiranju Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora za period 2021-2027.

Akcioni dokument za: Program prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora za period 2021-2027

SADRŽAJ

Sinopsis programa	3
Lista skraćenica	6
1. Rezime programa	7
1.1. Rezime programa	7
1.2. Priprema programa i uključivanje partnera	8
2. Programsko područje	12
2.1. Analiza situacije	12
2.2. Glavni nalazi	17
3. Programska strategija	20
3.1. Obrazloženje - Obrazloženje za odabranu strategiju intervencije	20
3.2. Opis prioriteta programa	22
3.3. Horizontalna i međusektorska pitanja	35
Održivi razvoj	35
Jednake mogućnosti	35
Doprinos unapređenju ravnopravnosti muškaraca i žena	35
Uključivanje tematskog klastera 5 „Poboljšani kapaciteti regionalnih i lokalnih vlasti za suočavanje s lokalnim izazovima”	36
3.4. Usklađenost sa drugim programima i makroregionalnim strategijama	37
3.5. Uslovi i pretpostavke	40
4. INDIKATIVNI BUDŽET	42
5. ARANŽMANI IMPLEMENTACIJE	44
5.1. Ugovor o finansiranju	44
5.2. Indikativni period implementacije	44
5.3. Metodi implementacije	44
5.4. Struktura upravljanja programom	45
5.5. Razvoj i odabir i implementacija projekta	46
5.6. Geografski opseg pogodnosti za nabavku i grantove	46
6. IZVJEŠTAVANJE, MONITORING I EVALUACIJA	46
7. INFORMISANJE I VIDLJIVOST	46
8. ODRŽIVOST	47

SINOPSIS PROGRAMA

Osnovni akt	Instrument za pretpristupnu podršku (IPA III)
Naziv programa	Program prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora za period 2021-2027
OPSYS broj	ACT-60808 2022: JAD.974920 2024: JAD.974921 2026: JAD.974922 2027: JAD.974928
Programski dokument	IPA III programski okvir
Prozor	Prozor 5 Teritorijalna i prekogranična saradnja
Programsko područje	Srbija: Opštine Nova Varoš, Priboj, Prijepolje i Sjenica u Zlatiborskom okrugu, opštine Kraljevo, Vrnjačka Banja, Novi Pazar, Raška i Tutin u Raškom okrugu i opština Ivanjica u Moravičkom okrugu Crna Gora: Opštine Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Petnjica, Plav, Plužine, Pljevlja, Rožaje, Šavnik i Žabljak
Opšti cilj/Uticaj programa	Promovisati dobrosusjedske odnose, podsticati integraciju u Uniju i jačati društveni, ekonomski i teritorijalni razvoj programskog prekograničnog područja poboljšanjem zdravstvenih i socijalnih usluga i razvojem održivog turizma
Programski tematski klasteri (TC), tematski prioriteti (TP) i specifični ciljevi/ishodi (SO) po tematskom prioritetu	TP 0: Tehnička podrška SO1: Osigurati efikasnu, djelotvornu, transparentnu i blagovremenu implementaciju programa prekogranične saradnje kao i podizanje svijesti o programu među nacionalnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i, uopšteno, stanovništvom u prihvatljivom programskom području. <u>TC 1: Poboļšane mogućnosti zapošljavanja i socijalnih prava</u> <u>TP 1: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica</u> <u>SO1.1: Poboļšati kvalitet javnih zdravstvenih i socijalnih usluga za uključivanje marginalizovanih grupa u programskom području</u> <u>TC 4: Poboļšano poslovno okruženje i konkurentnost</u> <u>TP 5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine</u> <u>SO 2.1: Poboļšati i promovisati zajednički koordinisanu prekograničnu turističku ponudu zasnovanu na zaštićenom kulturnom i prirodnom naslijeđu</u> Napomena: Tematski klaster TC 5: <i>Unaprijeđeni kapaciteti lokalnih i regionalnih vlasti za rješavanje lokalnih izazova</i> će se prožimati kroz ostale tematske klasterne. Prijedlog korisnika za integraciju ovog tematskog klastera biće predstavljen u odjeljku 3.3 ovog dokumenta
Ciljevi održivog razvoja (COR)	Glavni COR: 8 Promovisati održiv, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i pristojan rad za sve U okviru implementacije sedmogodišnjeg programa prekogranične saradnje, odabrani projekti će takođe doprinijeti sljedećim COR-ima:

	<p>3 Osigurati zdrav život i promovisati dobrobit za sve u svim starosnim dobima</p> <p>4 Osigurati inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve</p> <p>5 Postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i djevojčica</p> <p>10 Smanjiti nejednakost unutar i među zemljama</p> <p>11 Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, sigurnim, otpornim i održivim</p> <p>13 Preduzeti hitne mjere u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih uticaja</p> <p>15 Zaštititi, obnoviti i promovisati održivo korištenje kopnenih ekosistema, održivo upravljati šumama, boriti se protiv dezertifikacije i zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i zaustaviti gubitak biodiverziteta</p>
DAC kod(ovi) ¹	<p>15110 – Politika javnog sektora i administrativno upravljanje – (10%)</p> <p>16010 – Socijalna zaštita (25%)</p> <p>16020 – Otvaranje radnih mjesta (25%)</p> <p>33210 – Politika u oblasti turizma i administrativno upravljanje (40%)</p>
INFORMACIJE O BUDŽETU	
Budžetska linija	15.020300
Ukupni troškovi 2021-2027	EUR 9 734 117,65
Ukupan doprinos EU 2021-2027	EUR 8 400 000
Godišnji doprinos EU	<p>Za 2022. godinu - 3 600 000 eura</p> <p>Za 2024. godinu - 2 520 000 eura</p> <p>Za 2026. godinu - 2 160 000 eura</p> <p>Za 2027. godinu - 120 000 eura</p>
UPRAVLJANJE I IMPLEMENTACIJA	
Način implementacije	<p><i>Za operacije:</i></p> <p><i>Indirektno upravljanje od strane Republike Srbije</i></p> <p><i>Za tehničku podršku</i></p> <p><i>Direktno upravljanje od strane Evropske komisije</i></p>
Odgovorne strukture/relevantne vlasti u zemljama učesnicama IPA III 3	<p><i>u Srbiji:</i></p> <p><i>- Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije (MEI) (Upravljačko tijelo)</i></p> <p><i>Ministarstvo finansija Republike Srbije, Sektor za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava Evropske unije – CFCU (Posredničko tijelo za finansijsko upravljanje)</i></p> <p><i>U Crnoj Gori:</i></p>

1 DAC sektori (šifre i opisi) navedeni su u prvoj i četvrtoj koloni kartice 'kodovi namjene' u sljedećem dokumentu:

<http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/dacandcrscodelists.htm>

2 U zavisnosti od raspoloživosti alokacija za odgovarajuće finansijske godine nakon usvajanja relevantnog godišnjeg budžeta, ili kako je predviđeno u sistemu privremenih dvanaestina.

3 Odgovorne strukture i odgovornosti biće definisane nakon usvajanja u skladu sa IPA III zakonodavnim okvirom i odgovarajućim Okvirnim sporazumom o partnerstvu i Finansijskim sporazumom.

	<ul style="list-style-type: none"> - Vlada Crne Gore, Kancelarija za evropske integracije - Ministarstvo finansija i socijalnog staranja Crne Gore, Direkcija za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći (CFCU)
ZTS/Antene kancelarije zajedničkog tehničkog sekretarijata (ZTS)	<p>ZTS Glavna kancelarija: Prijepolje (Srbija)</p> <p>Antena: Bijelo Polje (Crna Gora)</p>
Krajnji datum zaključenja Finansijskog sporazuma	Za budžetsku obavezu 2022 najkasnije do 31. decembra N+1
Krajnji datum za dogovor (razmjena pisama) svih strana o daljim godišnjim budžetskim izdvajanjima za implementaciju Finansijskog sporazuma	<p>Za budžetsku obavezu 2024 najkasnije do 31. decembra N+1</p> <p>Za budžetsku obavezu 2026 najkasnije do 31. decembra N+1</p> <p>Za budžetsku obavezu 2027 najkasnije do 31. decembra N+1</p>
Krajnji rok za zaključivanje ugovora o nabavci i grantu	3 godine nakon datuma zaključenja Finansijskog sporazuma (ili razmjene pisama za naredne budžetske rate) osim u slučajevima predviđenim članom 114. FR
Indikativni operativni period implementacije	6 godina nakon datuma zaključenja Finansijskog sporazuma (ili razmjene pisama za sljedeće budžetske rate)
Krajnji datum za implementaciju Finansijskog sporazuma	12 godina nakon zaključenja Finansijskog sporazuma (ili razmjene pisama za sljedeće budžetske rate)

LISTA SKRAĆENICA

CA	Ugovorno tijelo
CBC	Prekogranična saradnja
CBC-Forum	Regionalni konsultativni forum CBC
CBIB+3	Izgradnja prekograničnih institucija III faza
CFCU	Centralna jedinica za finansije i ugovaranje
CfP	Poziv za projektne predloge
CSO	Organizacija civilnog društva
EU	Evropska unija
EUSAIR	Strategija EU za Jadransko-jonski region
EUSDR	Strategija EU za Dunavski region
DEU	Delegacija Evropske unije
GDP	Bruto domaći proizvod
IPA	Instrument za pretpristupnu podršku
IPARD	Instrument za pretpristupnu podršku za ruralni razvoj
JMC	Zajednički odbor za nadgledanje
JTF	Zajednička radna grupa
JTS	Zajednički tehnički sekretarijat
MEI	Ministarstvo za evropske integracije, Srbija
ME	Crna Gora
NGO	Nevladina organizacija
OS	CBC struktura (ako se tekst odnosi na IPA II, Operativna struktura)
PESTLE	Politička, ekonomska, socijalna, tehnološka, pravna i ekološka analiza
RS	Republika Srbija
SME	Mala i srednja preduzeća
SO	Specifičan cilj/ishod
SORS	Zavod za statistiku Republike Srbije
SWOT	Snage, slabosti, mogućnosti, prijetnje
TA	Tehnička podrška
TC	Tematski klaster
TP	Tematski prioritet

1. REZIME PROGRAMA

Program prekogranične saradnje između Srbije (RS) i Crne Gore (ME) realizovaće se u okviru Instrumenta za pretpristupnu podršku 2021-2027 (IPA III) u cilju promovisanja dobrosusedskih odnosa, podsticanja integracije u Uniju i unapređenja socio-ekonomskog razvoja kroz zajedničke lokalne i regionalne inicijative.

Pravna osnova za izradu prekograničnog programa⁴: Uredba (EU) 2021/1529 Evropskog parlamenta i Savjeta od 15. septembra 2021. o uspostavljanju Instrumenta za pretpristupnu podršku (IPA III).

1.1. Rezime programa

Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027 je treća generacija programa prekogranične saradnje između dvije zemlje i podržan je kroz Instrument za pretpristupnu podršku Evropske unije. Uključuje lekcije naučene u okviru implementacije programa prekogranične saradnje 2014-2020 sa istim zemljama učesnicama kako bi se dodatno ojačao i proširio obim saradnje između korisnika. Program je osmišljen na osnovu glavnih nalaza situacione i SWOT analize.

Programsko područje se proteže preko jugozapadne Srbije i sjevernih i centralnih dijelova Crne Gore. Pokriva 17 402 km² i ima populaciju od 664 522 stanovnika⁵ koji žive u dvadeset četiri opštine. Programsko područje je uglavnom ruralno sa nizom malih i srednjih gradova. Najveći urbani centri su Kraljevo i Novi Pazar u Srbiji i Nikšić i Bijelo Polje u Crnoj Gori. Područje je udaljeno i među najnerazvijenijim je u poređenju sa prosjekom zemalja (sedam opština se smatraju veoma nerazvijenim). Teritorija odražava urbano-ruralne disparitete u pogledu zaposlenosti, dostupnosti usluga i gustine naseljenosti. Visoka nezaposlenost u kombinaciji sa niskim stepenom ekonomske aktivnosti takođe predstavlja dodatne izazove socijalne isključenosti za marginalizovane grupe u programskom području (mladi, žene, stari, Romi, itd.). Privredne aktivnosti su bazirane na prirodnim resursima i koncentrisane na šumarstvo, industriju, poljoprivredu, proizvodnju energije i turizam. Programsko područje je pretežno planinsko sa dobro očuvanom prirodom, uključujući četiri nacionalna parka i druga zaštićena područja.

I privreda i društvo u Srbiji i Crnoj Gori bili su značajno pogođeni krizom COVID-19, a samim tim i programsko područje. Najveću štetu pretrpio je sektor turizma i putovanja, dok je oporavak turističkog sektora jedan je od zajedničkih izazova za prekogranično područje.

Opšti cilj/uticaj programa

Opšti cilj/uticaj programa je promovisanje dobrosusedskih odnosa, doprinos integraciji u Uniju i jačanju društvenog, ekonomskog i teritorijalnog razvoja programskog prekograničnog područja kroz poboljšanje zdravstvenih i socijalnih usluga i razvoja održivog turizma.

Program se gradi na identifikovanim potencijalima i prednostima i radi na smanjenju njegovih strukturnih slabosti. Stvaranje jednakih mogućnosti za uspostavljanje zdravih osnova i stvaranje partnerstava za prekograničnu saradnju biće integrisano kao opšti pristup u implementaciji.

Uzimajući u obzir identifikovane potrebe i izazove programske oblasti, naučene lekcije iz prethodnog perioda kao i raspoloživi finansijski paket, program će se baviti sa dva tematska prioriteta⁶:

4 Takođe, tokom procesa programiranja, dokument „Savjeti za programiranje“, koji je razvio CBIB+ korišten je kao ključna smjernica i koristan alat.

5 Nažalost, za 2019. nema dostupnih podataka o stanovništvu razvrstanih po polu i starosti

6 Napomena: Tematski klaster 5 Unaprijeđeni kapaciteti lokalnih i regionalnih vlasti za rješavanje lokalnih izazova će se prožimati u implementaciju odabranih tematskih prioriteta

1) TP1: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna uključenost preko granica

U toku je intenzivan proces strukturne transformacije društvene i demografske strukture programskog područja. Mlada populacija i mlade porodice se kreću ka urbanim sredinama (kako unutar zemlje tako i u inostranstvu). Stanovništvo stari, a samim tim i pada broj aktivnih lica u ruralnim i udaljenim područjima mijenjaju se potrebe i socio-ekonomski potencijali ovih područja. Ovaj tematski prioritet je veoma relevantan jer kombinuje važne uslove za unapređenje kvaliteta života ljudi u programskom području pružanjem unaprijeđenih zdravstvenih i socijalnih usluga u skladu sa inkluzivnim društvom. Prekogranična aktivnost u ovim oblastima je u porastu posljednjih godina i sa ovim programom se očekuje da će se takav trend ubrzati.

2) TP5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine

Programsko područje, kao jedno od kulturno najraznovrsnijih, i njegove izuzetne prirodne vrijednosti pružaju dobar potencijal za razvoj održivog turizma. Aktiviranje prirodnih, kulturnih i ljudskih potencijala programskog područja za održivi, zeleni i inkluzivni turizam prepoznat je kao jedna od ključnih oblasti saradnje gdje značajna poboljšanja i povećanje bruto dodane vrijednosti treba da se izvrše u dugoročnoj perspektivi i gdje su različite zainteresovane strane i vodeće organizacije društvene zajednice aktivno pozvane da učestvuju.

Dalje djelovanje u okviru oba tematska prioriteta, na socio-ekonomskom nivou, doprinijeće poboljšanju konkurentnosti regiona, povećanju atraktivnosti regiona za turističke prilike i poboljšanju kvaliteta javnih zdravstvenih i socijalnih usluga za uključivanje marginalizovanih grupa u programsko područje, slijedeći pristup „*ne izuzimajući nikoga*“. Oba tematska prioriteta nastaviće da doprinose izgradnji dugotrajne i uspješne saradnje između zajednica, organizacija i vlasti sa obje strane granice i doprinose društvenom, ekonomskom i teritorijalnom razvoju prekograničnog područja.

Ukupni IPA finansijski paket dostupan za program iznosi 8 400 000 eura.

Podrška koja će biti pružena u okviru ovog višegodišnjeg akcionog plana direktno će doprinijeti i stvoriti sinergiju sa prioritetima Ekonomskog i investicionog plana⁷ i Zelene agende⁸ za Zapadni Balkan.

1.2. Priprema programa i uključivanje partnera

IPA III Program prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora 2021-2027 zajednički su pripremile zemlje učesnice i u tu svrhu je osnovana Zajednička radna grupa (u daljem tekstu JTF). JTF je kolektivno tijelo koje čine predstavnici dvije zemlje učesnice u okviru Programa prekogranične saradnje Srbija-Crna Gora 2021-2027. Uloga JTF-a u strateškom planiranju i programiranju za buduću implementaciju Programa prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora 2021-2027 bila je da osigura kvalitet različitih nacrta programa prekogranične saradnje i da se program prekogranične saradnje fokusira na potrebe identifikovane u programskom području u smislu tematskih klastera, prioriteta, specifičnih ciljeva/ishoda i očekivanih rezultata/učinka. JTF je uspostavljen tokom 1. sastanka JTF-a koji je održan 26. oktobra 2020. Zbog pandemije COVID-19 svi sastanci JTF-a održani su online.

Proces programiranja je podržan od strane višekorisničkog projekta koji finansira EU „Izgradnja prekograničnih institucija – CBIB Plus faza III“ (projekat CBIB+3). Preduzeti su sljedeći koraci: i) priprema savjeta za programiranje sa detaljima o koracima i aktivnostima koje treba preduzeti i detaljnim planom za pripremu programskog dokumenta, ii) priprema nacrta situacione analize i SWOT-a na osnovu inputa od korisnika, sekundarnih izvora i naučenih lekcija, iii) identifikacija ključnih potreba i izazova programske oblasti, iv) odabir tematskih prioriteta i izrada nacrta strategije uključujući specifične ciljeve/ishode, rezultate/ishode, aktivnosti i indikatore, v) izmjene i dopune programa prema komentarima JTF-a. Takođe, održane su obuke za članove JTF-a.

7 COM(2020) 641, 6.10.2020

8 SWD(2020) 223, 6.10.2020

9 Članovi JTF-a predstavljaju, na uravnotežen i efikasan način, nadležne organe prihvatljive teritorije programa. Imenovali su ih sljedeći nadležni organi zemalja učesnica: 1) Ministarstvo za evropske integracije 2) Stalna konferencija gradova i opština; 3) Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave; 4) Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture; 5) Privredna komora; 6) Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom; 7) Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja; 8) Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija; 9) Ministarstvo unutrašnjih poslova; 10) Ministarstvo zaštite životne sredine - iz Srbije i 1) Kancelarija za evropske integracije; 2) Ministarstvo održivog razvoja i turizma; 3) Ministarstvo rada i socijalnog staranja; 4) Ministarstvo unutrašnjih poslova; 5) Ministarstvo saobraćaja i pomorstva; 6) Ministarstvo kulture (Uprava za kulturnu baštinu); 7) Ministarstvo nauke; 8) Ministarstvo državne uprave; 9) Ministarstvo sporta i mladih; 10) Ministarstvo ekonomije; 11) Ministarstvo prosvjete; 12) Opština Mojkovac (Opština Pljevlja). Svaka od ovih institucija imenovala je člana JTF-a i njegovog ili njenog zamjenika.

Tokom procesa programiranja, operativne strukture Srbije i Crne Gore zajednički su obezbjeđivale realizaciju svih zadataka u vezi sa pripremom programa prekogranične saradnje ili izmjena, uključujući sljedeće zadatke: da se dogovore o proširenju programske oblasti, da organizuju i prate proces programiranja, da obezbijede dostupnost svih relevantnih osnovnih dokumenata stručnom timu, da finalizuju, distribuiraju i prikupe upitnike zainteresovanih strana prekogranične programske oblasti za SWOT analizu, da prikupe i učine dostupnim spisak podataka potrebnih za PESTLE analizu (podaci iz nacionalnog zavoda za statistiku, relevantnih vladinih institucija, regionalnih i lokalnih vladinih kancelarija, itd.), za pripremu finalnog SWOT-a, za odabir tematskih klastera, tematskih prioriteta i specifičnih ciljeva, za odabir i usvajanje konačnih indikatora, pripreme konačnu finansijsku tabelu, pripreme naprednu verziju programskog dokumenta za odgovarajuću programsku oblast, dostave ažuriranu naprednu verziju DG NEAR-u u skladu s rokom, da pruže tehničke inpute JTF-u, osiguraju vidljivost i komunikaciju procesa (saopštenja za javnost, uključivanje medija, itd.), te da organizuju *onlajn* konsultacije putem internet stranica OS-a i internet stranice programa.

Tokom pripreme programa, operativne strukture su bile usmjerene na osiguravanje transparentnog procesa konsultacija, kako bi se konsultovali svi relevantni učesnici (npr. lokalne samouprave, organizacije civilnog društva, obrazovne institucije, itd.). U tom smislu, pripremljen je upitnik za zainteresovane strane prekogranične saradnje koji se nalaze u prihvatljivom području, kako bi se detaljno procijenila situacija u prihvatljivom pograničnom regionu.

Odgovorila je 21 od 24 opštine (osam iz Srbije i trinaest iz Crne Gore). Pored toga, upitnike je popunilo dvadeset i jedno pravno lice osim lokalnih vlasti (devet iz Srbije i dvanaest iz Crne Gore).

Nacrti situacione i SWOT analize su razmatrani i usvojeni na drugom sastanku JTF-a. Odabir tematskih prioriteta i specifičnih ciljeva izvršen je na trećem sastanku JTF-a. Tokom četvrtog sastanka JTF-a razmatran je i usvojen prvi nacrt programske strategije. Prvi nacrt programskog dokumenta poslat je na komentare Evropskoj komisiji 30. novembra 2020. godine.

Kako bi se dobila mišljenja različitih zainteresovanih strana, organizovane su javne konsultacije. Proces onlajn javnih konsultacija o prvom nacrtu programskog dokumenta za IPA III Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027 koordinisale su obje operativne strukture i održane su u periodu od 11.12.2020. do 31.12.2020. Programski dokument je objavljen na 4 internet stranice¹⁰ i ukupno su internet stranice pregledane više od 110 puta, a primljena su samo dva komentara¹¹.

10 <https://www.mei.gov.rs/sr/vesti/2174/189/335/detaljnije/priprema-ipa-iii-programa-prekograncne-saradnje-srbija-crna-gora-2021-2027/> , <https://www.gov.me/naslovna/vijesti-iz-ministarstava/237009/Javne-konsultacije-povodom-prvog-Nacrta-bilateralnih-programa-prekograncne-saradnje-2021-2027.html>, <https://cbcsrb-mne.org/preparation-of-the-new-ipa-iii-cross-border-cooperation-programme-serbia-montenegro-2021-2027/>, <https://www.eu.me/javne-konsultacije-povodom-prvog-nacrta-bilateralnih-programa-prekograncne-saradnje-2021-2027/>

11 Komentar 1 - Regionalna agencija za prostorni i ekonomski razvoj Raškog i Moravičkog okruga istakla je sljedeće:

- značaj lakog pristupa za ljude koji dolaze iz okolnih područja i urbanih centara u pogledu turizma u programskom području;
- da turizam pruža mogućnosti za „raznovrsne kvalitetne aktivnosti slobodnog vremena, usluga i proizvoda, iskorišćene IT mogućnosti za stanovnike i posjetioce” u programskoj oblasti;
- klizišta kao važno pitanje za bezbjedan transport ljudi i robe;
- da treba uložiti napore i uslove kako bi se osigurala ekološka održivost hidroresursa i biomase.

Komentar 2 - Institut za javno zdravlje Novi Pazar je komentarisao da prvi nacrt programskog dokumenta veoma detaljno pokriva njihovu oblast interesovanja, odnosno javno zdravlje. Naveli su da dio programske teritorije, primarno Novi Pazar, Tutin i Sjenica, imaju proporcionalno veću populaciju djece i mladih, te je zato programske aktivnosti potrebno dodatno fokusirati na javno zdravlje, odnosno promociju zdravlja među mlađom populacijom.

Takođe, Kancelarija UN Women u Srbiji, Beograd (odgovorna za ažuriranje rodne analize u zemlji), dala je veoma korisne komentare na prvi nacrt programskog dokumenta koji odražava rodnu perspektivu, kao i druge relevantne teme za uključivanje rodne perspektive u dokumenat. Većina njihovih komentara je prihvaćena i ugrađena u drugi nacrt programskog dokumenta.

Pored toga, 21. aprila 2021. godine održana je onlajn javna konsultacija o drugom nacrtu programskog dokumenta za IPA III Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027, a drugi nacrt programskog dokumenta je upućen Evropskoj komisiji 29. aprila 2021. godine.

Treći nacrt programskog dokumenta upućen je Evropskoj komisiji 15. jula 2021. godine.

Tabela 1.1: Rezime procesa izrade programa

Datum i mjesto	Događaj/svrha
22. april 2020.	Pismo Evropske komisije vezano za IPA III i početak procesa programiranja primljeno u NIPAK kancelariju
4. maj 2020.	Početni sastanak OS RS i CBIB+3 o procesu programiranja IPA III CBC (potrebni koraci i nacrt plana rada)
5. maj 2020.	Početni sastanak između ME OS i CBIB+3 o IPA III CBC procesu programiranju (potrebni koraci i nacrt radnog plana)
13. maj 2020.	Prvi koordinacioni sastanak između Srbije i Crne Gore o IPA III CBC programiranju. Diskusija o potrebnim koracima i planu rada
28. jul 2020.	Drugi koordinacioni sastanak između Srbije i Crne Gore o IPA III CBC programiranju. Diskusija o imenovanju JTF, Poslovnik o radu JTF-a i budućim koracima
Od kraja jula do sredine septembra 2020.	Proces imenovanja članova JTF-a
3-4 avgusta 2020.	ZTS RS-ME-BA je poslao upitnike relevantnim zainteresovanim stranama prekogranične saradnje
1. septembar 2020.	Mobilizacija stručnjaka za programiranje za ovaj program
16. septembar 2020.	2. rok za prikupljanje popunjenih upitnika
28. septembar 2020.	Zbirni odgovori iz prikupljenih upitnika dostavljeni su ekspertu za programiranje na dalju razradu i analizu
12. oktobar 2020.	Obuka za članove JTF-a, OS-a i osoblje ZTS-a, eksperta za programiranje za formulisanje i razvoj programa
16. oktobar 2020.	Treći koordinacioni sastanak između Srbije i Crne Gore o IPA III CBC programiranju.
26. oktobar 2020.	1. sastanak JTF-a: Usvajanje Poslovnika o radu Zajedničke radne grupe i Programskog plana rada JTF-a; Prezentacija IPA II CBCP RS-ME 2014-2020; Analiza upitnika; Strateški pravac budućeg programa
6. novembar 2020.	1. pripremni sastanak sa srpskim članovima JTF

10. novembar 2020.	2. sastanak JTF-a: Presentacija, diskusija i usvajanje prvog nacrtu Situacione i SWOT analize; Dogovor o narednim koracima i predstojećim sastancima
17. novembar 2020.	2. pripremni sastanak sa srpskim članovima JTF
17. novembar 2020.	3. sastanak JTF-a: Presentacija rezimea komentara članova JTF-a o izboru tematskih prioriteta (TP)/specifičnih ciljeva (SC); Diskusija i usvajanje konačnih TP/SO
25. novembar 2020.	3. pripremni sastanak sa srpskim članovima JTF
25. novembar 2020.	4. sastanak JTF-a: Presentacija, diskusija i usvajanje prvog nacrtu Programskog dokumenta
30. novembar 2020.	Podnošenje 1. nacrtu Programskog dokumenta Evropskoj komisiji
11–31. decembar 2021	Javne konsultacije o 1. nacrtu Programskog dokumenta (online)
4. februar 2021.	Koordinacioni sastanak sa OS RS, o nekim nezvaničnim opštim komentarima na nacrt
18. mart 2021.	Koordinacioni sastanak sa projektom UN Women u Srbiji o rodnoj analizi i integrisanju
19. mart 2021.	Trening o logici intervencije programa – Promel projekat
23. mart 2021.	Četvrti koordinacioni sastanak između Srbije i Crne Gore o IPA III CBC programiranju
12. april 2021.	Primljeni komentari i sugestije projekta Promel o logici intervencije
21. april 2021.	Javne konsultacije
23. april 2021.	5. sastanak JTF-a: Presentacija, diskusija i usvajanje prvog nacrtu 2. verzije Programskog dokumenta
29. april 2021.	Dostavljanje 2. verzije programskog dokumenta RS-ME Komisiji
07. jun 2021.	Primljeni neformalni komentari Evropske komisije na 2. nacrt
08. jul 2021.	Primljeni službeni komentari Evropske komisije na 2. nacrt
15. jul 2021.	Dostavljanje 3. verzije programskog dokumenta RS-ME Komisiji

2. PROGRAMSKO PODRUČJE

2.1. Situaciona analiza¹²

Programsko područje se proteže preko jugozapadne Srbije i sjevernih i centralnih dijelova Crne Gore. Obuhvata 10 opština u Republici Srbiji i 14 u Crnoj Gori.

U Srbiji, prihvatljivo područje obuhvata opštine koje se nalaze u tri okruga: cijeli Raški okrug sa 5 opština – Kraljevo, Vrnjačka Banja, Raška, Novi Pazar i Tutin; četiri od deset opština Zlatiborskog okruga - Nova Varoš, Priboj, Prijepolje i Sjenica; i opština Ivanjica, jedna od četiri koje ima Moravički okrug.

U Crnoj Gori prihvatljiva teritorija obuhvata opštine koje se nalaze u sjevernom i centralnom dijelu zemlje, a to su: Andrijevića, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak.

Mapa 1: Programsko područje



Ukupna programska površina obuhvata 17 402 km², od čega 46 % pripada srpskoj teritoriji (8 033 km²), a 54 % crnogorskoj (9 369 km²). U poređenju sa nacionalnim teritorijama, prihvatljivo područje na srpskoj strani predstavlja 9% ukupne teritorije zemlje, dok u Crnoj Gori obuhvata 68% teritorije zemlje.

Dužina srpsko-crnogorske granice je 249,5 km, sa šest graničnih prelaza. Uglavnom se proteže duž planinskog područja sa 10 km riječne granice. Programsko područje je pretežno planinsko sa dobro očuvanom prirodom. Najvažniji prirodni resursi su voda, šume i mineralni resursi.

¹² Imajte na umu da ovaj odjeljak sumira situaciju oko odabranih tematskih prioriteta, za više informacija pogledajte Situacionu analizu u Aneksu I

Demografija

Ukupan broj stanovnika programskog područja, prema statističkim projekcijama za 2019. godinu, iznosio je 664 522, od čega 65 % (432 289 stanovnika) živi u Srbiji, a 35 % (232 233 stanovnika) u Crnoj Gori. U kontekstu zemlje, stanovnici u dijelu programskog područja u Srbiji čine oko 6% ukupnog stanovništva Srbije, dok ljudi u crnogorskom dijelu čine oko 37% stanovništva zemlje. Na programskoj teritoriji većina opština bilježi pad stanovništva, osim stanovništva u Novom Pazaru u Srbiji i Rožajama u Crnoj Gori koje raste. U poređenju sa prethodnim periodom i popisom iz 2011. godine, kada je ukupan broj stanovnika programa iznosio 693 412, trenutni podaci pokazuju pad stanovništva za skoro 29 000 stanovnika na cijelom programskom području (pad od 18 047 stanovnika u Crnoj Gori i 10 843 u Srbiji. Stanovništvo čitavog područja dramatično se smanjuje, više od 4% za samo 8 godina (projekcije popisa 2011. – 2019.).

Prema popisu iz 2011. godine, u pogledu etničkih grupa, većinu stanovništva u programskom području čine Srbi (45 %), zatim Crnogorci (24 %) i Bošnjaci (21 %). Manjine na obje strane uživaju jednak tretman koji im garantuje Ustav.

Nivo razvoja

Ekonomija u programskoj oblasti je među najnerazvijenijim u poređenju sa nacionalnim nivoima razvoja za zemlje učesnice u cjelini.

Vlada Srbije svake godine prati disparitete u lokalnim privredama i zajednicama kroz kompozitni indeks pod nazivom „Ekonomska razvoj jedinice lokalne samouprave“ (EDLSU). Definiše se prema odobrenoj metodologiji koja uzima u obzir ekonomske i socijalne faktore i koja svaku jedinicu lokalne samouprave (JLS) svrstava u jednu od četiri grupe¹³. Od deset srpskih opština koje se nalaze u programskom području, šest opština (Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Raška, Sjenica i Tutin) se smatraju veoma nerazvijenim, a tri (Prijepolje, Sjenica i Tutin) su devastirane.

Vlada Crne Gore koristi indeks razvijenosti za mjerenje stepena razvijenosti lokalnih samouprava. Ovaj složeni indikator se izračunava prema sljedećim pokazateljima: stopa nezaposlenosti, prihod po stanovniku, prihodovni budžet lokalnih samouprava po glavi stanovnika, opšte kretanje stanovništva i stepen obrazovanja. Prema ovom indeksu, četiri opštine (Plav, Gusinje, Andrijevica i Petnjica) pripadaju drugoj grupi (ispod 50% republičkog prosjeka)¹⁴, šest opština (Kolašin, Mojkovac, Šavnik, Bijelo Polje, Berane i Rožaje) pripada treća grupa (između 50% i 75 %), dok četiri opštine (Nikšić, Žabljak, Plužine i Pljevlja) pripadaju četvrtoj grupi (između 75 % i 100 %).

U programskoj oblasti, 7 od 24 opštine se smatraju izrazito nerazvijenim (devastiranim), sa indeksom razvijenosti ispod 50% nacionalnog prosjeka.

Turizam je većini opština u programskom području prepoznat kao jedan od ključnih potencijala i pokretača razvoja, što se ogleda i u lokalnim i regionalnim strateškim dokumentima. Upoređujući podatke iz 2011. i 2018/2019. (za Srbiju 2018. i za Crnu Goru 2019.) koji se odnose na turizam na prihvatljivoj programskoj teritoriji, uočavaju se pozitivni trendovi. U programskom području zabilježeno je 610 685 dolazaka turista (357 432 u 2011.). Na programskoj teritoriji Srbije u 2018. godini zabilježen je 454 021 dolazak turista. Ovi dolasci čine 13% svih dolazaka turista u Srbiji. Kako je saopštio Republički zavod za statistiku, najviše dolazaka i noćenja turista zabilježeno je u opštinama Vrnjačka Banja i Raška. Što se tiče svih noćenja u Srbiji, njih 17% ostvareno je u programskom području. Doprinos turizma na crnogorskoj strani prihvatljivog područja ukupnim turističkim brojkama je manji; međutim, primjećuje se blagi porast procenta po svim kategorijama koje se porede (ukupni dolasci turista i strani, ukupna noćenja i strani). Dolasci turista čine 6% svih dolazaka u Crnu Goru u 2019. godini i 2% u ukupnim noćenjima. U Crnoj Gori najviše dolazaka i noćenja turista zabilježeno je na Žabljaku i Kolašinu. Kao i u prethodnom periodu, srpska strana uglavnom privlači domaće turiste (80 % dolazaka, 87 % noćenja u 2018. godini), dok na crnogorskoj strani dominiraju strani turisti (83% dolazaka, 85% noćenja u 2019. godini). Iako postoji značajan potencijal za razvoj održivog turizma, postoje ozbiljne prepreke za dinamičniji razvoj turističkog sektora. Glavne prepreke su bolji pristup programskom području, modernizacija turističke infrastrukture, poboljšanje kvaliteta smještaja i drugih usluga, generalno neadekvatno obučeno osoblje u turističkom sektoru, nedostatak ljudskih resursa, sezonski obrazac turističke ponude, itd¹⁵.

¹³ Grupa 1: EDLSU je iznad nacionalnog prosjeka; Grupa 2: EDLSU je između 80 % i 100 % nacionalnog prosjeka; Grupa 3: EDLSU je između 60 % i 80 % nacionalnog prosjeka i smatra se 'nerazvijenim'; Grupa 4: EDLSU je ispod 60 % nacionalnog prosjeka i smatra se 'veoma nerazvijenim', s dodatnom podkategorijom 'devastiranih' LSU-a, koji imaju nivo EDLSU ispod 50 % nacionalnog prosjeka.

¹⁴ Grupa 6: Indeks razvijenosti iznad 125 % nacionalnog prosjeka; Grupa 5: Indeks razvoja između 100 i 125 % nacionalnog prosjeka; Grupa 4: Indeks razvoja između 75 i 100 % nacionalnog prosjeka; Grupa 3: Indeks razvoja između 50 i 75 %; Grupa 2: Indeks razvoja ispod 50 % nacionalnog prosjeka

<http://www.sluzbenilist.me/prehled-dokumenta-2/?id={47D43BAA-3710-410C-9ADA-3BF635177399}>

¹⁵ Projekat razvoja i promocije turizma (Triple 5) finansirala je EU, a implementirao Regionalni savet za saradnju (RCC). Evropska unija je finansirala projekat sa 5 miliona eura u skladu sa IPA II višedržavnim indikativnim strateškim dokumentom 2014-2020 koji je imao za cilj jačanje „ekonomskog potencijala i otvaranja novih radnih mesta u regionu“ u skladu sa potrebama za ekonomski razvoj i konkurentnost identifikovane u Strategiji proširenja. Projekat se fokusirao na brendiranje regiona kao poželjne turističke destinacije i aktivno je saradivao sa svim relevantnim akterima (kreatori politike, privatni sektor, OCD aktivne u turizmu, turističke zajednice itd.). Pored razvoja zajedničkih regionalnih turističkih ruta, unapređenja turističke infrastrukture, povećanja priliva turista i dužine njihovog boravka, projekat je identifikovao i administrativne prepreke i formulisao preporuke za njihovo otklanjanje i povećanje slobodnog protoka turista.

Prihvatljivo programsko područje ima dobro očuvano okruženje i značajnu površinu pod zaštitom. Raznolikost u pejzažu, uključujući geodiverzitet, osnova je za bogati biodiverzitet ovog područja, uključujući brojne endemske vrste. Postoje četiri nacionalna parka koji pokrivaju 675,8 km² ili oko 4% programskog područja: Nacionalni park Kopaonik (119 km²), Biogradska gora (56 km²), Prokletije (166 km²) i Durmitor (334 km²). Nacionalni park Durmitor je pod zaštitom UNESCO-a. U Srbiji postoji i Ramsarsko područje (močvara međunarodnog značaja) pod nazivom Peštarsko polje. Ovi parkovi su važna dobra za održivi razvoj turizma i imaju potencijal da poboljšaju prihode onih koji žive u tim oblastima. Ostala zaštićena područja prirode uključuju stroge rezervate prirode, specijalne rezervate prirode, parkove prirode, područja visoke prirodne vrijednosti, spomenike prirode i zaštićena područja oko spomenika kulture.

Osim toga, među stanovnicima programskog područja raste svijest da ekološki zaštićena područja ne samo da doprinose regulaciji klime, već mogu podržati lokalnu i nacionalnu ekonomiju kroz snabdijevanje ribom, šumskim proizvodima i drugim resursima.

Programsko područje je široko prepoznato kao jedno od kulturno najraznovrsnijih područja u regionu Balkana. Poznato je po kulturnom naslijeđu od nacionalnog i međunarodnog značaja.

Prema izvještaju OECD-a o krizi COVID-19 na zapadnom Balkanu, turizam je među sektorima privrede koji su najteže pogođeni krizom COVID-19. Pandemija COVID-19 promijenila način na koji ljudi putuju, kao i očekivanja turista. Može se očekivati pomak sa masovnog turizma na individualno iskustvo prilagođeno ličnim potrebama. Razvoj održivog turizma biće ključ za oporavak nakon COVID-19.

Poljoprivreda je tradicionalna privredna djelatnost ovog područja. Programsko područje karakteriše ruralni pejzaž, uglavnom pašnjaci i livade. Mala prosječna veličina poljoprivrednih gazdinstava, starenje poljoprivrednika, nizak stepen obrazovanja i nezainteresovanost mladih za ostanak u ruralnim područjima su faktori koji koče razvoj. Mala poljoprivredna gazdinstva ne mogu osigurati dovoljan prihod i moraju dopuniti poljoprivredu drugim djelatnostima. Glavne karakteristike ove proizvodnje su rascjepkanost gazdinstava, starosna struktura (stara domaćinstva), zastarjela mehanizacija, nedovoljna primjena novih poljoprivrednih tehnika, nedostatak sredstava i neorganizovana proizvodnja. Preovlađujuća poljoprivredna djelatnost je uzgoj životinja (goveda, ovce, koze). Proizvodnja voća i povrća uglavnom je karakteristična za Raški okrug. U programskom području nekoliko proizvoda je zaštićeno geografskim oznakama. U Srbiji su ovi proizvodi voda "Vrnjci", zlatarski sir, sjenička jagnjetina i sjenički sir. U Crnoj Gori, proizvodi zaštićeni oznakom porijekla na nacionalnom nivou su kolašinski sir, durmitorski sir i pljevaljski sir. U poređenju sa drugim evropskim zemljama, udio organske poljoprivrede u zemljama Balkana je veoma nizak, ali raste. Organska poljoprivreda ima dobar potencijal za crnogorsku i srpsku poljoprivredu, s obzirom na povoljne prirodne uslove i kontinuitet porodičnih gazdinstava.

Tržište rada

U programskoj oblasti u 2018/2019. godini zaposleno je ukupno 144 206 (dostupni podaci za Srbiju odnose se na 2018. godinu i za Crnu Goru 2019.). Od ukupnog broja zaposlenih, na srpskoj strani bilo je 101.331 zaposlenih, a 42.875 na crnogorskoj strani. Zaposleni na crnogorskoj strani programa čine 21% ukupne zaposlenosti u zemlji, dok je na srpskoj strani oko 5%. Prosječan procenat zaposlenih žena (od ukupno zaposlenih) u Srbiji je 46%, au Crnoj Gori 45%. Posmatrajući ovaj procenat u programskom području, samo tri opštine na crnogorskoj strani (Kolašin 50 %, Mojkovac 45 % i Žabljak) imaju isti ili veći procenat od nacionalnog prosjeka, dok na srpskoj strani postoji samo jedna opština (Vrnjačka Banja). U Crnoj Gori u 2019. godini struktura zaposlenih po sektorima djelatnosti pokazuje da najveći dio njih radi u sektoru usluga, 73,4 %; zatim u industriji i građevinarstvu, 19,4 % i 7,1 % u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu¹⁶. Na srpskom dijelu programske oblasti najviše ljudi je zaposleno u sektoru proizvodnje (21 573 ili 22,3 %), trgovini na veliko i malo (14 557 ili 15 %), dok značajan udio poslova (23,6 %) obezbjeđuje javni sektor - javna uprava (6 950), obrazovanje (8 160), zdravstvo i socijalne usluge (7 742).

Jedan od najvećih izazova u obje zemlje je nezaposlenost. U Republici Srbiji je u 2018. godini bilo 552 513 nezaposlenih, što je činilo 20,6% ukupnog aktivnog stanovništva. Stopa nezaposlenosti u Crnoj Gori iznosila je 15,1% u 2019. godini¹⁷. Što se tiče programske oblasti, nezaposlenost je kritičnija nego na nacionalnom nivou. Stopa nezaposlenosti u programskoj oblasti u Srbiji iznosi 37,8 %, što je mnogo više od prosječne stope u zemlji. Nezaposlenost ostaje jedan od najvećih izazova programske oblasti, što dovodi do smanjenja životnog standarda i depopulacije pograničnih regiona.

¹⁶ Zavod za statistiku Crne Gore

¹⁷ Napominjemo da se zvanična statistika o tržištu rada u Srbiji odnosi na godišnji prosek za 2018.

¹⁸ <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>

Karakteristične su strukturalna nezaposlenost, nezaposlenost mladih, nezaposlenost osoba starijih od 50 godina, dugotrajna nezaposlenost, nezaposlenost ranjivih grupa (mladi, žene, stari, Romi, itd.). U programskoj oblasti u 2018/2019. godini bilo je nezaposleno ukupno 83 773 lica (dostupni podaci za Srbiju se odnose na 2018. godinu, a za Crnu Goru 2019.). Od ukupnog broja nezaposlenih, na srpskoj strani bilo je 61.610 nezaposlenih i 22.163 na crnogorskoj strani. Upadljivo je da nezaposleni na crnogorskoj strani programa čine 62,7 odsto ukupnih nezaposlenih u zemlji, a na srpskoj strani taj udio iznosi 11,1 %.

Što se tiče uticaja pandemije COVID-19 na žene u Crnoj Gori, sektori koji su najviše opterećeni krizom u smislu povećanog obima posla i rada u teškim uslovima u kojima najveći procenat zaposlenih čine žene su: - zdravstvo (uključujući medicinske i nemedicinsko osoblje), socijalna zaštita (npr. centri za stare), obrazovanje i trgovina na malo. Takođe, povećan je obim neplaćenog rada žena, a žene su bile ranjivije na tržištu rada i imale nižu stopu zarada od muškaraca, pokazuju rezultati istraživanja UNDP-a u Crnoj Gori iz oktobra 2020. godine „Doprinos žena crnogorskoj ekonomiji: neplaćeni ženski rad i njega tokom pandemije COVID-19“. Ovo istraživanje je pokazalo da su žene, zbog brojnih društvenih, ekonomskih i zdravstvenih aspekata, od početka pandemije pretrpjele teže posljedice od muškaraca.

Priroda, okolina i klimatske promjene

Programsko područje ima relativno dobro očuvanu životnu sredinu i značajno područje pod zaštitom. Raznolikost u pejzažu, uključujući geodiverzitet, je osnova za bogatu biodiverzitet ovog područja, uključujući brojne endemske vrste. Glavne prijetnje prirodnom biodiverzitetu i gubitku pejzažne raznolikosti u programskom području su ljudske aktivnosti (poljoprivreda, rudarstvo, nekontrolisano korištenje prirodnih resursa), ali i klimatske promjene. Biodiverzitet kao pojam je slabo shvaćen među građanima i nije na adekvatan način predstavljen javnosti. Uključivanje lokalnog stanovništva u zaštićena područja, kao i planiranje i upravljanje postaje sve važnije, u pogledu održivog razvoja turizma i održavanja dobrog statusa očuvanosti područja. Zbog klimatskih promjena koje su u toku, učestalost prirodnih rizika poput poplava, šumskih požara, klizišta ili ekstremnih vremenskih pojava, poput jakih vjetrova ili snježnih nanosa, porasla je tokom posljednjih decenija. I planinska područja i doline su ranjive. Značaj prekogranične saradnje u odgovoru na vanredne situacije raste u planinskim područjima, pošumljenim zonama, pustim i udaljenim područjima i područjima sa nižim nivoom dostupnosti socijalnih i hitnih službi.

Socijalna kohezija

Republika Srbija i Crna Gora spadaju u grupu zemalja sa visokim indeksom humanog razvoja (HDI). Prema rangiranju Indeksa humanog razvoja za 2019.¹⁸, Srbija sa HDI od 0,799 zauzima 63. mjesto, dok Crna Gora sa HDI od 0,816 nalazi se na 52. mjestu u 2018. godini (Izveštaj o ljudskom razvoju 2019, UNDP). Očekivano trajanje života pri rođenju je 75,8 u Srbiji i 76,8 u Crnoj Gori. U Srbiji očekivane godine školovanja iznose 14,8, ali srednja godina školovanja je 11,2, dok su ovi brojevi veći u Crnoj Gori sa 15 očekivanih godina školovanja i 11,4 srednjih godina školovanja. Bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika u 2018. godini iznosio je 15.218 dolara u Srbiji i 17.511 dolara u Crnoj Gori.

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku Srbije, stopa rizika od siromaštva je u 2018. godini iznosila 24,3% (ove osobe nisu nužno siromašne, ali su u većem riziku od siromaštva od ostalih), a u poređenju sa 2017. bio je manji za 1,4 %. Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti iznosila je 34,3 % (ova lica su u riziku od siromaštva, ili su teško materijalno uskraćena, ili žive u domaćinstvima sa niskim intenzitetom rada), što je niže za 2,4 % u odnosu na 2017. Prema podacima MONSTAT-a, stopa rizika od siromaštva je u 2018. godini iznosila 23,8 %, što predstavlja udio lica čiji je ekvivalentni prihod ispod relativne linije siromaštva – ne znači da su nužno siromašni, već da su u većem riziku da budu siromašni. Stopa rizika od siromaštva u odnosu na 2017. godinu porasla je za 0,2 %. Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti u 2018. godini iznosila je 31,4 %, u odnosu na 2017. smanjena je za 2,3 %.

Jedna od najugroženijih i često nevidljivih grupa u programskom području su starije osobe, posebno žene, koje žive u ruralnim djelovima bez ikakvih prihoda i penzija. Zbog kriterijuma koji se odnose na imovinu nepokretnosti u Srbiji, nemaju pravo na socijalnu pomoć i zdravstveno osiguranje.

Socijalne usluge

Mreža centara za socijalne usluge je dobro rasprostranjena u programskom području. Na srpskom dijelu programske teritorije postoji 10 centara za socijalni rad u svakoj opštini. Na crnogorskoj strani postoji 6 centara za socijalni rad - Bijelo Polje, Rožaje i 5 međuopštinskih i to: za opštine Plav i Gusinje, za opštine Pljevlja i Žabljak, za opštine Nikšić, Šavnik i Plužine, za opštine Berane, Andrijevica i Petnjica i za opštine Mojkovac i Kolašin. U Srbiji su OCD kao i privatni sektor u potpunosti uključeni u sistem usluga socijalne zaštite kroz standardizaciju usluga i procedure licenciranja. Geografska pokrivenost centara za socijalni rad je relativno dobra, ali i dalje postoje potrebe za poboljšanjem kvaliteta, dostupnosti i efikasnosti servisa, posebno onih koji ciljaju ugrožene grupe. Prema podacima Ministarstva za rad, zapošljavanje,

boračka i socijalna pitanja Republike Srbije, na srpskoj strani programske teritorije, ukupan broj socijalnih radnika iznosio je 90, odnosno 1 socijalni radnik na 4 803 stanovnika.

Stanovništvo u programskom području u obje zemlje stari brže od nacionalnog prosjeka. Trenutno nivo usluga za starije osobe još nije dobro razvijen. Postoji potencijal za saradnju između lokalnih samouprava, javnog sektora i civilnog društva za uspostavljanje međugeneracijskih centara, kućne njege i dr. Ova vrsta usluga je značajna i za urbana i za ruralna područja, svaka sa svojim specifičnostima.

Zdravstvene usluge

Široka mreža domova zdravlja u obje zemlje relativno je lako dostupna stanovništvu. Međutim, postoje značajne razlike između urbanih centara i udaljenih područja. Zdravstvene usluge su uglavnom dobro dostupne u urbanim centrima, što nije situacija u perifernim ruralnim dijelovima. Potrebe na duge staze mogu postati još kritičnije. Ruralna područja na teritoriji programa suočavaju se sa povećanim starenjem i očekuje se da će potražnja za socijalnim i zdravstvenim uslugama porasti. Nizak pristup uslugama se takođe smatra jednim od faktora koji umanjuju kvalitet života i time doprinosi emigraciji mladih. Ukupno u programskom području postoji 19 domova zdravlja. Na srpskom dijelu programske oblasti, sve opštine pružaju primarnu zdravstvenu zaštitu kroz mrežu primarnih ustanova (domova zdravlja). Na crnogorskoj strani domovi zdravlja su u Andrijevići, Beranama, Bijelom Polju, Kolašinu, Mojkovcu, Nikšiću, Plavu, Pljevljima i Rožajama. Programsko područje ima ukupno 15 bolnica, uključujući specijalizovane bolnice. Na crnogorskoj strani bolnice su u Beranama, Bijelom Polju, Pljevljima i dvije u Nikšiću. Na srpskoj strani bolnice su u Ivanjici, Tutinu, Kraljevu, Novom Pazaru (dvije), Vrnjačkoj Banji (dvije), Mataruškoj Banji, Priboju i Prijepolju.

U bolnicama u srpskom dijelu programskog područja radi 1 046 ljekara (ljekara, specijalista i ljekara na specijalizaciji) za populaciju veću od 430 000. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku Srbije za 2018. broj stanovnika po ljekaru je 349, dok je situacija lošija na srpskom dijelu programskog područja, sa 413 stanovnika po ljekaru. Pristup službi za specijalistički tretman je problematičan. U bolnicama u crnogorskom dijelu programskog područja radi 499 ljekara ((ljekara, specijalista i ljekara na specijalizaciji) za populaciju veću od 230 000. Prema podacima Instituta za javno zdravlje Crne Gore za 2018. godinu, broj stanovnika po ljekaru je 465 na crnogorskoj strani programskog područja.

Lokalna uprava

Strategija reforme javne uprave u Republici Srbiji, kao jedan od ključnih reformskih ciljeva, utvrdila je potrebu dalje decentralizacije koja bi rezultirala unapređenjem sistema lokalne samouprave kao i efikasnom raspodjelom nadležnosti između pojedinih nivoa vlasti. U Crnoj Gori reforma javne uprave ima za cilj stvaranje efikasne, efektivne i servisno orijentisane javne uprave koja će povećati povjerenje građana u njen rad. Na ovaj način javna uprava će uticati na poboljšanje uslova poslovanja i jačanje konkurentnost privrede i kvalitet života građana Crne Gore.

Oba odabrana tematska prioriteta u okviru programa (Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica i Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa) pokrivaju teme za koje je potrebno aktivno angažovanje lokalnih vlasti u planiranju, razvoju i implementaciji projekata prekogranične saradnje. U skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi obje države, opštine u Srbiji i Crnoj Gori su nadležne za sve sektore obuhvaćene odabranim tematskim prioritetima. U skladu sa članom 20. Zakona o lokalnoj samoupravi Republike Srbije, kao i članom 27. Zakona o lokalnoj samoupravi Crne Gore, opštine u Srbiji i Crnoj Gori, između ostalog, rade na sljedećem:

- Staraju se o zadovoljavanju potreba građana u oblasti obrazovanja (predškolsko obrazovanje i osnovno i srednje obrazovanje i vaspitanje), kulture, zdravstvene i socijalne zaštite, dječije zaštite, sporta i fizičke kulture;
- Vode računa o lokalnom ekonomskom razvoju uključujući razvoj i unapređenje turizma;
- Vode računa o zaštiti životne sredine, zaštiti od prirodnih i drugih nepogoda, zaštiti kulturnih dobra od značaja za opštinu.

S obzirom na ovako definisane nadležnosti, jedinice lokalne samouprave se vide kao jedan od glavnih korisnika (potencijalnih aplikanata) ovog programa. Stoga je veoma važno imati javna tijela sa dovoljnim kapacitetima za direktno učešće u programu prekogranične saradnje, jer su oni jedan od najvažnijih aktera u razvoju prekograničnog regiona. Kako se saznaje iz evaluacija i ankete (poslatih upitnika) sprovedenih tokom procesa programiranja, potrebno je ojačati kapacitete lokalnih vlasti kako bi bile u stanju da se efikasno bave lokalnim izazovima i upravljaju njima.

Pregled snaga, slabosti, prilika i pretnji na osnovu odgovora na upitnike koje su popunile lokalne samouprave i druga pravna lica u Srbiji i Crnoj Gori, pogledajte u Aneksu 1 Situaciona analiza.

2.2. Glavni nalazi

Situaciona i SWOT analiza identifikovale su brojne potencijalne oblasti intervencije koje se smatraju instrumentima za razvoj pograničnog regiona (vidi detalje u Aneksu I). Glavne potrebe i izazovi su sažeti na sljedeći način:

- **Smanjenje siromaštva i unapređenje socijalne uključenosti**

Određeni broj marginalizovanih grupa identifikovan je u programskom području. Siromaštvo u obje zemlje postalo je kritično u ruralnim dijelovima. Siromaštvo i opasnost od socijalne isključenosti osoba u nepovoljnom položaju su visoke. Postoji potreba za jačanjem unakrsnih graničnih inicijativa koje se bave novim pristupima i saradnjom između javnog i privatnog sektora, kao i javnog i civilnog sektora, s ciljem novih rješenja, usluga i programa za poboljšanje položaja marginalizovanih grupa u programskom području (mladi, žene, stari, Romi, itd.).

- **Povećanje zapošljavanja**

Većina programskog područja pripada najnerazvijenijim u obje zemlje učesnice. Niska ekonomska aktivnost, iznadprosječne stope nezaposlenosti u kombinaciji sa relativno visokim udjelom neaktivnog stanovništva, posebno u ruralnim područjima, ozbiljno utiču na životni standard i kvalitet života uopšte. Uz to, žene su tradicionalno manje zaposlene i manje aktivne na tržištu rada, što je rezultat tradicionalnih uloga i nedostatka usluga podrške koje bi trebale doprinijeti usklađivanju privatnog i poslovnog života. Mlade generacije nemaju praktičnog iskustva da unaprijede svoju zapošljivost. Potrebna je bolja saradnja obrazovanja i privrede kako bi se iskoristile mogućnosti za otvaranje radnih mjesta u perspektivnim sektorima, uključujući socijalnu ekonomiju. Nedostatak atraktivnih mogućnosti za zapošljavanje jedan je od glavnih razloga za emigraciju radne snage.

- **Poboljšanje kvaliteta usluga socijalne i zdravstvene zaštite (posebno u ruralnim područjima)**

Dostupnost socijalnih i zdravstvenih usluga varira, a njihov kvalitet i dostupnost su slabi izvan urbanih i opštinskih centara. Socijalni i zdravstveni sistemi imaju potrebu za modernizacijom, a usluge u sektoru treba da postanu pristupačnije. U nastavku, vještine zdravstvenih i socijalnih radnika treba bolje prilagoditi stvarnim potrebama korisnika, posebno u ruralnim područjima. Kvalitet, obim i mehanizam pružanja socijalnih usluga koje se pružaju korisnicima u ranjivim položajima nisu dobro prilagođeni njihovim raznolikim potrebama i promjenjivom okruženju, kao što su starenje stanovništva, povećan broj korisnika i različiti profili korisnika. Potrebe (potencijalnih) korisnika se ne prate kontinuirano, kao preduslov za prilagođavanje postojećih usluga i ublažavanje potencijalnih rizika.

- **Aktiviranje resursa za socio-ekonomski razvoj (turizam)**

Većina programskog područja pripada najnerazvijenijim u obje zemlje učesnice. Niska ekonomska aktivnost, nadprosječne stope nezaposlenosti u kombinaciji sa relativno visokim učešćem neaktivnog stanovništva, posebno u ruralnim područjima, ozbiljno utiču na životni standard i kvalitet života uopšte. Mlade generacije nemaju praktičnog iskustva da unaprijede svoje zapošljavanje. Potrebna je bolja saradnja obrazovanja i privrede kako bi se iskoristile mogućnosti za otvaranje radnih mjesta u perspektivnim sektorima, uključujući socijalnu ekonomiju. Nedostatak atraktivnih mogućnosti za zapošljavanje jedan je od glavnih razloga za emigraciju radne snage.

Inkluzivni, održivi i zeleni turizam identifikovan je kao glavna prilika za balansiranje regionalnih razlika i otvaranje novih radnih mjesta. Kombinovanje unutrašnje snage poput bogatstva i raznolikosti okoline, kao i prirodnog, kulturnog i

istorijskog naslijeđa sa mogućnostima kao što je promocija lokalnog (smještajnog) razvoja turizma (npr. eko-, etno-zdravstveni turizam...) čime se valorizuju povoljni uslovi za diversifikovani turizam u pograničnom području.

- **Zaštita prirode i životne sredine**

Područje je bogato biodiverzitetom, pejzažom i geodiverzitetom. Potrebni su zajednički pristupi očuvanju prirode i poboljšanju svijesti stanovništva o očuvanju prirode i uticaju ljudskih aktivnosti na biodiverzitet.

Očuvanje je potrebno zbog ranjivosti životne sredine. Međutim, pažljivo planirano aktiviranje ovih resursa za održivi turizam i uređenje lokacije i upravljanje posjetiocima može doprinijeti razvoju područja i lokalne ekonomije.

Prirodne vrijednosti i životna sredina često su ugroženi zbog ljudskih aktivnosti (nizak nivo svijesti stanovništva, poljoprivreda i rudarske aktivnosti, nekontrolisano korištenje prirodnih resursa, nedostatak komunalnih usluga). Zaštita voda i zemljišta su područja glavni izazovi zbog nerazvijenog tretmana otpadnih voda i upravljanja otpadom. Ispitivanje voda, zemljišta i vazduha je nedovoljno i od kritične je važnosti s obzirom na uticaj i rizike po zdravlje stanovništva, posebno za najugroženije.

Teritorija programa obuhvata područja izložena riziku od poplava, požara, zemljotresa i klizišta. Opasnost od požara posebno je akutna duž granice. Zajednička prevencija rizika, kao i mjere prilagođavanja i ublažavanja su važne zbog strateškog značaja.

Ključni potencijali ovog područja su ljudi, duga tradicija saradnje, poštovanje i suživot u multikulturalnom društvu, prirodno i kulturno naslijeđe i prirodni resursi.

Perspektiva lokalne uprave

Na osnovu podataka iz Godišnjih izvještaja o realizaciji programa (2018-2020) i relevantne statistike dva sprovedena Poziva za podnošenje prijedloga projekata u okviru finansijske perspektive 2014-2020, može se zaključiti da su lokalne samouprave (LS) bile aktivne kao partneri u projektima. U prvom pozivu za dostavljanje predloga projekata od 94 potencijalna vodeća aplikanta, 15 su bile LS (16 %), a od 207 koaplikanata 18 su bile LS (8 %). Takođe, od 9 vodećih korisnika 5 su bile LS (55 %), a od 20 sukorisnika 7 su bile LS (35 %).

U okviru drugog poziva za podnošenje predloga projekata od 47 potencijalnih vodećih aplikanata, 7 su bile LS (15 %), a od 92 koaplikanta 7 su bile LS (8 %). Od 9 vodećih korisnika 1 je bila LS (11 %), a od konačnih 16 sukorisnika 1 je bila LS (6 %). Navedeni rezultati o broju LS upisanih kao aplikanti i korisnici ukazuju na relativno visok nivo interesovanja i uspjeha u prethodnoj finansijskoj perspektivi.

U skladu sa nacrtom Srednjoročne evaluacije programa prekogranične saradnje između korisnika IPA II, Knjiga II-IPA CBC Pregled programa prekogranične saradnje (Republika Srbija - Crna Gora) iz januara 2021. godine, iznijeti su neki od ključnih zaključaka i preporuka vezanih za lokalne samouprave, kao što slijedi:

- Prekogranična saradnja jača kapacitete lokalnih vlasti da odgovore na zajedničke granične izazove, da pristupe finansijskoj pomoći i izgrade trajna partnerstva.
- Međutim, kapacitet je problem za lokalne vlasti, zahtijevajući od njih da se oslanjaju na eksterne partnere ili konsultante i ograničavajući učešće manjih opština. Zahtjev za potpunim razumijevanjem engleskog jezika zahtijeva od lokalnih vlasti da se i dalje oslanjaju na organizacije civilnog društva i konsultantske organizacije. Procedure EU nabavki iz Praktičnog vodiča su teške za one koji nisu upoznati s njima, što obeshrabruje nove podnosiocce predloga projekata. Takođe, zainteresovane strane su navele da opštinske plate nisu dovoljne da privuku i motivišu osoblje da se angažuje u projektima prekogranične saradnje s obzirom na složenost operacija prekogranične saradnje i percepciju da su oni dodatni poslovi za njihove svakodnevne zadatke.
- U slučaju lokalnih vlasti, održivost često zavisi od ljudi, uz ograničenu institucionalizaciju beneficija. Takođe, ograničeno vlasništvo, sa uglavnom uključenim spoljnjim osobljem, vjerovatno će uticati na održivost. Na lokalnom nivou, IPA Program prekogranične saradnje može ojačati kapacitete lokalnih vlasti kroz uključivanje u programiranje i procjenu potreba, kao implementacionih partnera i indirektno u finansiranju nastavka drugih operacija. Odnos internih stručnjaka i spoljnjih konsultanata u operacijama koje koordiniraju lokalne vlasti razlikuje se od slučaja do slučaja, od svih članova tima do projekata s potpuno spoljnjim članovima tima. Izgradnja kapaciteta i njihova održivost zavise od stvarne uključenosti lokalne vlasti, što je u dvije operacije ocijenjeno kao nisko.

Naučene lekcije iz prethodnih programa prekogranične saradnje

Dosadašnja realizacija programa prekogranične saradnje između Srbije i Crne Gore doprinijela je izgradnji dobrosusjedskih odnosa, međuljudskih kontakata i društveno-ekonomskom razvoju programske oblasti. Iako su sredstva za programe bila ograničena, prekogranične interakcije između partnera i ciljnih grupa učinile su dugotrajne efekte saradnje. Lekcije naučene iz implementacije prethodnih generacija programa i povezanih evaluacija su pokazale da su programi relevantni za identifikovane potrebe. Turizam i kulturno naslijeđe, životna sredina, socijalna uključenost i zapošljavanje bile su ključne teme prekogranične saradnje. Takođe, uočeno je da je vidljivost programa bila velika.

Kako bi se dodatno ojačao učinak prekogranične saradnje, Srednjoročna evaluacija programa prekogranične saradnje između korisnika IPA II preporučila je sljedeće pristupe:

- Baviti se dimenzijom prekogranične saradnje kroz kriterijume dodjele i ocjenjivati prijave na temelju snage ove dimenzije
- IPA Program prekogranične saradnje i operacije trebaju koristiti zajedničke indikatore kako bi se omogućilo prikupljanje i procjena učinka
- Procjena potreba za obukom među kandidatima kako bi se stvorilo okruženje za kontinualnu obuku i pružila podrška u pripremi prijava

3. STRATEGIJA PROGRAMA

3.1. Obrazloženje - Obrazloženje za odabranu strategiju intervencije

IPA III prekogranični program Srbija – Crna Gora 2021-2027 pripremljen je u saradnji sa mnogim zainteresovanim stranama iz programske oblasti, nakon opsežnog procesa konsultacija. Proces odabira tematskih prioriteta vođen je na visoko participativan način, osiguravajući konsenzus. Tokom izrade analize situacije, više od 750 predstavnika lokalne vlasti, preduzetničko-privrednih komora, organizacija civilnog društva, obrazovnih institucija i razvojnih organizacija direktno je pozvano da učestvuju u anketi kako bi se prikupila mišljenja o prednostima, slabostima, mogućnostima i prijetnjama u pogledu saradnje, kao i identifikaciji razvojnih potencijala i prioriteta kojima se treba baviti u okviru novog IPA III prekograničnog programa Srbija – Crna Gora 2021-2027.

Prilikom odabira tematskih klastera i prioriteta i dizajniranja strategije intervencije razmatrani su sljedeći pristupi: a) programski okvir IPA III, b) promovisanje integracije programskog područja, poštujući specifičnosti unutar programske oblasti, c) izgradnja snaga i potencijala kako bi se iskoristile najrelevantnije prilike, ublažile najrelevantnije slabosti i minimizirale prijetnje, c) Stvaranje sinergije i dodatne vrijednosti u rješavanju zajedničkih potreba i izazova prekograničnom saradnjom, d) Promovisanje održivog, inovativnog i inkluzivnog razvoja regiona sa ciljem boljeg kvaliteta života ljudi, e) Nadogradnja na iskustvu s ciljem poboljšanja djelotvornosti partnerstava, izvodljivosti implementacije i kvaliteta i održivosti rezultata (projekti najbolje prakse implementirani u okviru IPA I i IPA II), f) Dopunjavanje nacionalnih EU i programa i drugih donatora i g) Uticaj krize COVID-19 na regionalnu ekonomiju.

Programski okvir IPA III sadrži sljedeće indikatore o strateškim ciljevima IPA III prekogranične saradnje, zajedničke za sve IPA III programe prekogranične saradnje:

Tabela 3.1: IPA III programski strateški indikatori

Tema	Definicija indikatora	Polazna osnova (2021) ²⁰	Srednjoročni cilj	Cilj (2030)
Pomirenje, izgradnja povjerenja i dobrosusjedski odnosi	Broj organizacija koje učestvuju u formiranim prekograničnim mrežama/partnerstvima	5	30	75
	Broj organizacija direktno uključenih u realizaciju projekata	71	100	150
Ekonomski, društveni i teritorijalni razvoj pograničnih područja	Broj novih radnih mjesta proizašlih iz programskih aktivnosti	13	17	26
	Broj osnovanih novih preduzeća	6	10	15
Izgradnja kapaciteta na svim nivoima	Broj organizacija/institucija sa povećanim kapacitetima	24	50	75

S obzirom na gore navedeno, JTF je odabrao dva tematska prioriteta: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica i Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa.

²⁰ Predstavljena polazna vrijednost je iz CBIB Monitoring sistema, osnovne vrijednosti na dan 31. marta 2021.

²¹ Srednjoročni cilj uključuje očekivane vrijednosti samo od 1. Poziva za dostavljanje predloga projekata u okviru IPA III kako bi bio u skladu sa Odjeljkom 4 Finansijskog plana ovog dokumenta.

Tabela 3.2: Pregled opravdanosti izbora tematskog prioriteta Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica

Odabrani tematski prioritet	Obrazloženje za izbor
TP1: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna uključenost preko granica	(-) Broj stanovnika u programskom području dramatično opada – 22 od 24 opštine zabilježile su pad stanovništva (starenje, emigracija mladih u urbanim centrima) (-) Najnerazvijenija područja u obje zemlje (7 opština od 24 smatraju se visoko nerazvijenim) (-) Visoke stope nezaposlenosti: dugotrajna nezaposlenost, žene, mladi i strukturna nezaposlenost (-) Dalje povećanje udjela stanovništva u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, ranjivih grupa sa višestrukim socio-ekonomskim problemima, kao što su starije osobe, seosko stanovništvo, Romi, žene. (-) Dispariteti između ruralnih područja i urbanih centara, loša dostupnost socijalnih, zdravstvenih i kulturnih usluga, kao i loša interna povezanost (-) Dugoročni efekti pandemije COVID-19 na zdravlje i tržište rada trendovi (+) Postojeća mreža osnovnih obrazovnih, socijalnih i zdravstvenih ustanova (+) Aktivne OCD u programskom području koje bi mogle provoditi zajedničke inicijative prekogranične saradnje (+) Veliko interesovanje i iskustvo iz prethodnog perioda kao potencijal za kapitalizaciju

Napominjemo da je pripremljeno Analitičko opravdanje odabranih tematskih prioriteta (Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica i Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa), kao i komplementarnost oba tematska prioriteta sa nacionalnim strategijama.

Tabela 3.3: Pregled opravdanosti izbora tematskog prioriteta Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa

TP5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine	(+) Potencijali za održivi, inkluzivni i zeleni turizam postoje u mobilizaciji i valorizaciji izvanrednog prirodnog, kulturnog i historijskog naslijeđa područja, ljudskih potencijala i potencijala zajednice, kao i nematerijalnog kulturnog naslijeđa (povoljni uslovi za različite oblike turizma) (+) Lokalne i regionalne strategije bave se turizmom, sektor može povezati različite lokalne i regionalne aktere preko granice i stvoriti sinergiju s drugim sektorima (lokalna organska hrana, zanatstvo, transport, IT usluge, itd.) (+) Neke ustanovljene turističke destinacije kao brendovi Vrnjačka Banja, Durmitor i Kopaonik, nove turističke destinacije, značajan rast dolazaka turista (+) Veliko interesovanje i iskustvo iz prethodnog perioda kao potencijal za kapitalizaciju (+) Povoljno tlo za postizanje snažnog efekta prekogranične saradnje (-) Nedostatak zajedničkog turističkog identiteta i izgleda, nerazvijenost turističke infrastrukture i usluga (-) Nizak nivo znanja i vještina za razvoj održivih turističkih proizvoda i destinacija, njihovu promociju i marketing. Slabo poznavanje stanovništva o ekonomskim prilikama u sektoru (-) Nedostatak upravljanja najvažnijim zaštićenim područjima prirode koja su potencijalno zainteresovana za razvoj proizvoda zelenog turizma (-) Niska svijest o važnosti očuvanja bio i geo raznovrsnosti, zdrave i čiste okoline kao preduslova za razvoj održivog turizma (-) Pad privrede uzrokovan efektima COVID-19 (turizam i ugostiteljstvo je jedna od najteže pogođenih grana)
---	---

Odabrani tematski prioriteti imaju za cilj stvaranje sinergije sa regionalnim prioritetima u Zelenoj agenda i Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan.

Napomena: Napominjemo da su oba tematska prioriteta programa u skladu sa strateškim dokumentima na nacionalnom nivou u obje zemlje učesnice, s ciljem efikasnijeg rješavanja zajedničkih izazova programske teritorije. Takođe, prepoznat je značaj oba tematska prioriteta kroz različite dokumente strateške i planske politike, koji su usvojeni na lokalnom nivou (u gradovima i opštinama) u programskoj oblasti.

Specifični ciljevi/ishodi IPA III programa prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora 2021-2027 uzimaju u obzir zajedničke izazove i potrebe koje dijele pogranično područje i na taj način mogu bolje doprinijeti socijalnoj, ekonomskoj i teritorijalnoj koheziji nego sami nacionalni naponi. Programska strategija/logika intervencije nastoji smanjiti prepreke za razvoj promovisanje održivog i integrisanog teritorijalnog pristupa. Cilj mu je da iskoristi još neiskorištene potencijale za podršku teritorijalnoj integraciji ili za jačanje postojećih, što će rezultirati ekonomskim rastom i otvaranjem radnih mjesta, te boljim kvalitetom života građana u programskom području. Shodno tome, iskorišćavanjem potencijala programske oblasti i težnjom da se prevaziđu razvojne barijere, IPA III program prekogranične saradnje Srbija-Crna Gora 2021-2027 nadograđuje se na tematske prioritete koji su u skladu sa identifikovanim problemima i potrebama, kao i sa razvojnim ciljevima postavljenim u relevantnim strateškim dokumentima. Programska teritorija mora upravljati tekućom tranzicijom u konkurentniju regiju, poštujući principe digitalizacije i zelenije ekonomije, kao i socijalno inkluzivan i pravedan način da se osigura princip "ne izuzimajući nikoga".

3.2. Opis prioriteta programa

1 - Tematski prioritet 1: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica

Broj dugoročnih korisnika sistema socijalne zaštite u programskom području ilustruje složenu društvenu sliku siromaštva. Visoka nezaposlenost i nisko učešće na tržištu rada povećali su udio stanovništva koje živi u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u programskoj oblasti u kojoj su žene posebno ranjive. Trenutno, kvalitet usluga koje pružaju javne zdravstvene i socijalne ustanove i druge organizacije ne odgovara u potpunosti potrebama korisnika. U tom smislu, program će nastojati da se pozabavi nedostatkom u kvalitetu i raznovrsnostii u pružanju usluga, kao i u tehničkim i administrativnim kapacitetima povezanih institucija i organizacija u pružanju usluga i stanju prostorija u kojima se te usluge nalaze, kroz obezbijedene (investicije manjeg obima), čineći ih tako pristupačnijim i efikasnijim.

Specifični cilj/ishod 1.1: Poboljšati kvalitet javnih zdravstvenih i socijalnih usluga za uključivanje marginalizovanih grupa u programskom području

Fokus specifičnog cilja/ishoda u okviru ovog tematskog prioriteta biće na rješavanju identifikovanih izazova u oblastima javnog zdravlja i socijalnog staranja kroz povećanje dostupnosti i djelotvornosti srodnih usluga, razvoj i implementaciju programa za povećanje vještina zdravstvene i socijalne zaštite radnika da se što bolje prilagode stvarnim potrebama korisnika, sprovođenje aktivnosti za unapređenje kvaliteta, obima i mehanizma pružanja socijalnih usluga koje se pružaju korisnicima u ugroženim položajima, razvoj specifičnih akcija i mjera za sprječavanje socijalne isključenosti i rizika po javno zdravlje kao i podrška na aktivnosti umrežavanja s ciljem unapređenja usluga zdravstvene i socijalne zaštite, kao i objekata.

Potreba za boljim kvalitetom i dostupnošću usluga zdravstvene i socijalne zaštite, posebno za marginalizovane grupe, sa obje strane granice u programskom području (stari, mladi, žene, Romi, itd.) može se zadovoljiti uspostavljanjem zajedničkih mobilnih timova, razvojem zajedničkih programa obuke za edukaciju kadrova i razmjene iskustava, zajedničkim razvojem i implementacijom ICT rješenja, te manjim ulaganjima u opremu i renoviranje objekata za pružanje usluga (npr. opremanje malih ambulanti).

Program će nastojati da se bavi kvalitetom i isporukom usluga, kao i kapacitetima srodnih institucija i organizacija u pružanju usluga. Poboljšane vještine i kapaciteti u oba sektora (javno zdravlje i socijalne službe), doprinijeće pristupačnijem i djelotvornijem okruženju za sve one na prekograničnoj teritoriji koji se mogu smatrati ranjivim ili nepovoljnim grupama (mladi, žene, stariji, Romi itd).

Očekuje se da će se sljedeći rezultati/ishodi postići kroz SC/ishod 1.1.:

Rezultat 1.1.1. Poboljšan kvalitet i pristup zdravstvenim uslugama za marginalizovane grupe

Rezultat 1.1.2. Unaprijeđen kvalitet socijalnih usluga za marginalizovane grupe

Glavni korisnici ²²:

- Ustanove zdravstvene zaštite i socijalne zaštite
- Organizacije civilnog društva koje zastupaju interese marginalizovanih grupa (mladi, žene, stariji, Romi)
- Organizacije odgovorne za pružanje socijalnih i zdravstvenih usluga
- Institucije i organizacije koje pružaju formalno, neformalno i informalno obrazovanje
- Javni domovi za stare
- Lokalne samouprave
- Lokalne i regionalne razvojne organizacije/agencije
- Organizacije koje predstavljaju nacionalne ili etničke manjine
- Omladinske organizacije
- Naučne i istraživačke institucije i organizacije
- Nacionalne vlasti i institucije koje nadgledaju zdravstvenu i socijalnu politiku

Glavne ciljne grupe i krajnji korisnici ²³:

- Grupe u nepovoljnom položaju, kao što su: ljudi u ruralnim područjima, mladi, stariji, žene, romska zajednica i druge etničke manjine, osobe sa invaliditetom, osobe sa problemima mentalnog zdravlja, izbeglice/migranti i drugi ugroženi građani
- Socijalne i zdravstvene javne ustanove
- Osoblje svih nivoa uprave u obje zemlje, a posebno onih sektora i odjeljenja koji su odgovorni za socijalnu i zdravstvenu politiku
- Socijalni partneri i organizacije civilnog društva aktivni u oblasti socijalne uključenosti, zdravstva i drugih oblasti
- Lokalno stanovništvo generalno.

2 -Tematski prioritet 5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine

Programsko područje je jedno od kulturno najraznovrsnijih i ima izuzetne prirodne vrijednosti koje pružaju dobar potencijal za razvoj održivog i zelenog turizma. Specifični proizvodi već postoje, a turistička privreda u nekim dijelovima područja ima dobro uspostavljenu tradiciju, ali njen potencijal još nije dovoljno iskorišten. Trebalo bi njegovati razne vrste turizma (ekoturizam u zaštićenim područjima, kulturni turizam privučen istorijskom baštinom, poslovni turizam, zdravstveni turizam, adrenalinski turizam...). Većina turističkog potencijala dijeli se s dvije strane granice, a njegov razvoj bi mogao imati koristi od snažnije prekogranične saradnje. Kvalitet i količina raspoloživih resursa i njihova distribucija u prihvatljivom području otkrivaju da je glavni izazov stvaranje zajedničkog imidža područja, teritorijalnog brenda koji može privući značajan tok potražnje i iskoristiti sinergiju između pojedinačnih turističkih atrakcija. Takođe, programsko područje nudi jedinstvene mogućnosti za povezivanje prirodnih dobara sa privrednim aktivnostima, uključujući i turizam, a ovu vrstu razvojnih mogućnosti treba iskoristiti. Turizam je pokretač razvoja drugih sektora i usluga u programskom području (npr. organska poljoprivreda i prerada tradicionalnih prehrambenih proizvoda, rukotvorine, usluge transporta itd.). Takođe može značajno poboljšati socio-ekonomski portret regiona(a), posebno kroz direktno uključivanje lokalnih zajednica i snažnu izgradnju kapaciteta najugroženijih u vezi sa ovim temama. Međutim, postoje problemi kao što su loša infrastruktura, nedostatak zajedničke turističke ponude, nizak nivo marketinga kulturnog naslijeđa, nedostatak obučanih programi kadrova i cjeloživotne obuke, nizak nivo organizovane turističke ponude u vidu proizvoda i itinera vidljivih na tržištu, nedostatak integrisanog upravljanja destinacijom, niska svijest o važnosti očuvanja bio i geo raznovrsnosti i zdrave i čiste okoline kao preduslova za razvoj održivog turizma.

²² Pravna lica od kojih bi se očekivalo da implementiraju prekogranične projekte u okviru ovog tematskog prioriteta.

²³ Zainteresovane strane koje imaju direktnu korist od promjena povezanih s ishodima/SO (tj. ciljne grupe) i oni koji imaju samo indirektnu korist, tj. na nivou uticaja/ukupnog cilja (krajnji korisnici)

Specifični cilj/ishod 2.1: Poboljšati i promovisati zajednički koordiniranu prekograničnu turističku ponudu zasnovanu na zaštićenom kulturnom i prirodnom naslijeđu

Fokus ovog specifičnog cilja/ishoda biće korištenje potencijala bogate etničke, prirodne i kulturne raznovrsnosti programskog područja u cilju razvoja ili daljeg jačanja različitih vrsta turizma i pružanja platforme za jačanje zajedničkog prekograničnog turizma, upravljanja u cilju povećanja atraktivnosti lokaliteta i zajedničke prekogranične turističke ponude. Koristiće se održivi pristupi mobilizaciji prirodnog i kulturnog naslijeđa, uz aktiviranje resursa među lokalnim stanovništvom za kreiranje komplementarne ponude, povećanje vidljivosti, dostupnosti i upravljanja turističkim proizvodima i destinacijama, unapređenje stručnih kapaciteta zasnovanih na znanju i zajedničkom pristupu zaštiti i valorizaciji prirodne i kulturne baštine. Štaviše, namjeravane promjene se sastoje od povećanja saradnje između turističkih operatera, pružalaca usluga i organskih poljoprivrednih proizvođača kako bi zajednički doprinijeli daljem razvoju turizma.

Program će pružiti platformu za unapređenje zajednički koordinisane prekogranične turističke ponude razvojem inovativnih, jedinstvenih i autentičnih turističkih proizvoda (novi ili poboljšani prekogranični proizvod)²⁴, povećavajući atraktivnost lokacija, unapređenje zajedničkog brendiranja i zaštite novih turističkih proizvoda, razvoj i unapređenje javnog turizma, mapiranje i planiranje zajedničkih tematskih ruta, unapređenje očuvanja, promocije i upravljanja kulturnim i prirodnim naslijeđem, razvoj i organizovanje aktivnosti kulturne saradnje u pograničnom regionu i zajednička obuka osoblja. Takođe, prekogranična saradnja u izradi planova upravljanja rizicima i zajednički pristupi upravljanju rizicima prirodnih i kulturnih lokaliteta u pograničnom području će povećati spremnost i svijest relevantnih aktera u slučaju vanrednih događaja. Isto tako, prekogranična saradnja organskih poljoprivrednih proizvođača, pružalaca usluga i turističkih operatera dodatno će doprinijeti razvoju turizma prekograničnog područja. U tom smislu, program će se fokusirati na jačanje i integraciju prekogranične turističke ponude kao i na održivo upravljanje postojećim kulturnim i prirodnim naslijeđem čime se doprinosi uspostavljanju sektora održivog turizma kao jednog od ključnih pokretača programa konkurentnost područja i razvoj privrede.

Očekuje se da će se u okviru SO/ishoda 2.1 postići sljedeći rezultati/ishodi:

Rezultat 2.1.1. Zajednički razvijene turističke ponude su komercijalizovane²⁵

Rezultat 2.1.2. Unaprijeđena zajednička zaštita i promocija kulturnog i prirodnog naslijeđa

Rezultat 2.1.3. Povećana saradnja između turističkih operatera, pružalaca usluga i organskih poljoprivrednih proizvođača kako bi zajednički doprinijeli daljem razvoju turizma

Glavni korisnici²⁶:

- Turističke organizacije na nacionalnom/regionalnom/lokalnom nivou
- Lokalne i regionalne razvojne organizacije/agencije
- Nacionalne vlasti i instituti koji nadgledaju politiku turizma i poljoprivrede
- Lokalne samouprave
- Privredna komora, Zanatska komora, poslovna udruženja, klasteri, zadruge
- Udruženje poljoprivrednika
- Institucije za zaštitu prirode/životne sredine
- Institucije u oblasti kulturnog naslijeđa
- OCD aktivne u turizmu, prirodi, životnoj sredini, kulturnoj baštini, kulturi i drugim relevantnim oblastima
- Naučne i istraživačke institucije i organizacije
- Institucije i organizacije koje pružaju formalno, neformalno i/ili informalno obrazovanje
- Omladinske organizacije

²⁴ "Turistički proizvod je kombinacija materijalnih i nematerijalnih elemenata, kao što su prirodni, kulturni i resursi koje je stvorio čovjek, atrakcije, objekti, usluge i aktivnosti oko specifičnog centra interesa koji predstavlja srž mješavine obilježavanja destinacije i stvara cjelokupno iskustvo posjetioca uključujući emocionalne aspekte za potencijalne kupce. Turistički proizvod se cijeni i prodaje putem distributivnih kanala i ima svoj životni ciklus", Izvor: UNWTO.

U tom smislu novim ili poboljšanim turističkim proizvodom CB treba smatrati svaku kombinaciju materijalnih i nematerijalnih elemenata, kao što su prirodni, kulturni i resursi koje je stvorio čovjek, atrakcije, objekti, usluge i aktivnosti s obje strane granice oko određenog centra interesovanja, razvijena ili poboljšana od strane korisnika ovog programa i ponuđen na tržištu.

²⁵ U tom kontekstu, izraz „komercijalizovan” znači razvijati, promovisati i staviti na tržište turistički proizvod ili uslugu.

²⁶ Pravna lica od kojih bi se očekivalo da implementiraju prekogranične projekte u okviru ovog tematskog prioriteta

Glavne ciljne grupe i krajnji korisnici ²⁷:

- Pružaoci usluga u turizmu - sve kompanije koje nude turističke usluge (hrana, zanati, smještaj i druge usluge) i iskustva (npr. planinarenje, biciklizam, kultura, priroda, itd.) korisnicima koji putuju i obavljaju turističke aktivnosti
- Potencijalni pružaoci usluga u turizmu (ruralno stanovništvo, početnici u turizmu, mladi, žene, nezaposleni, studenti)
- Lokalne i regionalne institucije i organizacije odgovorne za razvoj i promociju održivog turizma, upravljanje rizicima i pripravnost
- OCD i volonterske organizacije aktivne u turizmu, prirodi, životnoj sredini (hitnoj situaciji) i/ili kulturno-istorijskom naslijeđu
- Institucije za zaštitu prirode/životne sredine, osoblje nacionalnih parkova i drugih zaštićenih područja prirode
- Poljoprivrednici, zemljoposjednici
- Učenici, nastavnici i osoblje u obrazovnim institucijama
- Institucije u oblasti kulturnog ili istorijskog nasljeđa
- Turisti i lokalno stanovništvo generalno.

3 - Tematski prioritet 0: Tehnička podrška

Specifični cilj/rezultat tehničke podrške je osigurati efikasnu, djelotvornu, transparentnu i pravovremenu implementaciju programa prekogranične saradnje, kao i podizanje svijesti o programu među nacionalnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i, generalno, stanovništva u prihvatljivom programskom području.

Takođe, ovaj prioritet podržava aktivnosti podizanja svijesti na nivou države u cilju informisanja građana u obje zemlje korisnice IPA III (Srbija i Crna Gora). Ovaj prioritet će takođe ojačati administrativne kapacitete vlasti i korisnika koji sprovode program u cilju poboljšanja vlasništva i održivosti programa i rezultata projekata.

Dodjela tehničke podrške koristiće se za podršku radu nacionalnih struktura prekogranične saradnje (OS) i Zajedničkog odbora za nadgledanje (JMC) u osiguravanju efikasnog uspostavljanja, implementacije, praćenja i evaluacije programa, kao i optimalnog korišćenja resursa. Ovo će se postići kroz rad Zajedničkog tehničkog sekretarijata (ZTS) sa sjedištem na teritoriji Republike Srbije (Prijepolje) i Antenom u Crnoj Gori (Bijelo Polje). ZTS će nadgledati svakodnevno upravljanje programom i izvještavaće OS i JMC.

Očekivani rezultati/izlazi:

- 1 Povećana administrativna podrška strukturama prekogranične saradnje i Zajedničkom odboru za nadgledanje
- 2 Povećani tehnički i administrativni kapaciteti za upravljanje i implementaciju programa
- 3 Zagarantovana vidljivost programa prekogranične saradnje i njihovih rezultata

Glavni korisnici:

- Strukture za prekograničnu saradnju
- Zajednički odbor za nadgledanje
- Zajednički tehnički sekretarijat/antena

Ciljne grupe i krajnji korisnici

- Strukture koje upravljaju programom
- Potencijalni aplikanti
- Korisnici grantova
- Krajnji korisnici projekta
- Lokalne vlasti
- Javnost

²⁷ Zainteresovane strane koje imaju direktnu korist od promjena povezanih s ishodima/SO (tj. ciljne grupe) i oni koji imaju samo indirektnu korist, tj. na nivou uticaja/ukupnog cilja (krajnji korisnici)

Odricanje od odgovornosti

- Operativne structure dozvoljavaju mogućnost da se zbog krize COVID-19 neki od specifičnih ciljeva, rezultata i indikatora mogu promijeniti usred perioda implementacije. To bi mogao biti slučaj ako se epidemiološka kriza proširi na period implementacije i širi uticaj bude veći od očekivanog. Eventualne izmjene bi se vršile na osnovu srednjoročne evaluacije.

Tablica 3.4: Pregled logike intervencije

Tematski klaster: Poboljšane mogućnosti zapošljavanja i socijalna prava (TC1)						
1 - Tematski prioritet 1: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i prekogranična društvena i kulturna uključenost			Indikatori	Osnovna vrijednost (2021.)	Ciljana vrijednost (2030)	Izvor podataka
		Vrste aktivnosti (primjeri)	<u>Uticao</u>			
			Broj korisnika poboljšanih socijalnih i zdravstvenih usluga prema polu i starosti ²⁸	0	3 300	Izveštaji tijela nadležnih za pružanje zdravstvenih i socijalnih usluga
1. 1. Unaprijediti kvalitet javnih zdravstvenih i socijalnih usluga za uključivanje marginalizovanih grupa u programskom području	1.1.1. Poboljšan kvalitet i pristup zdravstvenim uslugama za marginalizovane grupe	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivnosti usmjerene na unapređenje postojećih zdravstvenih usluga i njihovu dostupnost, raznovrsnost i inkluzivnost - ulaganja manjih razmjera u opremu i/ili obnovu/adaptaciju/pristupačnost objekata za pružanje usluga - Zajedničko jačanje kapaciteta pružaoca javnih usluga, na osnovu procjene potreba i plana profesionalnog učenja i razvoja - Pilot inicijative usmjerene na zajednički razvoj novih rješenja (usluge, alati, programi, npr. zajedničko pružanje usluga, jačanje zdravstvenog staranja za ranjive grupe, međuopštinski pristup, razvoj i implementacija ICT rješenja korisnih za poboljšanje usluga javnog zdravstva), uključujući, ali ne ograničavajući se na: mobilne timove, službe telefonske pomoći, međusektorski pristup; pilot inicijative koje upućuju na uključivanje relevantnih organizacija civilnog društva koje direktno rade s ranjivim grupama <p>(lista nije konačna)</p>	<u>Ishod</u>			
			Poboljšan broj postojećih zdravstvenih usluga	0	2	Projektni izvještaji, sistem praćenja, licenciranje usluga i protokoli
			Broj novih rješenja (usluga, alata, programa) razvijenih u zdravstvenom sektoru ²⁹	0	2	Projektni izvještaj, sistem praćenja, licenciranje usluga i protokoli
			<u>Učinak</u>			
			Broj osoba s povećanim sposobnostima (po polu i starosti)	0	20	Projektni izvještaj, sistem praćenja, praćenja,
			Broj izvršenih ulaganja u postojeće javne zdravstvene usluge	0	3	Projektni izvještaj, sistem praćenja,
			Broj pilot inicijativa provedenih u zdravstvenom sektoru	0	3	Projektni izvještaj, sistem praćenja,

²⁸ Ovaj pokazatelj uticaja može se razvrstati prema broju korisnika unaprijeđenih zdravstvenih usluga i broju korisnika unaprijeđenih socijalnih usluga prema polu i starosnoj dobi (kao i prema vrsti ranjive grupe (npr. osobe s invaliditetom, starije osobe, etničke manjine). - trajno nezaposleni i sl. – ako je moguće)

²⁹ Razvrstati po tipu rješenja: usluge, alati i programi

1.1.2. Poboljšanje kvaliteta usluga za marginalizovane grupe	- Aktivnosti usmjerene na poboljšanje postojećih ili uvođenje novih rodno osjetljivih i inkluzivnih socijalnih usluga i njihove dostupnosti - Aktivnosti vođene mladima koje promovišu društvene inovacije vezane za društvenu i aktivnu inkluziju - Pilot inicijative koje se fokusiraju na zajednički razvoj novih rješenja za socijalno uključivanje ³⁰ (usluge, alati, programi, npr. zajedničko pružanje usluga, jačanje socijalnog staranja za ranjive grupe, međuopštinski pristup, razvoj i implementacija ICT rješenja korisnih za poboljšanje pristupa i kvaliteta usluga socijalnog staranja, međusektorski mobilni timovi, usluge u zajednici, službe telefonske pomoći); - Zajednička izgradnja kapaciteta pružalaca usluga za pružanje kvalitetnih usluga za marginalizovane grupe - Mala ulaganja u opremu i/ili renoviranje/adaptaciju ili dostupnost objekata za pružanje usluga - Prekogranična identifikacija i razmjena dobrih praksi u oblasti socijalne/aktivne inkluzije - Razmjena znanja, najboljih praksi i informacija između institucija koje učestvuju, organizacija civilnog društva i volontera (lista nije konačna)	Ishod			
		Unaprijeđen broj postojećih socijalnih usluga	0	3	Izveštaji o projektima, Monitoring sistem, servisni protokoli
		Broj novih rješenja (usluga, alata, programa) razvijenih u sektoru socijalne zaštite ³¹	0	2	Izveštaji o projektima, Monitoring sistem, usluga/program
		Učinak			
		Broj izvršenih investicija u postojeće socijalne usluge	0	3	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
		Broj razvijenih zajedničkih nastavnih planova i programa obuke	0	3	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
		Broj osoba sa povećanim kapacitetima, razvrstan po polu i starosti	0	60	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
		Broj implementiranih pilot inicijativa u socijalnom sektoru	0	4	Izveštaji o projektima, Monitoring sistem, servisni protokoli
Broj lokalnih aktera koji razmjenjuju svoja iskustva u oblasti socijalne uključenosti, razvrstani po polu, starosti, fokusnoj oblasti, stručnosti	0	15	Projektni izvještaji, Monitoring sistem		

³⁰ Partnerstvo sa organizacijama civilnog društva u zajednici u dizajniranju i implementaciji ovih inicijativa je veoma cijenjeno

Razvrstati po tipu rješenja: usluge, alati i programi

Tematski klaster: Poboljšano poslovno okruženje i konkurentnost (TC4)						
2 - Tematski prioritet 5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine			Indikatori	Osnovna vrijednost (2021.)	Ciljana vrijednost ³² (2030)	Izvor podataka
Specifični ciljevi/ishodi	Rezultati/Učinci	Vrste aktivnosti (primjeri)	<u>Uticaaj</u>			
			Broj dolazaka turista u prekogranično područje, razvrstan po polu i starosti	610 685 (godine 2018-2019)	Povećanje od 20%	Državni zavodi za statistiku
2.1. Unaprijediti i promovisati zajednički koordinisanu prekograničnu turističku ponudu zasnovanu na zaštićenom kulturnom i prirodnom nasljeđu	2.1.1. Zajednički razvijene turističke ponude su komercijalizovane ³³	<ul style="list-style-type: none"> - Ulaganja manjih razmjera u očuvanje lokaliteta prirodnog i kulturnog nasljeđa, vezano za infrastrukturu za posjetioce i njenu dostupnost (npr. pješačke staze, opremanje centara za posjetioce, biciklističke rute, signalizacija i rasvjeta, staze zdravlja...), razvoj turističkih atrakcija dostupnih osobama sa invaliditetom (npr. stepenice, toaleti, pristupne tačke...) - Ulaganja u nove metode izlaganja i interpretacije, uključujući dostupna digitalna rješenja i interpretaciju - Kreiranje, unapređenje i povezivanje lokalne ponude (hrana, zanati, smještaj i druge usluge), posebno istražujući oblike turizma/ponude u zajednici - Dopunjavanje specifičnih tematskih proizvoda (npr. planinarenje, biciklizam, kultura, priroda), s posebnim fokusom na dobavljače proizvoda koje vode žene - Integracija lokalnih ponuda itinerera, paketa 	<u>Ishod</u>			
			Broj komercijalizovanih novih/poboljšanih prekograničnih turističkih proizvoda ³⁴	0	5	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
			Broj turističkih ponuđača s poboljšanim kompetencijama, razvrstani prema polu	0	15	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
			Broj nastavnih planova i programa obuke koji odgovaraju potrebama potražnje tržišta rada u sektoru turizma implementiran u (stručnim) obrazovnim institucijama	0	1	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
			Broj novih poslova ustanovljen kao rezultat operacije (broj preduzeća koje vode žene)	0	3	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
			<u>Učinak</u>			
			Broj novih/poboljšanih lokaliteta	0	5	Projektni izvještaji, Monitoring sistem

Razvrstati po tipu rješenja: usluge, alati i programi

			Broj ulaganja u nove izložbene i interpretacijske metode, uključujući pristupačna digitalna rješenja i interpretaciju	0	3	Projektni izvještaji, Monitoring sistem
--	--	--	---	---	---	---

³² Učestalost duge krize COVID-19 tokom nekoliko godina mogla bi imati ozbiljne distorzije na performanse ekonomskih pokazatelja. Ovo bi trebalo da uzme u obzir srednjoročna revizija programskog dokumenta.

³³ U ovom kontekstu, pojam „komercijalizovano” znači razviti, promovisati i staviti na tržište turistički proizvod ili uslugu.

³⁴ “Turistički proizvod je kombinacija materijalnih i nematerijalnih elemenata, kao što su prirodni, kulturni i resursi koje je izgradio čovjek, atrakcije, objekti, usluge i aktivnosti oko specifičnog centra interesa koji predstavlja srž destinacijskog marketing miksa i stvara cjelokupno iskustvo posjetilaca uključujući emocionalne aspekte za potencijalne kupce. Turistički proizvod se cijeni i prodaje putem distributivnih kanala i ima svoj životni ciklus”, Izvor: UNWTO. U tom smislu kao novi ili poboljšani CB turistički proizvod treba smatrati svaku kombinaciju materijalnih i nematerijalnih elemenata, kao što su prirodni, kulturni i resursi koje je izgradio čovjek, atrakcije, objekti, usluge i aktivnosti sa dvije strane granice oko specifičan centar interesovanja, razvijen ili poboljšan od strane korisnika ovog programa i ponuđen na tržištu.

Razvrstati po tipu rješenja: usluge, alati i programi

Tematski klaster: Poboľšano poslovno okruženje i konkurentnost (TC4)

2 - Tematski prioritet 5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine			Indikatori	Osnovna vrijednost (2021)	Ciljana vrijednost ³² (2030)	Izvor podataka
		- Razvoj vještina za podizanje kvaliteta usluga, posebno usmjerenih na žene i mlade - Aktivnosti na izradi i akreditaciji nastavnih planova i programa za zadovoljavanje potreba tržišta rada u sektoru turizma - Uvođenje standarda kvaliteta - Upravljanje destinacijom i promocija - Uspostavljanje zajedničkih struktura za koordinaciju i promociju turističkih proizvoda - Zajednička strategija brendiranja, marketinške akcije, digitalni marketing - Podrška inovativnim rješenjima u turizmu i srodnim sektorima (npr. uvođenje holističkog pristupa razvoju ruralnih područja, povezivanje svega što područje nudi u jednu konsolidovanu ponudu, zelena energija, ICT...) - Izgradnja kapaciteta zaposlenih (lista nije konačna)	Broj razvijenih novih itinerera	0	3	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj novih/poboľšanih tematskih proizvoda	0	6	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj novih/poboľšanih usluga	0	4	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj nastavnih planova i programa obuke koji odgovaraju potrebama potražnje tržišta rada	0	3	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj ljudi sa povećanim kapacitetom za pružanje komplementarnih usluga	0	40	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj ljudi sa povećanim kapacitetima vezanim za menadžment i pružanje turističkih usluga i proizvoda, razvrstani po polu i starostii	0	30	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj učesnika u komunikacionim i promotivnim događajima organizovanim za promociju razvijenih novih turističkih proizvoda, razvrstanih po polu i starostii	0	200	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj preduzeća/provajdera usluga u turizmu koji su primili podršku, razvrstani po polu i starosti	0	4, najmanje 1 vode žene	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			Broj ljudi sa povećanim kapacitetima zainteresovanih za stvaranje/unaprijeđenje turističkog poslovanja ili razvoj turističkog proizvoda, razvrstani po polu i starosti	0	40	Projektne izvještaji, Monitoring sistem
			2.1.2. Poboľšana zajednička zaštita i promocija kulturnog i prirodnog nasljeđa	- Aktivnosti vezane za uspostavljanje prekograničnih platformi i mreža, kao što su: prekogranično mapiranje zajedničkog kulturnog nasljeđa, identifikacija dobrih praksi u očuvanju, zaštiti i valorizaciji	Ishod	
Broj novouspostavljenih tematskih ruta	0	3			Projektne izvještaji, Monitoring sistem	
Broj ljudi koji žive u prihvatljivom području koji učestvuju u kulturnoj razmjeni aktivnosti, razvrstane po polu i starosti	0	350			Projektne izvještaji, Monitoring sistem	
Razvrstati po tipu rješenja: usluge, alati i program						

Tematski klaster: Poboljšano poslovno okruženje i konkurentnost (TC4)

2 - Tematski prioritet 5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine		Indikatori	Osnovna vrijednost (2021.)	Ciljana vrijednost ³² (2030)	Izvor podataka	
	<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja kapaciteta za očuvanje, promociju i upravljanje kulturnim i prirodnim nasljeđem - Priprema zajedničkih programa koji vode do kvalifikacija u turizmu i kulturnoj i prirodnoj baštini - Ulaganja u restauraciju, dostupnost i revitalizaciju kulturnog nasljeđa - Ulaganja u zaštitu prirodne baštine i vrijednosti - Zajedničko upravljanje kulturnom i prirodnom baštinom - Promocija kulturnog i prirodnog nasljeđa - Razvijanje i organizovanje aktivnosti kulturne saradnje u pograničnom regionu - akcije ljudi ljudima (npr. festivali, umetničke manifestacije i događaji/mobilne izložbe, sportski programi, transfer znanja...) - zajedničko planiranje, kampanje podizanja svijesti i druge aktivnosti upravljanja rizicima na kulturnim i prirodnim lokalitetima od turističkog značaja - Pilot intervencije manjeg obima (npr. izgradnja kanala za odbranu od poplava, sanacija obala rijeka, pošumljavanje) na kulturnim i prirodnim lokalitetima od turističkog značaja <p>(lista nije konačna)</p>	Broj lokaliteta kulturnog i prirodnog nasljeđa obuhvaćenih zajedničkim mjerama rizika/planovima upravljanja za prevenciju rizika i opasnosti koje je stvorio čovjek	0	2	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Učinak				
		Broj uspostavljenih baza znanja	0	2	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Broj objekata kulturne baštine koji je dobio podršku	0	2	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Broj objekata prirodnog nasljeđa koji je dobio podršku	0	2	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Broj ljudi sa povećanim kapacitetom za očuvanje i upravljanje zajedničkom kulturnom baštinom, razvrstan po polu i starosti	0	10	Project reports, Monitoring system	
		Broj uspostavljenih prekograničnih koordinacionih tijela za nematerijalnu kulturnu/prirodnu baštinu, broj žena i pripadnika ranjivih grupa u tim tijelima	0	4	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Broj novih inkluzivnih kulturnih i sportskih događaja (turniri, koncerti, festivali, izložbe itd.) za povezivanje ljudi u programskom području	0	7	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Broj izrađenih zajedničkih planova upravljanja rizicima	0	2	Project reports, Monitoring system	
		Broj malih investicija	0	2	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
2.1.3 Povećana saradnja među turističkim operaterima, pružaocima usluga	- Aktivnosti vezane za podršku proizvođačima/farmama za proizvodnju organske hrane, posebno žene i osobe koje pripadaju ranjivim grupama	Ishod				
		Broj organskih farmi uključenih u CB turistički proizvodi	0	3, bar jedan koji void žena	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	

Tematski klaster: Poboľšano poslovno okruženje i konkurentnost (TC4)

2 - Tematski prioritet 5: Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine		Indikatori	Osnovna vrijednost (2021.)	Ciljana vrijednost ³² (2030)	Izvor podataka	
i organskih poljoprivrednih proizvođača da zajednički doprinesu daljem razvoju turizma	<ul style="list-style-type: none"> - Integracija preduzeća u postojeće/nove mreže vezane za organsku poljoprivredu - Razvijanje klastera poljoprivrednih (organskih) proizvođača - Razvijanje turističkih lanaca nabavke organskih proizvoda <p>(lista nije konačna)</p>	Broj prekograničnih mreža (uključujući klastera) koji se odnose na organsku poljoprivredu je formalizovan	0	2	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		<u>Učinak</u>				
		Broj podržanih proizvođača/farmi organske hrane, razvrstano po polu i starosti	0	3, barem jednu vode žene	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Broj predstavnika seoskih domaćinstava koji imaju koristi od jačanje kapaciteta za umrežavanje organske poljoprivrede, razvrstane po polu i starosti	0	2	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	
		Broj preduzeća koja proizvode organske proizvode uključenih u lance snabdijevanja turizma	0	10, najmanje 3 vode žene i/ili osobe koje pripadaju ranjivim grupama	Projektni izvještaji, Monitoring sistem	

3 - Tematski prioritet 0: Tehnička podrška			Indikatori	Osnovna vrijednost (2021 ³⁵)	Ciljna vrijednost (2030)	Izvor podataka
			<u>Uticaaj</u>			
			Procenat sredstava dostupnih u okviru programa koji su ugovoreni	0	100%	AIR, Monitoring istem
3.1. Osigurati efikasnu, efektivnu, transparentnu i blagovremenu implementaciju programa prekogranične saradnje kao i podizanje svijesti o programu među nacionalnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i, u generalno, stanovništa u prihvatljivom programskom području	3.1.1 Administrativni kapacitet za prekograničnu saradnju ojačan	- Osnivanje i funkcionisanje Zajedničkog tehničkog sekretarijata i antene - Organizacija sastanaka JMS i OS - Praćenje implementacije projekata i programa, uključujući uspostavljanje Monitoring sistema i izvještavanja - Organizacija evaluacionih aktivnosti, analiza, anketa i/ili osnovnih studija - Podrška radu Zajedničke radne grupe zadužene za pripremu programskog ciklusa 2028-2034	<u>Ishod</u>			
			Postotak odluka JMC-a i OS-a primijenjenih na vrijeme (kako je propisano u zapisnicima sa sastanaka)	0	90%	AIR, MOM, Monitoring sistem
			Postotak projekata obuhvaćenih monitoring posjetama	100%	100%	AIR, projektni izvještaji, Monitoring sistem
			<u>Učinak</u>			
			Broj novoopremljenih i funkcionalnih JTS/antena kancelarija	2	2	AIR
			Broj organizovanih događaja u vezi sa upravljanjem programom	28	56	AIR, Sistem za nadzor
			Broj implementiranih monitoring posjeta	75	150	AIR, projektni izvještaji, Monitoring sistem
	3.1.2. Potencijalni aplikanti i korisnici grantova podržani	- Organizacija događaja, sastanaka, obuka po mjeri, studijskih putovanja ili razmjena posjeta radi pružanja podrške prilagođene specifičnim potrebama potencijalnih korisnika - Priprema internih i/ili eksternih priručnika - Pomoć potencijalnim kandidatima u partnerstvu i razvoju projekta (forumi za traženje partnera itd.) - Savjeti za korisnike grantova o projektu pitanja implementacije	<u>Ishod</u>			
			Prosječan udio potencijalnih aplikanata, aplikanata, korisnika grantova i drugih ciljnih grupa zadovoljnih podrškom za implementaciju programa	75%	85%	AIR, projektni izvještaji, Monitoring sistem
			<u>Učinak</u>			
Broj događaja za izgradnju kapaciteta za potencijalne aplikante, korisnike grantova i zaposlene u programskim strukturama			9	18	AIR, projektni izvještaji, Monitoring sistem	
			Broj pripremljenih internih/eksternih priručnika	3	6	AIR i drugi izvještaji

³⁵ Krajnji datum: januar 2021. (uključujući)

3 - Tematski prioritet 0: Tehnička podrška			Indikatori	Osnovna vrijednost (2021 ³⁵)	Ciljana vrijednost (2030)	Izvor podataka
			Broj riješenih upita korisnika grantova	50	80	AIR i drugi izvještaji
	3.1.3 Vidljivost programa i njegovi ishodi su garantovani	- Informisanje i komuniciranje, uključujući pripremu, usvajanje i redovnu reviziju plana vidljivosti i komunikacija, širenje informacija (info-dani, predavanja, najbolje studije slučaja, novinski članci i saopštenja), promotivni događaji i štampani materijali, razvoj komunikacionih alata, održavanje, ažuriranje i nadogradnja internet stranice programa itd.	<u>Ishod</u>			
			Broj ljudi do kojih se došlo informativnim/promotivnim kampanjama	400	1000	AIR i drugi izvještaji
			<u>Izlaz</u>			
			Broj implementiranih informativnih/promotivnih kampanja	12	24	AIR i drugi izvještaji
			Broj organizovanih promotivnih događaja	18	36	AIR i drugi izvještaji
			Broj proizvedenih i distribuiranih publikacija	15	30	AIR i drugi izvještaji

3.3. Horizontalna i međusektorska pitanja

Održivi razvoj

Održivi razvoj je bio ključni princip tokom procesa programiranja – koji se ogleda u nalazima analize situacije i definisanju specifičnih ciljeva, kao i u vrsti predviđenih aktivnosti.

Što se tiče tematskog prioriteta 1 Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granice, sve aktivnosti u okviru ovog TP će posebnu pažnju posvetiti promovisanju ciljeva održivog razvoja rješavanjem socijalne isključenosti i nejednakosti.

U pogledu tematskog prioriteta 2 Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa, sve aktivnosti u okviru ovog TP će posebnu pažnju posvetiti promociji održivog korištenja i razvoja prirodnog i kulturnog naslijeđa, uz zaštitu i održavanje funkcionalnosti ekološke mreže. Posebno će se poštovati ekološki standardi u razvoju proizvoda, posebno u organskoj poljoprivredi. Posebna pažnja će se posvetiti odgovarajućim uređenjima na lokalitetima visoke prirodne vrijednosti kako bi se upravljalo povećanjem posjeta, spriječilo bilo kakvo propadanje i šteta uzrokovana ljudskim pritiskom ili prirodnim katastrofama, kao i mogućim negativnim efektima na najugroženije lokalne zajednice. Prilikom poboljšanja dostupnosti turističkih atrakcija, prednost će imati ekološki prihvatljiva rješenja transporta.

Uzimajući u obzir potencijalne efekte projekata u okviru tematskog prioriteta 2 programa, odnosno specifičnog cilja 2.1.: Poboljšati i promovirati zajednički koordinisanu prekograničnu turističku ponudu zasnovanu na zaštićenom kulturnom i prirodnom naslijeđu (npr. povećani turizam će povećati potreba za odgovarajućim tretmanom otpadnih voda i upravljanjem otpadom), podnosioci projekta će biti u obavezi da ispune lokalne zahtjeve koji se odnose na zaštitu okoline, javnog zdravlja i kulturnog naslijeđa i izbjegavaju uticaje na postojeću i planiranu ekološku mrežu (*Emerald Network*).

Nosioci programa dužni su da tokom trajanja programa osiguraju da odobreni projekti neće imati štetne efekte po životnu sredinu. Štaviše, ekološki aspekti će biti posebno ocijenjeni u procjeni projekata. U osmišljavanju i implementaciji prekograničnih projekata promovisaće se pozitivan doprinos okolini.

Jednake prilike

Tokom izrade programa i njegove implementacije promovisaće se jednake mogućnosti i spriječiti svaka diskriminacija na osnovu pola, rodnog identiteta, rasnog ili etničkog porijekla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, starosti ili seksualne orijentacije.

Generalno, svi projekti će biti u obavezi da izbjegavaju diskriminaciju bilo koje vrste i da obezbijede da njihove aktivnosti budu u skladu sa principima jednakih mogućnosti.

Tematski prioritet 1 Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica će u velikoj mjeri doprinijeti unapređenju jednakih mogućnosti, posebno u okviru specifičnog cilja 1.1: Poboljšati kvalitet javnih zdravstvenih i socijalnih usluga za uključivanje marginalizovanih grupa u programskoj oblasti. Uspostaviće se prekogranična partnerstva kako bi se unaprijedile ili razvile nove mogućnosti za uključivanje različitih grupa u nepovoljnom položaju. Jednake mogućnosti se takođe promovišu u smislu rješavanja specifičnih potreba stanovništva u planinskim ruralnim dijelovima programskog područja gdje je pristup različitim javnim uslugama ograničen.

Tematski prioritet 2 Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa baviće se održivim razvojem turizma pograničnog područja, pružajući mogućnosti posebno ruralnom stanovništvu da poboljša stvaranje dodatnih prihoda kroz turizam i aktivnosti vezane za turizam.

Doprinos promovisanju ravnopravnosti muškaraca i žena

Cilj ravnopravnosti žena i muškaraca pripada temeljnim vrijednostima Evropske unije. Načelo rodne ravnopravnosti primjenjivaće se tokom cijele realizacije programa, a generalno, svi projekti će biti u obavezi da izbjegavaju bilo kakvu diskriminaciju, te da se pobrinu da svoje aktivnosti budu u skladu sa principima ravnopravnosti muškaraca i žena. Osim toga, u skladu sa novim Akcionim planom za rodnu ravnopravnost EU III³⁶, dizajn svih eksternih programa koje finansira EU primjenjivaće tri minimalna standarda: 1. sprovođenje i korišćenje ažuriranih rodnih analiza za informisanje donošenja odluka o budućim akcijama i njihovim integracijama u svim relevantnim dijalozima, politike, strategije, programa i operacija (npr. Republika Srbija trenutno ažurira svoju rodnu analizu i razvija novu nacionalnu strategiju o rodnoj ravnopravnosti); 2.

primjena rodno osjetljivih i indikatora razvrstanih po polu i statistici na praćenju i evaluaciji; 3. davanje čvrstih razloga, na osnovu nalaza rodne analize, da se potkrijepi svaka akcija za koju se smatra da ne doprinosi rodnoj ravnopravnosti. Program će mjeriti uključenost muškaraca i žena u procese praćenja i evaluacije, kada je to relevantno. Iz tog razloga, poziv za podnošenje prijedloga i smjernice za aplikante mogu zahtijevati da se neki indikatori razvrstaju po polu za mjerenje i praćenje doprinosa implementiranih projekata ravnopravnosti muškaraca i žena. Nadalje, program će osigurati aktivno učešće žena i pripadnika ranjivih grupa na lokalnom nivou u svim fazama, ako je potrebno, kao i raznolikost korisnika grantova u smislu fokusa područja, uključujući, ali ne ograničavajući se na žene i članice u nepovoljnom položaj i druge ranjive grupe. U izradi Poziva za podnošenje predloga projekata i Smjernica za aplikante, raspoloživi resursi u okviru tekućeg partnerstva sa UN Women (projekat *Gender Equality Facility*) će se koristiti za osiguranje rodne ravnopravnosti u dokumentima i siguran protok informacija i uključenost ženskog civilnog društva.

Razlike između muškaraca i žena u programskoj oblasti istražene su prvenstveno u pogledu zapošljavanja. Procjenjuje se da veliki udio radno sposobnih žena u ruralnim područjima pripada neaktivnom stanovništvu. Program će ispitati i pronaći najpogodnija rješenja za uključivanje i osnaživanje različitih grupa žena da se aktivnije uključe u ekonomske procese.

IPA III program je takođe u skladu sa nacrtom Strategije rodne ravnopravnosti Crne Gore 2021-2025, od 1. februara 2021. Nacrt Strategije rodne ravnopravnosti Crne Gore ima sljedeću viziju: Za društvo u kojem sve žene i muškarci i osobe različitog pola i rodnog identiteta imaju jednake mogućnosti da doprinesu održivom razvoju crnogorskog društva i da ravnopravno uživaju u svim pogodnosti razvoja Crne Gore.

Vlada Republike Srbije je 2014. godine osnovala Koordinaciono tijelo za rodnu ravnopravnost. Odluka Vlade sa mandatom da koordinira djelovanje Vlade u oblasti rodne ravnopravnosti.

Ostala međusektorska pitanja (ljudska i manjinska prava i uključivanje različitih interesnih grupa) će se rješavati slijedeći pristup zasnovan na ljudskim pravima u osmišljavanju i izvođenju intervencija, posebno onih koje se odnose na zdravstvene i socijalne usluge, mapiranje i praćenje potrebe specifičnih ranjivih grupa u vezi sa programom – mladi, žene, stari, Romi, (uključujući i osobe sa invaliditetom, LGBTI zajednicu, nacionalne manjine, migrantske i izbjegličke zajednice, itd.). Nadalje, podstiće se uključivanje lokalnih organizacija civilnog društva i inicijativa u zajednici kao vrijedan izvor znanja o kontekstu i specifičnim potrebama ciljanih zajednica.

Primjena **horizontalnih principa i međusektorskih pitanja** (održivi razvoj, jednake mogućnosti promocija jednakosti između muškaraca i žena, ljudska i manjinska prava i uključivanje različitih interesnih grupa) na nivo projekta i programa će se pratiti, ocjenjivati i izvještavati u godišnjim izvještajima o implementaciji, kao i u evaluacije urađene tokom i nakon finansijske perspektive 2021-2027.

Uključivanje tematskog klastera 5 „Poboljšani kapaciteti regionalnih i lokalnih vlasti za suočavanje s lokalnim izazovima“

Tematski klaster 5 „Poboljšani kapaciteti regionalnih i lokalnih vlasti za suočavanje sa lokalnim izazovima” trebalo bi da budu glavni tokovi korisnika IPA III programa prekogranične saradnje Srbija i Crna Gora za period 2021-2027. Integrisanje i unapređenje kapaciteta lokalnih vlasti u cilju povećanja i jačanja njihovog učešća u prekograničnoj saradnji baviće se na nivou prekograničnih operacija, kao i kroz aktivnosti koje će implementirati OSs i JTS u okviru prioriteta tehničke podrške.

³⁶ Brisel 25.11.20 SWD(2020) 284 final, Zajedničko saopštenje Evropskom parlamentu i Savjetu: Rod u EU
Akcioni plan (GAP) III - Ambiciozna agenda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u vanjskom djelovanju EU

Na nivou projekta prekogranične saradnje može se primijeniti sljedeće:

- Svaka aplikacija se podstiče da uključi regionalne i lokalne vlasti u njihov razvoj i buduću implementaciju i da opiše kako je usklađena i doprinosi lokalnim razvojnim planovima.
- Ako je tako dogovoreno, u nekim pozivima za podnošenje prijedloga projekata ili unutar određenog dijela poziva za podnošenje prijedloga projekata, uključiti regionalne i lokalne vlasti u svako partnerstvo kandidata za prekograničnu

saradnju. Za regione koji ispunjavaju uslove za različite programe prekogranične saradnje, treba obratiti pažnju na izbjegavanje zasićenja. Ovakvi pozivi za dostavljanje prijedloga projekata ili većina u okviru poziva mogli bi primati, na primjer, prijave koje imaju nekoliko lokalnih vlasti kao partnere (međupštinska saradnja), a što je najvažnije, trebalo bi da podstakne partnerstvo sa manjim, slabijim, ruralnim lokalnim vlastima, na primjer, glavni aplikant (veća opština) će pomoći manjoj, upućivanjem osoblja u nju, ili primanjem osoblja za potrebe obuke iz tih manje razvijenih opština (dijeljenje resursa).

Napomena: Ako se tako odluči, operacije koje se u potpunosti oslanjaju na osoblje regionalnih i lokalnih vlasti treba da budu privilegovane. Ovo bi moglo svesti na minimum prisustva eksternih menadžera među ljudskim resursima projekta.

Dodatno, potrebno je osigurati da projekti u okviru SO 2.1 za unapređenje i promociju zajednički koordinisane prekogranične turističke ponude zasnovane na zaštićenom kulturnom i prirodnom naslijeđu sadrže aktivnosti izgradnje kapaciteta upravljanja okolinom, koje su usmjerene na lokalne i regionalne vlasti.

Kako bi se osiguralo odgovarajuće vlasništvo i sinergijski uticaj projekta, lokalne vlasti treba da povežu svoju intervenciju sa relevantnom mjerom/prioritetom u svom lokalnom razvojnom planu ili drugom planskom dokumentu (strategiji, programu, akcionom planu ili slično).

Postojanje lokalnog plana razvoja, kako to zahteva planski regulatorni okvir – Zakon o sistemu planiranja, u slučaju Srbije, mogao bi biti preduslov za razmatranje intervencije.

Mjere predviđene programom za povećanje kapaciteta regionalnih i lokalnih vlasti za suočavanje s lokalnim izazovima obuhvatiće oblast upravljanja okolinom.

Pod prioritetom tehničke podrške može se primijeniti sljedeće:

- Da se preispitaju specifične potrebe i interesi regionalnih i lokalnih vlasti kako bi se povećalo njihovo učešće u operacijama prekogranične saradnje i na osnovu nalaza, po potrebi izmijeniti planove rada JTS-a, uključujući, ali ne ograničavajući se na sljedeće: pokrenuti ciljane kampanje za podizanje svijesti, posebno prije objavljivanja poziva za podnošenje prijedloga projekata; ove kampanje će ići paralelno sa uobičajenim aktivnostima OS/JTS kao što su forumi za uspostavljanje partnerstava, projektne klinike za neuspješne prijave, help desk kao i obuke za pripremu aplikacije za prekograničnu saradnju za potencijalne podnosiocje zahtjeva, u koje će biti uključene i sve vrste potencijalnih aplikacija.

3.4. Usklađenost sa drugim programima i makroregionalnim strategijama

Programi prekogranične i transnacionalne saradnje dostupni u programskom području

Programsko područje IPA III programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027 djelimično se preklapa (npr. Program prekogranične saradnje Srbija-Bosna i Hercegovina) ili je u potpunosti sadržano (npr. Dunavski program, IPA ADRION ili URBACT) sa nizom drugih programa teritorijalnih saradnje. Treba napomenuti da neki od ovih programa prate slične ciljeve i imaju preklapajuće tematske orijentacije. Prethodna evaluacija IPA programa prekogranične saradnje preporučila je poboljšanje koordinacije i sinergije. U svakom slučaju, važno je naglasiti da programi teritorijalne saradnje doprinose razvoju kapaciteta i znanja među lokalnim vlastima i zainteresovanim stranama u regionu o *modus operandi* (o načinu ponašanja) teritorijalne saradnje.

Program Srbija – Crna Gora i Program Bosna i Hercegovina – Crna Gora u pogledu prihvatljive programske teritorije preklapaju se u 10 opština od 14 (programska teritorija crnogorske strane), dok se Program Srbija – Crna Gora i Program Srbija i Bosna i Hercegovina preklapaju u 4 opštine od 10 (programska teritorija srpske strane). Što se tiče tematskih prioriteta, sva tri programa su odabrala tematski prioritet: Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa, dok su ostali tematski prioriteti različiti. Komplementarnost između ova tri programi će se izvoditi na način da će pozivi za podnošenje prijedloga (CfP) biti zajednički koordinisani između programa kako se ne bi istovremeno fokusirali na isti tematski prioritet unutar CfP-a. Pored toga, biće organizovani koordinacioni sastanci između tri ZTS-a kako bi se uskladio pristup i identifikovale potrebe lokalnih vlasti i organizacija u pogledu sprovođenja programa obuke. Takođe, koordinacioni sastanci će biti korisna platforma za razmjenu informacija o operacijama koje se finansiraju u okviru svakog programa.

Fokus aplikacija i korisnika u Interreg IPA programima je drugačiji u odnosu na bilateralne IPA III programe prekogranične saradnje. Interreg IPA programi privlače značajan broj institucija na centralnom nivou, kao i organizacija sa snažnim

kapacitetima u poređenju sa partnerima u bilateralnim IPA III programima prekogranične saradnje. Osim toga, razlika u raspoloživom budžetu, značajno utiče na projektno partnerstvo i obim projekata, pa praksa pokazuje da su bilateralni IPA III programi prekogranične saradnje više fokusirani na lokalnom nivou i da nije bilo preklapanja između projekata. Međutim, upoređujući bilateralne programe prekogranične saradnje i Interreg IPA, identifikovani su slični prioriteti i neophodna je koordinacija i razmjena informacija između programa kako bi se stvorile sinergije i izbjeglo dupliranje. Ovaj program prekogranične saradnje doprinosi ciljevima i tematskim prioritetima relevantnih evropskih makroregionalnih strategija i strategija za morske slivove. U ovoj perspektivi, učešće u makroregionalnim strategijama EU (EUSAIR i EUSDR) je relevantnije za saradnju između vladinih institucija. Programi prekogranične saradnje moraju biti svjesni politika i dijaloga EU i da se pridruže ciljevima makroregionalnog nivoa.

Kao što je navedeno u Programskom okviru IPA III, podrška IPA III prekograničnoj saradnji će biti odobrena u punoj komplementarnosti sa prethodnom finansijskom podrškom u okviru IPA I i IPA II prekograničnoj saradnji, kao i sa Interreg IPA programima (posebno Mađarska-Srbija, Hrvatska-Srbija, Hrvatska -Bosna i Hercegovina-Crna Gora, Bugarska-Srbija, Rumunija-Srbija, Južni Jadran (Italija-Albanija-Crna Gora), IPA Adrijan, Dunav, EURO MED, URBACT) i politike EU u odgovarajućim sektorima. Okvir je identifikovao pet tematskih prozora, i to: (i) vladavina prava, osnovna prava i demokratija; (ii) dobro upravljanje, usklađivanje sa pravnom tekovinom EU, dobrosusjedski odnosi i strateška komunikacija; (iii) zelena agenda i održiva povezanost; (iv) konkurentnost i inkluzivni rast; i (v) teritorijalna i prekogranična saradnja. Ovih pet prozora su svi aspekti politike proširenja EU i međusobno su povezani na komplementaran način. Nadalje, IPA III prekogranična saradnja će osigurati sinergiju i komplementarnost sa bilateralnim i regionalnim programima. Posljednji će se prvenstveno aktivirati za rješavanje pitanja regionalne prirode, ili kada će regionalni pristup omogućiti veću efikasnost.

U kontekstu ruralnog turizma, potrebno je pronaći komplementarnost između ovog programa i IPARD II (i IPARD III) u pogledu operacija koje podržavaju ruralni turizam i poljoprivredne proizvode kako bi se pomoglo u diversifikaciji turističkih proizvoda i usluga.

Usklađenost sa makro-regionalnim strategijama

Makroregionalne strategije kao što su Strategija EU za Dunavski region (EUSDR) i Strategija EU za Jadransko-jonski region (EUSAIR) predstavljaju veliku priliku za harmonizaciju razvoja geografskih područja, gde zemlje zajedno rade na oblastima od zajedničkog interesa za dobrobit svake zemlje i čitavog regiona.

Izazovi sa kojima će se zajednički baviti EUSAIR i IPA III program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora odnose se na stub strategije koji se bavi povećanjem regionalne atraktivnosti kroz podršku održivom razvoju unutrašnjeg, primorskog i pomorskog turizma i očuvanjem i promocijom kulturnog naslijeđa (pod stub 4 'održivi turizam') što je u skladu sa tematskim prioritetom 'Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa' programa. Štaviše, stub strategije koji se bavi očuvanjem, zaštitom i unapređenjem kvaliteta životne sredine odnosi se na specifični cilj 2.1. programa (poboljšati i promovisati zajednički koordinisanu prekograničnu turističku ponudu zasnovanu na zaštićenom kulturnom i prirodnom naslijeđu). Što se tiče EUSAIR-ovog sveobuhvatnog aspekta „izgradnje kapaciteta”, potrebno je napomenuti da je predviđeno da se izgradnja kapaciteta bavi horizontalno kroz implementaciju svih tematskih prioriteta programa.

Na osnovu sličnosti postojećih izazova, EUSDR i EUSAIR prioriteti su razmotreni tokom pripreme programa. Treba napomenuti da će se prilikom realizacije aktivnosti u okviru tematskih prioriteta programa, po potrebi voditi računa o Dunavskoj i Jadransko-jonskoj strategiji. Ukupna koordinacija programiranja sa dvije strategije EU podiće će političku svijest, ojačati posvećenost i dovesti do bolje vidljivosti EUSDR-a, EUSAIR-a i programa. Ova koordinacija takođe olakšava kapitalizaciju rezultata i koristi od akcija.

Komplementarnost sa strateškim dokumentima EU

Odabrani tematski prioriteti u okviru IPA III programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021-2027 su koherentni sa strateškim dokumentima i planovima EU, obezbjeđujući uzajamno podržavajuće pravce rada, gdje programi prekogranične saradnje treba da doprinesu ukupnoj strategiji korisnika IPA za napredak na njihovom evropskom putu.

Program će osigurati usklađenost sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan prema njenim Smjernicama za implementaciju, kao i sa Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan koji ima za cilj promovisati dugoročni oporavak zasnovan na zelenoj i digitalnoj tranziciji, što će rezultirati održivim ekonomskim rastom.

Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan

Ekonomski i investicioni plan ima za cilj da podstakne dugoročni oporavak – podržan zelenom i digitalnom tranzicijom – koji vodi do održivog ekonomskog rasta, implementacije reformi potrebnih za napredovanje na putu EU i približavanja

Zapadnog Balkana jedinstvenom tržištu EU. Ima za cilj da oslobodi neiskorišćeni ekonomski potencijal regiona i značajan prostor za povećanje unutar-regionalne ekonomske saradnje i trgovine.

Program prekogranične saradnje će podržati širu uključenost civilnog društva i privatnog sektora podsticanjem inovativnih rješenja, podsticanjem socijalnog preduzetništva u rješavanju društvenih izazova. Poseban fokus će biti stavljen na reforme koje promovišu odgovarajuću ponudu relevantnih znanja, vještina i kompetencija kako bi se riješila postojeća neusklađenost između ponude vještina i potražnje za radnom snagom, uključujući razvoj učenja zasnovanog na radu u stručnom obrazovanju i obuci.

Što se tiče tematskog prioriteta 2 Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa, Plan takođe naglašava da postoji prostor za iskorištavanje ekonomskih mogućnosti u kreativnom i kulturnom sektoru i njegov doprinos održivom turističkom potencijalu regiona. EU će intenzivirati saradnju sa Zapadnim Balkanom u implementaciji Okvira za djelovanje na kulturnom nasljeđu iz 2018. godine. Sam ovaj IPA III program prekogranične saradnje trebalo bi da pojača saradnju na očuvanju i promociji kulturnog nasljeđa u okviru strategija održivog turizma. Kako bi podržala ovaj sektor, EU će takođe podsticati integraciju kulturnih i kreativnih industrija iz regiona u evropske profesionalne mreže i tržišne vrijednosti.

Zelena agenda za Zapadni Balkan

Program će osigurati usklađenost sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan prema njenim Smjernicama za implementaciju³⁷. Od pet stubova Agende, tri imaju poseban značaj za moguću prekograničnu saradnju, a to su:

- klimatske promjene, uključujući dekarbonizaciju, energiju i mobilnost,
- biodiverzitet, u cilju zaštite i obnavljanja prirodnog bogatstva regiona, i
- održivi sistemi ishrane i ruralna područja.

Prekogranična saradnja pruža priliku za rješavanje zajedničkih problema i za razmjenu znanja i dobre prakse, na primjer, o koristima rješenja zasnovanih na prirodi za biodiverzitet, mehanizmima regionalne saradnje na očuvanju biodiverziteta i o podršci razmjeni znanja sa istraživačkim centrima. Štaviše, obrazovanje je ključno za pozitivan uticaj na ponašanje u vezi sa životnom sredinom, počevši od najranije dobi, kao i za prekvalifikaciju radnika iz tranzicionih industrija. Nastavni planovi i programi trebaju uključiti ključne kompetencije i vještine potrebne za rad u zelenoj ekonomiji. Da bi se uspješno implementirala, Zelena agenda za Zapadni Balkan treba da se ogleda u reformama obrazovnih sistema i obezbjeđivanju izgradnje kapaciteta kako bi se garantovalo da su ljudi opremljeni i pripremljeni za tržište rada i društvo budućnosti. Uz odgovarajuće informisanje i obrazovanje, mladi u regionu mogu odlučno doprinijeti implementaciji Zelene agende.

Kao što je navedeno u Smjernicama za implementaciju Zelene agende na ZB i Ekonomskom i investicionom Planu za ZB, ovaj program će osigurati punu konzistentnost sa zelenom tranzicijom kao internom i spoljnom prioritetu podrške EU. Program će na taj način uključiti u svoje poslovanje efikasno korištenje resursa prelaskom na čistu, kružnu ekonomiju, obnavljanje biodiverziteta i smanjenje zagađenja.

³⁷ Brisel, 6.10.2020. SWD(2020) 223 final Radni dokument osoblja Komisije: Smjernice za implementaciju Zelene agende za Zapadni Balkan

Akcioni plan Zajedničkog regionalnog tržišta (CRM) 2021-2024³⁸ koji su lideri regiona Zapadnog Balkana usvojili 10. novembra 2020. u Sofiji uspostavljen je kao transformativno sredstvo za povećanje atraktivnosti i konkurentnosti regiona i približavanje regiona tržištima EU. Akcioni plan pokriva četiri glavne oblasti:

- Regionalno trgovinsko područje: slobodno kretanje roba, usluga, kapitala i ljudi
- Regionalna investiciona oblast
- Regionalno digitalno područje
- Regionalno industrijsko i inovacijsko područje

Što se tiče pandemije COVID-19, poboljšana tržišna integracija ekonomija Zapadnog Balkana pomoći će u suočavanju sa srednjoročnim i dugoročnim efektima pandemije privlačenjem investicija u proizvodne sektore i održivu infrastrukturu, te stvaranjem novih mogućnosti za građane i poslovnu zajednicu. Između ostalih intervencija, Akcioni plan ima za cilj, u okviru prioritarnog područja regionalnog industrijskog i inovacionog područja, „razvijati paketnu turističku ponudu za region

i sprovoditi zajedničke promotivne napore“. Prioritetna oblast 8 Akcionog plana pokriva razvoj održive turističke ponude čime se ostvaruje direktna veza sa tematskim prioritetom Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa programa.

Tiranska deklaracija

U Tiranskoj deklaraciji o zajedničkim regionalnim protokolima³⁹ za podršku održivom turističkom oporavku i rastu na Zapadnom Balkanu (ZB), ministri ZB6 složili su se da pozicioniraju turizam kao ključni strateški sektor za regionalni ekonomski oporavak i održivi razvoj. Deklaracija je potpisana 8. aprila 2021. na Završnoj konferenciji Savjeta za regionalnu saradnju (RCC) koji finansira Evropska unija „Projekat razvoja i promocije turizma“. Tiranska deklaracija smatra turizam jednim od ključnih faktora u regionalnom ekonomskom oporavku i razvoju sa fokusom na: Koordinaciju ponovnog otvaranja i kontinuiranog rada lanca putovanja i turizma, Omogućavanje sigurnog i besprekornog putovanja putnika kako bi se podržao oporavak i rast ZB, Implementacija usklađenih zdravstvenih i higijenskih protokola kako bi se uskladili napori za oporavak sektora i jačalo povjerenje putnika i Koordinacija promocije i komunikacije radi izgradnje povjerenja u ZB6 kao odgovornu, pouzdanu i održivu destinaciju.

3.5. Uslovi i pretpostavke

Efikasnu koordinaciju i snažno vlasništvo treba kombinovati sa dobrom voljom nacionalnih vlasti korisnika IPA III da prijateljski otklone i riješe svaki spor i/ili nesporazum koji utiče na nesmetanu implementaciju programa. Vladine promjene ne bi trebale imati nikakav uticaj u tom pogledu.

Kao neophodan uslov za efikasno upravljanje programom, zemlje učesnice će uspostaviti Zajednički odbor za nadgledanje i obezbijediti odgovarajuće i funkcionalne prostorije i osoblje za glavne i antenske⁴⁰ kancelarije Zajedničkog tehničkog sekretarijata. Posebnu pažnju treba posvetiti stvaranju neophodnih radnih uslova kako bi se osigurao kontinuitet i profesionalni razvoj osoblja na ključnim funkcijama u svim upravljačkim strukturama programa. Posljednji bi trebali nastojati da program predstave kao koristan instrument za jačanje saradnje i razmjene među građanima prihvatljivog područja.

Pod indirektnim upravljanjem od strane korisnika IPA III, korisnici IPA III koji učestvuju će zaključiti za cijelo vrijeme trajanja programa bilateralni sporazum kojim se utvrđuju njihove odgovarajuće odgovornosti za implementaciju programa.

Nepoštovanje gore navedenih zahtjeva može dovesti do povraćaja sredstava u okviru ovog programa i/ili preraspodjele budućih sredstava.

³⁸ <https://www.rcc.int/docs/543/common-regional-market-action-plan>

³⁹ <https://www.rcc.int/download/docs/Tirana%20Declaration.pdf/086916ce2a1472e958aa735ca9db9bff.p>

⁴⁰ U slučaju da se ova kancelarija smatra neophodnim da se uspostavi

4. INDIKATIVNI BUDŽET

Biće usvojena jedinstvena sedmogodišnja odluka Komisije o finansiranju sa suspenzivnom klauzulom, u zavisnosti od raspoloživosti budžetskih izdvajanja za odgovarajuće finansijske godine nakon usvajanja budžeta ili kako je predviđeno u sistemu privremenih dvanaestina.

Tabela 4.1: Indikativna finansijska izdvajanja po godini za period 2021-2027.

	IPA III PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE SRBIJA-CRNA GORA																
	<i>Iznosi u EUR</i>																
	2021		2022		2023		2024		2025		2026		2027		Ukupno (EUR)		
	Doprinos EU	Sufinansiranje	Doprinos EU	Sufinansiranje	Doprinos EU	Sufinansiranje	Doprinos EU	Sufinansiranje	Doprinos EU	Sufinansiranje	Doprinos EU	Sufinansiranje	Doprinos EU	Sufinansiranje	Doprinos EU	Sufinansiranje	
Po vrsti aktivnosti																	
Projekti	-	-	3 240 000	571 764.71	-	-	2 160 000	381 176.47	-	-	2 160 000	381 176.47	-	-	7 560 000	1 334 117.65	
Tehnička podrška (direktan grant)	-	-	360 000	-	-	-	360 000	-	-	-	-	-	-	120 000	-	840 000	-
Po metodi implementacije																	
Direktno upravljanje: Ukupni paket za grantove	N/A														840 000	-	
Direktno upravljanje: Ukupni paket za nabavke	N/A														-	-	
Indirektno upravljanje sa IPA III korisnikom: Ukupni paket	-	-	3 240 000	571 764.71	-	-	2 160 000	381 176.47	-	-	2 160 000	381 176.47	-	-	7 560 000	1 334 117.65	
UKUPNO ⁴¹	-	-	3 600 000	571 764.71	-	-	2 520 000	381 176.47	-	-	2 160 000	381 176.47	120 000	-	8 400 000	1 334 117.65	

* Ukupni paket za grantove; Ukupni paket za nabavke - potrebno je popuniti samo ukupan budžet za 2021-2027.

⁴¹ Ukupan iznos iz Tabele 4.1 i 4.2 treba da bude jednak

Tabela 4.2: Indikativna finansijska raspodjela po prioritetu i stopi doprinosa Unije (za period 2021. – 2027.)

KLAŠTERI	PRIORITETI	IPA III PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE SRBIJA - CRNA GORA			
		Sredstva Evropske unije (EUR)	Sufinansiranje (EUR)	Ukupno (EUR)	stopa po tematskom prioritetu i tehnička podrška
		(a)	(b)	(c) = (a)+(b)	(d) = (c)/(e)
TC1 Poboljšane mogućnosti zapošljavanja i socijalna prava	1) TP1 Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica	4 200 000	741 176.47	4 941 176.47	50.8%
TC4 Poboljšano poslovno okruženje i konkurentnost	2) TP5 Podsticanje turizma i kulturne i prirodne baštine	3 360 000	592 941.18	3 952 941.18	40.6%
3) TP0 tehnička podrška		840 000	0	840 000	8.6%
GRAND TOTAL		8 400 000	1 334 117.65	(e) 9 734 117.65	100%

Doprinos Evropske unije na nivou tematskog prioriteta neće prelaziti gornju granicu od 85% prihvatljivih izdataka. Sufinansiranje će obezbijediti krajnji korisnici granta. Iznos namijenjen tehničkoj pomoći biće ograničen na 10% ukupnog iznosa dodijeljenog programu. Za tehničku podršku, stopa sufinansiranja Unije iznosi 100%.

5. ARANŽMANI IMPLEMENTACIJE

5.1. Finansijski sporazum

U cilju realizacije ovog programa predviđeno je zaključivanje Finansijskog sporazuma između Evropske komisije, Republike Srbije i Crne Gore.

5.2. Indikativni period implementacije

Indikativni operativni period implementacije ove akcije, tokom kojeg će se obavljati aktivnosti opisane u odjeljku 3 i implementirati odgovarajući ugovori i sporazumi, je 6 godina od datuma stupanja na snagu Finansijskog sporazuma, odnosno od datuma kada je dogovorena razmjena pisama za sva naredna godišnja izdvajanja.

Odgovorni službenik Komisije za ovjeravanje može dogovoriti produženje perioda implementacije izmjenama i dopunama ove Odluke i relevantnih ugovora i sporazuma.

5.3. Metode implementacije

Komisija će osigurati da se poštuju odgovarajuća pravila i procedure EU za obezbjeđivanje finansiranja trećim stranama, uključujući procedure revizije, gdje je to prikladno, i usklađenost aktivnosti sa restriktivnim mjerama EU⁴².

5.3.1 Operacije⁴³

Indirektno upravljanje sa Republikom Srbijom

Operativni dio ove akcije realizovaće se pod indirektnim upravljanjem od strane Republike Srbije. Republika Srbija će odrediti Upravljačko tijelo i Posredničko tijelo za finansijsko upravljanje. Upravljačko tijelo će biti odgovorno za cjelokupno upravljanje programom i imenovati posrednička tijela.

U zavisnosti od finalizacije pravnog okvira IPA III, Upravljačko tijelo zaduženo za sprovođenje akcije u svim zemljama učesnicama je Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije (MEI).

Strukture prekogranične saradnje uspostavljene u skladu sa pravnim okvirom IPA III u Srbiji i Crnoj Gori će blisko saradivati na svim poslovima od zajedničkog interesa koji se odnose na programiranje i implementaciju programa.

Poslovi izvršenja budžeta, kao što su pozivi za tendere, pozivi za dostavljanje projektnih predloga, ugovaranje, upravljanje ugovorima, plaćanja i prihodi, povjeravaju se Posredničkom tijelu za finansijsko upravljanje: Ministarstvu finansija Republike Srbije, Sektoru za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava EU (CFCU) kao Ugovorno tijelo⁴⁴, koje osigurava zakonitost i regularnost troškova.

⁴² www.sanctionsmap.eu Imajte na umu da je mapa sankcija IT alat za identifikaciju režima sankcija. Izvor sankcija proizilazi iz pravnih akata objavljenih u Službenom listu (SL). U slučaju neslaganja između objavljenih pravnih akata i ažuriranja na internet stranici preovladava SL verzija.

⁴³ Navedene institucije predstavljaju trenutnu strukturu koja je određena za indirektno upravljanje u IPA II u obje zemlje. Odgovorne strukture će biti definisane i imenovane nakon usvajanja IPA III zakonodavnog okvira i odgovarajućeg Okvirnog i Finansijskog sporazuma.

⁴⁴ Navedene institucije predstavljaju trenutnu strukturu koja je određena za indirektno upravljanje u IPA II u obje zemlje. Odgovorne strukture će biti definisane i imenovane nakon usvajanja IPA III zakonodavnog okvira i odgovarajućeg Okvirnog i Finansijskog sporazuma.

Pozivi za podnošenje projektnih predloga - grantovi

a) Svrha grantova:

Grantovi odabrani putem poziva za podnošenje projektnih predloga tokom sedmogodišnjeg perioda će doprinijeti specifičnim ciljevima/ishodima i rezultatima/učincima u okviru svakog tematskog prioriteta u odjeljku 3.2.

b) Vrsta ciljanih aplikacija:

Podnosioci prijave će biti osnovani u IPA III zemlji korisnici koja učestvuju u program prekogranične saradnje. Potencijalni korisnici kao što je navedeno u odjeljku 3.2 mogu biti: zdravstvene ustanove i ustanove socijalne zaštite, organizacije civilnog društva koje zastupaju interese marginalizovanih grupa (mladi, žene, stari, Romi), organizacije odgovorne za pružanje socijalnih i zdravstvenih usluga, institucije i organizacije koje pružaju formalno, neformalno i informalno obrazovanje, javni domovi za stare, lokalne samouprave, lokalne i regionalne razvojne organizacije/agencije, organizacije koje predstavljaju nacionalne ili etničke manjine, organizacije mladih, naučno-istraživačke institucije i organizacije, državne vlasti i institucije koje nadziru politike u zdravstvu i socijalnoj zaštiti i politike u turizmu i poljoprivredi, turističke organizacije na nacionalnom/regionalnom/lokalnom nivou, privredna komora, zanatske komore, poslovna udruženja, klasteri, zadruga, udruženja poljoprivrednika, institucije za zaštitu prirode/životne sredine, institucije u oblasti kulturnog naslijeđa, organizacije civilnog društva aktivne u turizmu, zaštiti prirode, životnoj sredini, kulturnom naslijeđu, kulturi i drugim relevantnim oblastima.

5.3.2 Tehnička podrška (Direktni grantovi)

Prioritet tehničke pomoći će se implementirati u direktnom upravljanju putem direktnih grantova tokom trajanja programa.

Bespovratna sredstva će biti dodijeljena za implementaciju tematskog prioriteta tehničke podrške u okviru ovog programa. Pod odgovornošću odgovornog službenika Komisije za ovjeravanje, grantovi se mogu dodijeliti bez poziva za podnošenje prijedloga Ministarstvu za evropske integracije Republike Srbije, kao vodećem partneru i javnoj instituciji koja je domaćin strukture prekogranične saradnje u Crnoj Gori kao sukorisniku.

Pribjegavanje dodjeli ovog granta bez poziva za podnošenje projektnih predloga opravdano je za tijela *de jure* ili *de facto* postojećim monopolom u upravljanju ovim programom prekogranične saradnje, u skladu s članom 195(c) Uredbe (EU, Euratom) 2018/1046. Kako je predviđeno u Odjeljku VIII „Odredbe o programima prekogranične saradnje”, Naslov V „Programske strukture i tijela i njihove odgovornosti” Okvirnog finansijskog sporazuma o partnerstvu za program IPA III, strukture prekogranične saradnje su tijela koja imaju ovaj monopol.

Pod odgovornošću odgovornog službenika Komisije za ovjeravanje, grant se može dodijeliti bez poziva za projektne predloge Ministarstvu za evropske integracije Republike Srbije, kao vodećem partneru.

5.4. Struktura upravljanja programom

Opis struktura upravljanja programom sa listom njihovih glavnih odgovornosti i zadataka u pripremi, implementaciji i upravljanju programom (tj. NIPAK, NAO Upravljačka struktura, strukture prekogranične saradnje, IPA Upravljačko tijelo, Posredničko tijelo za finansijsko upravljanje, Revizorsko tijelo, Zajednički odbor za nadgledanje, Zajednički tehnički sekretarijat) predstavljen je u okviru Finansijskog okvirnog sporazuma o partnerstvu i/ili finansijskih sporazuma.

Pored ovih sporazuma, Korisnici će za cjelokupni period trajanja programa prekogranične saradnje zaključiti Bilateralni sporazum kojim se utvrđuju njihove odgovarajuće odgovornosti za implementaciju relevantnog programa prekogranične saradnje u skladu sa odredbama utvrđenim u Finansijskom okvirnom sporazumu o partnerstvu.

5.5. Razvoj i odabir i implementacija projekta

Po pravilu, ovaj program će se implementirati putem javnih poziva za podnošenje predloga projekata (CfP) koji će pokrivati jedan ili više tematskih prioriteta ili specifičnih ciljeva/ishoda. JMC će biti odgovoran za identifikaciju tematskih prioriteta, specifičnih ciljeva/ishoda, rezultata/činaka, ciljnih korisnika i specifičnog fokusa svakog poziva za podnošenje prijedloga koji će odobriti Evropska komisija. Odgovorni organi u zemljama učesnicama će osigurati punu transparentnost u procesu i pristup širokom spektru javnih i nejavnih pravnih lica.

Dinamika objavljivanja poziva za podnošenje prijedloga projekata zavisi od niza faktora, uključujući logistiku, vrijeme evaluacije i nivo interesovanja potencijalnih aplikanata. JMC, kao tijelo koje prati sprovođenje programa, pregledaće, prije objavljivanja poziva za podnošenje predloga (i definicije tenderske dokumentacije, npr. uputstava za podnosiocima prijava), napredak programskih indikatora do tog datuma. Odabir TP-a, specifičnih ciljeva/ishoda i rezultata/činaka svih poziva za podnošenje predloga projekata osim prvog u okviru programa će se zasnivati na tom napretku učinka. Objavljivanje i strateška orijentacija svakog poziva za podnošenje predloga projekata biće usklađena s planovima drugih programa kako bi se povećala sinergija i izbjeglo duplo finansiranje.

Odluke JMC-a takođe mogu uzeti u obzir preporuke koje proizilaze iz konsultacija održanih sa učesnicima na lokalnom i nacionalnom nivou, uključujući predstavnike donatorske zajednice.

5.6. Opseg geografske podobnosti za nabavku i grantove

Geografska podobnost u smislu mjesta osnivanja za učešće u postupcima nabavke i dodjele bespovratnih sredstava i u pogledu porijekla nabavljenih roba kako je utvrđeno u osnovnom aktu i navedeno u relevantnim ugovornim dokumentima će se primjenjivati, u skladu sa sljedećim odredbama.

Odgovorni službenik Komisije za ovjeravanje može proširiti geografsku podobnost na osnovu hitnosti ili nedostupnosti usluga na tržištima dotičnih zemalja ili teritorija, ili u drugim propisno potkrijepljenim slučajevima u kojima bi primjena pravila podobnosti onemogućila realizaciju ove akcije ili izuzetno teško (član 28(10) NDICI-Global Europe Regulation).

6. IZVJEŠTAVANJE, PRAĆENJE I EVALUACIJA

Opis zahtjeva i modaliteta programskog izvještavanja, praćenja i evaluacije je predstavljen u okviru Finansijskog okvirnog sporazuma o partnerstvu/ili finansijskog sporazuma.

7. INFORMACIJE I VIDLJIVOST

Vidljivost EU finansiranja i komunikacija o ciljevima i uticaju akcija su zakonska obaveza za sve akcije koje finansira EU, kao što je navedeno u zahtjevima za komunikaciju i vidljivost EU koji je na snazi.

Konkretno, primaoci sredstava EU moraju priznati porijeklo sredstava EU i osigurati njegovu odgovarajuću vidljivost:

- davanje izjave u kojoj se na vidljiv način ističe podrška dobijena od EU na svim dokumentima i komunikacionom materijalu koji se odnosi na implementaciju fondova, uključujući službenu internet stranicu i društveni mediji, gdje postoje; i
- promovisanje akcija i njihovih rezultata pružanjem koherentnih, efektivnih i proporcionalnih ciljanih informacija višestrukoj publici, uključujući medije.

Mjere vidljivosti i komunikacije će, prema potrebi, sprovođiti javne uprave (na primjer, koje se odnose na reforme vezane za budžetsku podršku EU), povjereni subjekti, ugovorne strane i korisnici grantova. Odgovarajuće ugovorne obaveze će biti uključene, shodno potrebi, u sporazume o finansiranju, ugovore o delegiranju i nabavci i ugovore o grantu.

Mjere će se zasnivati na posebnom Planu komunikacije i vidljivosti, koji je uspostavljen i implementiran u skladu sa zahtjevima za komunikaciju i vidljivost EU koji su na snazi. Plan uključuje, između ostalog, komunikacioni narativ i glavne poruke za akciju, prilagođene različitim ciljnim grupama (zainteresovane strane, civilno društvo, šira javnost, itd.)

Mjere vidljivosti i komunikacije specifične za ovu akciju će biti komplementarne širim komunikacionim aktivnostima koje direktno sprovode službe Evropske komisije i/ili Delegacije EU. Evropska komisija i Delegacije EU trebale bi biti u potpunosti obaviještene o planiranju i primjeni specifičnih aktivnosti vidljivosti i komunikacije, posebno u pogledu komunikacionog narativa i glavnih poruka.

Osmišljavanje i implementacija mjera komunikacije i vidljivosti biće odgovornost struktura prekogranične saradnje. Posljednji će, uz pomoć ZTS-a, JMC-u predstaviti komunikacionu strategiju sa detaljnim informacijama i planom vidljivosti.

8. ODRŽIVOST

Održivost ishoda i rezultata ostvarenih u okviru sprovođenja programa zahtijeva posvećenosti nacionalnih vlasti uključenih u upravljanje programom. Poštujući odredbe pravnog okvira koje se primjenjuju u prekograničnoj saradnji između korisnika IPA III, vlasti se obavezuju da će obezbijediti, koliko god je to moguće, neophodne finansijske i institucionalne resurse, uključujući relevantno iskusno osoblje, kako bi implementacija programa bila uspješna priča. Kao osnovni znak odgovornosti, oni će posebnu pažnju posvetiti stvaranju neophodnih uslova za osiguranje kontinuiteta osoblja u bitnim funkcijama i institucijama kako bi se garantovalo nesmetano sprovođenje programa.

Održivost na operativnom nivou podjednako igra ključnu ulogu. Svaka operacija treba da ima opipljiv uticaj na svoje ciljne grupe na prekograničnom nivou. Održivost treba da bude ugrađena u svaku aplikaciju, pokazujući kako će očekivani ishodi imati koristi za region čak i nakon što se operacija završi. U svakom pozivu za podnošenje prijedloga projekata, jedan od kriterijuma dodjele je održivost kao što je prikazano u Odjeljku 5 tabele za ocjenjivanje za potpune prijave. Operacije koje ne mogu pokazati da će intenzivirati susjedske odnose, stvoriti prekogranična partnerstva za društveni, teritorijalni ili ekonomski razvoj i/ili ukloniti prekogranične prepreke održivom razvoju, malo je vjerovatno da će imati opipljive rezultate, multiplikativne efekte ili dugoročni uticaj u prekograničnoj perspektivi, zato bi trebale biti isključene iz finansiranja, bez obzira na bilo koje druge kvalitete.

ANEKS II – OPŠTI USLOVI

Sadržaj

Prvi dio: Opšte odredbe	2
Član 1 - Period izvršenja, operativni period implementacije i rok za ugovaranje.....	2
Član 2 - Korisnici IPA III i njihove zajedničke dužnosti.....	2
Član 3 - Obaveze izvještavanja	3
Član 4 - Komunikacija i vidljivost.....	3
Član 5 - Prava intelektualne svojine.....	3
Član 6 - Podobnost izdataka.....	3
Član 6a - Dozvole i odobrenja.....	4
Drugi dio: Odredbe koje se primjenjuju na indirektno upravljanje od strane korisnika IPA III.....	4
Član 7 - Opšta načela.....	4
Član 8 - Dodjela nabavki i bespovratnih sredstava.....	4
Član 8a - Isključenje i administrativne sankcije.....	6
Član 9 - <i>Ex-ante</i> i <i>ex-post</i> kontrole postupaka za grantove i nabavke i <i>ex post</i> kontrole ugovora i bespovratnih sredstava koje vrši Komisija	6
Član 10 - Bankovni računi, računovodstveni sistemi i priznati troškovi.....	7
Član 11 - Odredbe o plaćanjima od strane Komisije vodećem korisniku IPA III	7
Član 12 - Prekid plaćanja	8
Član 13 - Povraćaj sredstava.....	9
Član 13a - Finansijske korekcije i zatvaranje.....	9
Treći dio: Završne odredbe	9
Član 14 - Konsultacije između korisnika IPA III i Komisije	9
Član 15 - Izmjena i dopuna ovog Sporazuma o finansiranju.....	9
Član 16 - Suspenzija ovog Sporazuma o finansiranju.....	10
Član 17 - Raskid ovog Sporazuma o finansiranju.....	11
Član 18 - Mjerodavno pravo, rješavanje sporova	1.1
Član 19 - Restriktivne mjere EU.....	12

Prvi dio: Opšte odredbe

Član 1 - Period izvršenja, period operativne implementacije i rok za ugovaranje

- (1) Period izvršenja ovog Sporazuma o finansiranju je period tokom kojeg se Sporazum o finansiranju implementira i uključuje operativni period implementacije, kao i fazu zatvaranja. Trajanje perioda izvršenja je propisano članom 2(1) Posebnih uslova i počinje zaključenjem ovog Sporazuma o finansiranju.
- (2) Period operativne implementacije je period u kojem se završavaju sve operativne aktivnosti obuhvaćene ugovorima o nabavci, ugovorima o bespovratnim sredstvima i sporazumima o doprinosu. Trajanje ovog perioda je propisano u članu 2(2) Posebnih uslova i počinje zaključenjem ovog Sporazuma o finansiranju za budžetsku obavezu za prvu godinu ili na posljednji datum razmjene pisama za budžetske obaveze za naredne godine.
- (3) Javni naručilac je dužan da poštuje period operativne implementacije prilikom zaključivanja i implementacije ugovora o nabavci, ugovora o bespovratnim sredstvima i sporazuma o doprinosu u okviru ovog Sporazuma o finansiranju.
- (4) Ne dovodeći u pitanje član 29(2) FFPA, troškovi koji se odnose na rad ovog programa prekogranične saradnje prihvatljivi su za finansiranje EU samo ako su nastali tokom operativnog perioda implementacije. Troškovi nastali prije stupanja na snagu ovog Sporazuma o finansiranju nisu prihvatljivi za finansiranje EU osim ako nije drugačije predviđeno članom 7. Posebnih uslova.
- (5) Ugovori o nabavci, ugovori o bespovratnim sredstvima i ugovori o doprinosima zaključuju se najkasnije u roku od tri godine od zaključenja Sporazuma o finansiranju budžetskih obaveza za prvu godinu ili poslednjeg datuma razmjene pisama o budžetskim obavezama za naredne godine, osim u slučaju:
 - (a) Izmjena i dopuna već zaključenih pravnih obaveza koje ne rezultiraju povećanjem doprinosa EU;
 - (b) pravnih obaveza koje treba zaključiti nakon prijevremenog raskida postojećeg ugovora o nabavci;
 - (c) pravnih obaveza koje se odnose na reviziju i evaluaciju, koje se mogu potpisati nakon operativnog perioda implementacije;
 - (d) promjene subjekta implementacije
- (6) Ugovor o nabavci, ugovor o bespovratnim sredstvima ili ugovor o doprinosu koji nije doveo do plaćanja u roku od dvije godine od njegovog potpisivanja automatski će se raskinuti i finansiranje po njemu će se obustaviti, osim u slučaju spora pred sudovima ili arbitražnim tijelima.

Član 2 - Korisnici IPA III i njihove zajedničke dužnosti

- (1) Kao što je predviđeno članom 76(3) predmetnih FFPA, korisnici IPA III su dužni da tijesno saraduju i zajednički ispunjavaju funkcije i preuzimaju odgovornosti u njima.
- (2) U svrhu primjene člana 25. ZFPA o zaštiti podataka, lični podaci:
 - se obrađuju na zakonit, pošten i transparentan način u odnosu na subjekta podataka;
 - se prikupljaju za određene, izričite i legitimne svrhe i ne obrađuju dalje na način koji nije u skladu sa tim svrhama;
 - su adekvatni, relevantni i ograničeni na ono što je neophodno u odnosu na svrhe za koje se obrađuju;

- su tačni i, po potrebi, ažurirani;
- se obrađuju na način koji obezbjeđuje odgovarajuću sigurnost ličnih podataka i
- čuvaju se u obliku koji omogućava identifikaciju subjekata podataka ne duže nego što je potrebno za svrhe za koje se lični podaci obrađuju.

Lični podaci uključeni u dokumente koje treba da čuvati korisnik IPA III u skladu sa članom 8(5) moraju se izbrisati nakon isteka rokova navedenih u članu 8(5).

Član 3 – Obaveze izvještavanja

- (1) Za potrebe obaveza izvještavanja utvrđenih članom 80(1) odgovarajućih FFPA, strukture prekogranične saradnje su dužne da koriste obrazac predviđen u Aneksu III.
- (2) Za potrebe opštih obaveza izvještavanja Komisije iz člana 59. FFPA o godišnjem izvještaju o implementaciji IPA III pomoći, NIPAC u vodećem korisniku IPA III dužan je da koristi obrazac koji je obezbijedila Komisija.
- (3) U smislu člana 60. FFPA, NIPAC u vodećem korisniku IPA III podnosi Komisiji konačni izvještaj o realizaciji aktivnosti koje pod indirektnim upravljanjem realizuje korisnik IPA III ovog Programa najkasnije šesnaest mjeseci nakon završetka operativnog perioda implementacije. NIPAC je dužan da koristiti obrazac koji je obezbijedila Komisija.
- (4) U smislu člana 61(l) FFPA, NAO u vodećem korisniku IPA III dužan je da do 15. januara naredne finansijske godine u elektronskom formatu dostavi kopiju podataka koji se čuvaju u računovodstvenom sistemu uspostavljenom prema čl. 4(4). Ovo treba da bude potkrijepljeno potpisanim nerevidiranim sažetim finansijskim izvještajem u skladu sa tačkom (c) Aneksa IV.
- (5) Za potrebe obaveza finansijskog izvještavanja pod indirektnim upravljanjem utvrđenim članom 61(2)(a) i 61(3) FFPA, NAO u vodećem korisniku IPA III dužan je da koristi obrasce predviđene u tačkama (a) i (b) Aneksa IV.

Član 4 - Komunikacija i vidljivost

- (1) U skladu sa članom 24. odgovarajućih FFPA, korisnici IPA III dužni su da preduzmu potrebne mjere kako bi obezbijedili vidljivost EU finansiranja povjerenih aktivnosti, i da pripreme koherentan plan aktivnosti komunikacije i vidljivosti, koji će biti dostavljen Komisiji na saglasnost u roku od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovog Sporazuma o finansiranju.
- (2) Ove aktivnosti komunikacije i vidljivosti moraju biti u skladu sa Priručnikom za komunikaciju i vidljivost za spoljne akcije EU koji je utvrdila i objavila Komisija, a koji je na snazi u vrijeme aktivnosti.

Član 5 - Prava intelektualne svojine

- (1) Ugovori koji se finansiraju na osnovu ovog Sporazuma o finansiranju obezbjeđuju da korisnici IPA III steknu sva potrebna prava intelektualne svojine u vezi sa informatičkom tehnologijom, studijama, crtežima, planovima, publicitetom i bilo kojim drugim materijalom napravljenim za potrebe planiranja, implementacije, monitoringa i evaluacije.
- (2) Vodeći korisnik IPA III garantuje da će Komisija, ili bilo ko ili osoba koju je ovlastila Komisija, i korisnik IPA III koji nije vodeći imati pristup i pravo korišćenja takvog materijala. Komisija će takav materijal koristiti samo za svoje potrebe.

Član 6 – Podobnost izdataka

- (1) U skladu sa članom 29(3)(b) FFPA, i ne dovodeći u pitanje njegov član 28 i član 7 Posebnih uslova, sljedeći izdaci koje su napravili korisnici IPA III nisu prihvatljivi za finansiranje prema ovom Sporazumu o finansiranju:
 - (a) bankarske naknade, troškovi garancija i slične naknade;

- (b) novčane kazne i finansijski penali;
- (c) troškovi parničnog postupka;
- (d) gubici zbog kursnih razlika;
- (e) dugovi i naknade za servisiranje duga (kamate);
- (f) rezervisanja za gubitke, dugove ili potencijalne buduće obaveze;
- (g) krediti trećim stranama, osim ako nije navedeno u posebnim uslovima;
- (h) negativna kamata koju naplaćuju banke ili druge finansijske institucije.

Član 6a — Dozvole i odobrenja

Ne dovodeći u pitanje član 27. FFPA, bilo koju vrstu dozvole i/ili odobrenja koja je potrebna za implementaciju Programa dužni su da blagovremeno obezbijede nadležni organi korisnika IPA III, u skladu sa nacionalnim pravom.

Drugi dio: Odredbe koje se primjenjuju na indirektno upravljanje od strane korisnika IPA III

Član 7 – Opšta načela

- (1) Svrha Drugog dijela je da utvrdi pravila za vršenje povjerenih poslova izvršenja budžeta kako je opisano u Aneksu I i da definiše prava i obaveze korisnika IPA III i Komisije u vršenju ovih poslova.
- (2) Kao što je predviđeno u tački (b) člana 76(3) odgovarajućih FFPA, korisnici IPA III dužni su da zajednički pripreme bilateralni aranžman i obezbijede njegovu implementaciju.
- (3) Korisnik IPA III koji nije vodeći dužan je da saraduje sa vodećim korisnikom IPA III kako bi se obezbijedilo ispunjenje sljedećih zadataka:
 - (a) operativno praćenje i upravljanje operacijama kako je predviđeno u tački (c) člana 76(4) FFPA;
 - (b) verifikovanje u skladu sa članom 76(5) FFPA;
 - (c) zaštita finansijskih interesa Unije kako je predviđeno članom 51. FFPA.
- (4) Korisnici IPA III ostaju odgovorni za ispunjavanje obaveza predviđenih ovim Sporazumom o finansiranju i Okvirnim finansijskim sporazumom o partnerstvu (FFPA). U skladu sa članom 12, članom 16, članom 17 i članom 19, Komisija zadržava pravo da prekine plaćanja i suspenduje i/ili raskine ovaj Sporazum o finansiranju.

Član 8 – Dodjela nabavki i bespovratnih sredstava

- (1) Ne dovodeći u pitanje član 18(5) FFPA, poslove iz člana 7(3) obavlja vodeći korisnik IPA III u saradnji sa korisnikom IPA III koji nije vodeći, u skladu sa procedurama i standardnim dokumentima koje je utvrdila i objavila Komisija za dodjelu ugovora o nabavci i uiant u spoljnim akcijama, a naročito, praktičnim vodičem za procedure ugovora za spoljne akcije Evropske unije (PRAG), na snazi u vrijeme pokretanja predmetne procedure, kao i u skladu sa obaveznim standardima komunikacije i vidljivosti iz člana 4(2).
- (2) U skladu sa članom 18(2) FFPA-a, gdje je potrebno, Komisija može vodećem korisniku IPA III pružiti dalje smjernice u pogledu prilagođavanja dokumenata o procedurama i standardima koje je utvrdila i objavila Komisija za dodjelu ugovora o nabavkama i bespovratnim sredstvima u spoljnim akcijama, konkretnom slučaju prekogranične saradnje.
- (3) Vodeći korisnik IPA III dužan je da sprovede procedure dodjele ugovora o nabavci i bespovratnim sredstvima, zaključiti ugovore koji su rezultat tih procedura i obezbijedi da svi relevantni dokumenti sa revizorskim tragom budu na jeziku ovog IPA III Sporazuma o finansiranju CBC.

- (4) Korisnici IPA III dužni su da u potpunosti sarađuju u uspostavljanju odbora za evaluaciju kao što je predviđeno u tački (a) člana 76(4) odgovarajućih FFPA.
- (5) Ne dovodeći u pitanje član 49. FFPA, vodeći korisnik IPA III dužan je da čuva svu relevantnu finansijsku i ugovornu prateću dokumentaciju od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma o finansiranju, ili od ranijeg datuma u slučaju da je postupak nabavke, poziv za podnošenje predloga projekata ili postupak direktne dodjele bespovratnih sredstava pokrenut prije stupanja na snagu ovog Sporazuma o finansiranju, tokom pet godina od datuma zatvaranja relevantnih budžetskih obaveza. Vodeći korisnik IPA III dužan je da naročito čuva sljedeće:
- (a) Za postupke nabavke:
- i) Najavu javnog konkursa sa dokazom o objavljivanju obavještenja o nabavci i bilo kakvim ispravkama;
 - ii) Imenovanje komisije za uži izbor;
 - iii) Izvještaj o užem izboru (uključujući anekse) i prijave;
 - iv) Dokaz o objavljivanju obavještenja o užem izboru;
 - v) Pisma kandidatima koji nisu ušli u uži izbor;
 - vi) Poziv na dostavljanje ponuda ili njegov ekvivalent;
 - vii) Tenderski dosije uključujući anekse, pojašnjenja, zapisnike sa sastanaka, dokaz o objavljivanju;
 - viii) Imenovanje komisije za evaluaciju;
 - ix) Izvještaj o otvaranju ponuda, uključujući anekse;
 - x) Izvještaj o procjeni/pregovaranju, uključujući anekse i primljene ponude¹;
 - xi) Pismo obavještenja;
 - xii) Propratno pismo za dostavljanje ugovora;
 - xiii) Pisma neuspješnim kandidatima;
 - xiv) Obavještenje o dodjeli ugovora/otkazu, uključujući dokaz o objavljivanju;
 - xv) Potpisane ugovore, izmjene i dopune, dodatke, izvještaje o implementaciji i relevantnu korespondenciju.
- (b) Za pozive za podnošenje predloga projekata i direktnu dodjelu bespovratnih sredstava:
- i) Imenovanje komisije za evaluaciju;
 - ii) Otvaranje i administrativni izvještaj, uključujući anekse i primljene prijave²
 - iii) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima nakon evaluacije koncepta;
 - iv) Izvještaj o evaluaciji koncepta;
 - v) Izvještaj o procjeni potpune prijave ili izvještaj o pregovorima sa relevantnim aneksima;
 - vi) Provjera prihvatljivosti i prateća dokumentacija;
 - vii) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima sa odobrenom rezervnom listom nakon evaluacije prijave;
 - viii) Propratno pismo za dostavljanje ugovora o bespovratnim sredstvima;
 - ix) Obavještenje o dodjeli/otkazu sa dokazom o objavljivanju;
 - x) Potpisane ugovore, izmjene i dopune, dodatke i relevantnu korespondenciju.

¹ Eliminacija neuspješnih ponuda pet godina nakon završetka postupka nabavke

² Eliminacija neuspješnih aplikacija tri godine nakon zatvaranja procedure dodjele bespovratnih sredstava

Osim toga, finansijska i ugovorna dokumentacija navedena u stavu 5(a) i (b) mora biti dopunjena svim relevantnim prateći dokumentima kako je obavezno u postupcima koji su navedeni stavu 1, kao i svom relevantnom dokumentacijom koja se odnosi na plaćanja, naplate i operativne troškove, na primjer izvještaje o projektu i provjerama na licu mjesta, prijem zaliha i radova, garancije, izvještaje o nadzoru inženjera.

Član 8a - Isključenje i administrativne sankcije

- (1) Prilikom primjene dokumenata procedura i standarda koje je utvrdila i objavila Komisija za dodjelu ugovora o nabavci i bespovratnim sredstvima, vodeći korisnik IPA III dužan je da u skladu sa tim obezbijedi da se ne dodjeljuje nijedan ugovor o nabavci ili bespovratnim sredstvima koji finansira EU privrednom subjektu ili podnosiocu zahtjeva za grant ukoliko je privredni subjekat ili podnosilac zahtjeva za grant ili sam, ili lice koja ima ovlašćenja za predstavljanje, odlučivanje ili kontrolu nad njim, u jednoj od situacija isključenja predviđenih u relevantnim dokumentima procedura i standarda Komisije.
- (2) Vodeći korisnik IPA III odmah obavještava Komisiju kada se kandidat, ponuđač ili podnosilac prijave nalazi u situaciji isključenja iz stava (1), ili je počinio nepravilnosti i prevaru kako je definisano članom 51(5) FFPA, ili je pokazao značajne nedostatke u ispunjavanju glavne obaveze u sprovođenju pravne obaveze koja se finansira iz budžeta Unije.
- (3) Vodeći korisnik IPA III dužan je da uzme u obzir informacije sadržane u Komisijinom Sistemu za rano otkrivanje i isključenje (EDES) prilikom dodjele ugovora o nabavci i bespovratnim sredstvima. Pristup informacijama može se obezbijediti preko tačke(a) za vezu ili putem konsultacija koristeći sljedeće načine: (Evropska komisija, Generalni direktorat za budžet, Računovodstveni službenik Komisije, MO15, B-1049 Brisel, Belgija i elektronskom poštom na BUDG-COI-EXCL-DB@ec.evropa.eu sa kopijom na adresu Komisije navedenu u članu 3. Posebnih uslova). Svaki ugovor ili grant zaključen sa izvođačem ili korisnikom granta koji je u situaciji isključenja u vrijeme zaključenja ugovora isključuje se iz finansiranja Unije i može se primijeniti mehanizam finansijskih korekcija u skladu sa članom 13.a..
 - (I) Kada vodeći korisnik IPA III postane svjestan situacije isključenja iz stava (1) tokom implementaciji poslova opisanih u Aneksu I, vodeći korisnik IPA III dužan je da, pod uslovima svog domaćeg zakonodavstva, odbije učešće privrednog subjekta ili podnosioca zahtjeva za bespovratna sredstva u predmetnom postupku i isključi ga iz budućih postupaka dodjele nabavke ili bespovratnih sredstava. Vodeći korisnik IPA III takođe može izreći novčanu kaznu proporcionalnu vrijednosti predmetnog ugovora. Odbijanje, učešća, isključenje i/ili novčane kazne izriču se po kontradiktornom postupku kojim se osigurava pravo na odbranu predmetnog lica. Vodeći korisnik IPA III obavještava Komisiju u skladu sa stavom (2) ovog člana.

Član 9 - Ex-ante i ex-post kontrole postupaka za grantove i nabavke i ex post kontrole ugovora i bespovratnih sredstava koje vrši Komisija

- (1) Komisija može vršiti *ex-ante* kontrole postupaka dodjele nabavki i bespovratnih sredstava za sljedeće faze:
 - (a) odobrenje obavještenja o ugovorima o nabavci i njihovih ispravki;
 - (b) odobrenje tenderskih dosijea i smjernica za podnosioca zahtjeva za grantove;
 - (c) odobrenje sastava komisija za evaluaciju;
 - (d) odobravanje izvještaja o procjeni, i odluka o izbacivanju i dodjeli³;
 - (e) odobravanje dosijea ugovora i dodataka ugovora.
- (2) U odnosu na *ex-ante* kontrole, Komisija odlučuje:
 - (a) da izvrši *ex-ante* kontrole svih dokumenata, ili
 - (b) da izvrši *ex-ante* kontrolu na selekciji takvih dokumenat, ili
 - (c) da potpuno odbaci *ex-ante* kontrole.

³ Za ugovore o djelu ovaj korak uključuje *ex-ante* kontrole kojeg se tiču odobrenja užeg izbora

- (3) Ukoliko Komisija odluči da izvrši *ex-ante* kontrole u skladu sa stavovima 2 (a) ili (b), obavještava vodećeg korisnika IPA III o dokumentaciji odabranoj za *ex-ante* kontrole. Ovaj korisnik IPA III dužan je da dostavi Komisiji svu potrebnu dokumentaciju i informacije nakon što bude obaviješten da je dokumentacija odabrana za *ex-ante* kontrolu, najkasnije u vrijeme dostavljanja obavještenja o ugovoru ili smjernica za podnosiocima prijave na objavljivanje.
- (4) Komisija može odlučiti da izvrši *ex-post* kontrole postupaka dodjele koji nisu bili podvrgnuti *ex-ante* kontroli (u roku od 6 mjeseci od potpisivanja ugovora).
- (5) Komisija može odlučiti da izvrši *ex-post* kontrolu, uključujući revizije i kontrole na licu mjesta, u bilo koje vrijeme u vezi sa bilo kojim dodijeljenim ugovorom ili bespovratnim sredstvima od strane vodećeg korisnika IPA III koji proizilaze iz ovog Sporazuma o finansiranju. Ovaj IPA III korisnik dužan je da stavi na raspolaganje svu potrebnu dokumentaciju i informacije Komisiji nakon što je obaviješten da je dokumentacija izabrana za *ex-post* kontrolu. Komisija može ovlastiti lice ili subjekat da u njeno ime obavlja *ex-post* kontrole.

Član 10 – Bankovni računi, sistemi računovodstva i priznati izdaci

- (1) Nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma o finansiranju, Računovodstveno tijelo i Posredničko tijelo za finansijsko upravljanje (IBFM) vodećeg korisnika IPA III za program prekogranične saradnje otvara najmanje jedan bankovni račun u valuti euro po godišnjoj dodjeli sredstava. Ukupni bankovni saldo za program prekogranične saradnje je zbir stanja na svim bankovnim računima programa koje drži Računovodstveno tijelo i sva IBFM tijela koji učestvuju u vodećem korisniku IPA III.
- (2) Vodeći korisnik IPA III dužan je da pripremi i dostavi Komisiji planove u kojima se prognozira isplata po godišnjoj dodjeli sredstava za vrijeme trajanja perioda implementacije programa prema obrascu iz tačke (d) Aneksa IV. Ove prognoze se ažuriraju i dostavljaju sa svakim zahtjevom za isplatu sredstava iz člana 11(2) i 11(3), sa godišnjim finansijskim izvještajem iz člana 3 (5) i sa planom vjerovatnih zahtjeva za isplatu koji se dostavljaju u članu 33(3) FFPA. Planovi predviđenih isplata zasnivaju se na realnim i stvarnim potrebama i prati ih dokumentovana detaljna analiza (uključujući planirano ugovaranje i raspored plaćanja po ugovoru) koja mora biti dostupna Komisiji na zahtjev.
- (3) Početni plan predviđenih isplata sadrži zbirne godišnje prognoze isplate po godišnjoj dodjeli sredstava za cijeli period implementacije i mjesečne prognoze isplate za prvih dvanaest mjeseci programa prekogranične saradnje. Naknadni planovi sadrže zbirne godišnje prognoze isplate po godišnjoj dodjeli sredstava za ostatak perioda implementacije programa prekogranične saradnje i mjesečne prognoze isplate za narednih četrnaest mjeseci.
- (4) Vodeći korisnik IPA III obavezan je da uspostavi i održava računovodstveni sistem u skladu sa klauzulom 4(3)(a) Aneksa A FFPA koji će sadržavati barem informacije za ugovore kojima se upravlja u okviru programa prekogranične saradnje naveden u Aneksu V.
- (5) U skladu sa članom 57(2) FFPA, troškovi priznati u računovodstvenom sistemu koji se vodi prema stavu 4. moraju nastati, biti prihvaćeni i plaćeni i odgovarati stvarnim troškovima dokazanim pratećom dokumentacijom i koriste se kada je to prikladno za obračun prethodnog finansiranja koje plaća vodeći IPA III korisnik prema lokalnim ugovorima.

Član 11. – Odredbe o plaćanju koje Komisija vrši vodećem korisniku IPA III

- (1) Svaki zahtjev za predfinansiranje će sadržavati izjavu o izdacima za program, uključujući ugovorene iznose, isplaćene iznose i priznate troškove.
- (2) Prva uplata predfinansiranja je za 100% predviđenih isplata za prvu godinu plana predviđenih isplata u skladu sa članom 10(2). Ovaj zahtjev za predfinansiranje će biti podržan ugovorima sa bankom za sve bankovne račune programa, ako je primjenjivo.
- (3) Vodeći korisnik IPA III podnosi naknadne zahtjeve za predfinansiranje kada ukupni bankovni saldo za program padne ispod predviđenih isplata za sljedećih pet mjeseci programa

- (4) Svaki zahtjev za dodatno predfinansiranje uključuje:
- Stanja na bankovnim računima programa na referentni datum zahtjeva;
 - Ažurirane ugovore sa bankom za sve bankovne račune, ako je primjenjivo;
 - Predviđanje isplate programu za sljedećih četrnaest mjeseci na referentni datum zahtjeva kako je navedeno u članu 10(3);
 - Izvještavanje u IPA-APP.
- (5) Vodeći korisnik IPA III može za svako sljedeće predfinansiranje tražiti ukupni iznos isplata predviđenih za četrnaest mjeseci nakon referentnog datuma zahtjeva, umanjen za stanja iz stava 4(a) na referentni datum zahtjeva za isplatu sredstava, uvećan za bilo koji iznos koji finansira korisnik IPA III prema stavu 6 i koji još nije nadoknađen.

Komisija zadržava pravo da umani svaku narednu isplatu predfinansiranja ako ukupni bankovni bilansi koje drži vodeći IPA III korisnik u okviru ovog programa premašuju predviđenu isplatu za narednih četrnaest mjeseci.

- (6) U slučaju da se uplata umani prema paragrafu 5, vodeći korisnik IPA III mora finansirati program iz vlastitih sredstava do iznosa umanjenja. Vodeći korisnik IPA III tada može zatražiti nadoknadu tog finansiranja u sklopu sljedećeg zahtjeva za isplati sredstava kao što je navedeno u stavu 5.
- (7) U skladu sa članom 33(l) FPPA, Komisija zadržava pravo obrade djelimičnih plaćanja u granicama dostupnih sredstava. Kada sredstva ponovo postanu dostupna, Komisija će odmah obraditi uplatu preostalog iznosa.
- (8) Komisija ima pravo da povрати prekomjerna sredstava na računima u banci koja su ostala neiskorišćena više od dvanaest mjeseci. Prije korišćenja ovog prava, Komisija će pozvati vodećog korisnika IPA III da navede razloge za kašnjenje u isplati sredstava i da dokaže stalnu potrebu za njima u naredna dva mjeseca.
- (9) Kamata koja se generiše na bankovnim računima koji se koriste za ovaj program ne pripada Komisiji.
- (10) U skladu sa članom 33(4) FPPA, kada Komisija prekine rok za podnošenje zahtjev za plaćanje na više od dva mjeseca, vodeći korisnik IPA III može tražiti od Komisije odluku o tome da li će se prekid roka nastaviti.
- (ll) Ovjereni završni izvještaj o troškovima naveden u članu 36(1)(a) FPPA, NAO dostavlja najkasnije 16 mjeseci nakon završetka operativnog perioda implementacije.

Član 12 - Prekid plaćanja

- (1) Ne dovodeći u pitanje suspenziju ili raskid ovog Sporazuma o finansiranju prema članu 16. odnosno članu 17. kao i ne dovodeći u pitanje članove 38. i 39. FPPA, Komisija može djelimično ili u potpunosti prekinuti plaćanja, ukoliko:
- Komisija utvrdi ili ima ozbiljnu zabrinutost da je vodeći korisnik IPA III počinio značajne greške, nepravilnosti ili prevare, dovodeći u pitanje zakonitost ili regularnost osnovnih pojedinačnih transakcija u sprovođenju Programa, ili nije ispunio svoje obaveze prema ovom Sporazumu o finansiranju, uključujući obaveze u vezi sa sprovođenjem Plana komunikacije i vidljivosti;
 - Komisija utvrdi ili ima ozbiljnu zabrinutost da je vodeći IPA III korisnik počinio systemske ili ponovljene greške ili nepravilnosti, prevaru ili kršio obaveze prema ovom ili drugim Sporazumima o finansiranju, pod uslovom da ove greške, nepravilnosti, prevare ili kršenje obaveza imaju materijalni uticaj na implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju ili dovode u pitanje pouzdanost sistema interne kontrole korisnika IPA III ili zakonitost i regularnost osnovnih izdataka.

Član 13 - Povraćaj sredstava

- (1) Pored slučajeva iz člana 40 FFPA, Komisija može povratiti sredstva od vodećeg korisnika IPA III kako je navedeno u Finansijskoj uredbi, naročito u slučaju:
 - (a) da se ne obezbijedi ostvarenje ishoda ili korišćenje učinaka za namjeravanu svrhu kako je predviđeno u Aneksu I;
 - (b) neprihvatljivih izdataka;
 - (c) rashodi nastali kao rezultat greške, nepravilnosti, prevare ili kršenja obaveza u implementaciji programa, posebno u postupcima nabavke i dodjele bespovratnih sredstava.
 - (d) slabosti ili nedostataka u sistemu upravljanja i kontrole korisnika IPA III koji dovodi do primjene finansijske korekcije.
- (2) U skladu sa domaćim pravom, NAO će povratiti doprinos Unije isplaćen glavnim primaocima vodećeg IPA III korisnika koji su bili u bilo kojoj situaciji definisanoj u stavu 1. tačka b) ili c) ovog člana ili iz člana 40. FFPA. Činjenica da NAO ne uspije da povрати sva ili dio sredstava neće spriječiti Komisiju da povрати sredstva od vodećeg korisnika IPA III.
- (3) Korisnik IPA III koji nije vodeći dužan je da učini sve što može da podrži vodećeg korisnika IPA III u povraćaju sredstava u slučaju kada je primalac osnovan na njegovoj teritoriji. Mehanizam za povraćaj utvrđuje se u bilateralnom aranžmanu koji će se zaključiti u skladu sa članom 70. odgovarajućih FFPA.
- (4) Iznosi neopravdano plaćeni ili povraćeni od strane vodećeg korisnika IPA III, iznosi iz finansijskih i činidbenih garancija, i garancija za predfinansiranje date na osnovu procedura nabavke i dodjele bespovratnih sredstava, iznosi iz novčanih kazni koje je izrekao vodeći IPA III korisnik na kandidatima, ponuđačima, aplikantima, izvođačima ili korisnicima bespovratnih sredstava, ponovo se koriste za program ili vraćaju Komisiji.

Član 13a — Finansijske korekcije i zatvaranje

U skladu sa članovima 42, 43 i 47 FFPA, Komisija daje dodatne smjernice o postupku ispitivanja i prihvatanja bilansa, uključujući finansijske ispravke i zatvaranje.

Treći dio: Završne odredbe

Član 14. – Konsultacije između korisnika IPA III i Komisije

- (1) Korisnici IPA III i Komisija dužni su da se međusobno konsultuju prije nego što bilo koji spor koji se odnosi na implementaciju ili tumačenje ovog Sporazuma o finansiranju iznesu dalje u skladu sa članom 18.
- (2) Kada Komisija sazna za probleme u sprovođenju postupaka koji se odnose na implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju, uspostavlja sve potrebne kontakte sa korisnicima IPA III kako bi se stanje popravilo i preduzeli svi potrebni koraci.
- (3) Konsultacije mogu dovesti do izmjene i dopune, suspenzije ili raskida ovog Sporazuma o finansiranju.
- (4) Komisija redovno obavještava korisnike IPA III o realizaciji aktivnosti opisanih u Aneksu I, koje ne potpadaju pod Drugi dio ovih Opštih uslova.

Član 15. - Izmjena i dopuna ovog Sporazuma o finansiranju

- (1) Svaka izmjena i dopuna ovog Sporazuma o finansiranju biće učinjena u pisanoj formi, uključujući putem razmjene pisama.
- (2) Ako korisnici IPA III zatraže izmjenu i dopunu, zahtjev se zajednički podnosi Komisiji najmanje šest mjeseci prije namjeravanog stupanja izmjene i dopune na snagu.

- (3) Ako korisnici IPA III zatraže izmjenu i dopunu, zahtjev se zajednički podnosi Komisiji najmanje šest mjeseci prije namjeravanog stupanja izmjene i dopune na snagu.

Član 16 – Suspenzija ovog Sporazuma o finansiranju

- (1) Sporazum o finansiranju može biti suspendovan u sljedećim slučajevima:
- a) Komisija može obustaviti implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju ako bilo koji korisnik IPA III prekrši obavezu iz ovog Sporazuma o finansiranju.
 - b) Komisija može obustaviti implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju ako vodeći korisnik IPA III prekrši bilo koju obavezu utvrđenu dokumentima o procedurama i standardima navedenim u članu 18(2) FFPA, ne dovodeći u pitanje odredbe u članu 8(2).
 - c) Komisija može obustaviti implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju ako vodeći korisnik IPA III ne ispuni uslove za povjeravanje poslova implementacije budžeta.
 - d) Komisija može obustaviti implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju ako korisnici IPA III zajednički ne ispunjavaju funkcije i nadležnosti iz člana 2(l) i, kada je primjenjivo u indirektnom upravljanju, člana 7(3).
 - e) Komisija može obustaviti implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju ako bilo koji korisnik IPA III odluči da suspenduje ili prekine proces pristupanja EU.
 - f) Komisija može obustaviti implementaciju ovog Sporazuma o finansiranju ako bilo koji korisnik IPA III prekrši obavezu u vezi sa poštovanjem ljudskih prava, demokratskih principa i vladavine prava i u ozbiljnim slučajevima korupcije ili ako je korisnik IPA III kriv za ozbiljan profesionalni prekršaj koji je dokazan na bilo koji opravdan način. Razumije se da je ozbiljni profesionalni prekršaj nešto od sljedećeg:
 - kršenje važećih zakona ili propisa ili etičkih standarda profesije kojoj neko lice ili subjekat pripada, ili
 - svako nepravilno ponašanje lica ili subjekta koje utiče na njegov profesionalni kredibilitet kada takvo ponašanje predstavlja lošu namjeru ili grubu nemar.
 - g) Ovaj Sporazum o finansiranju može biti suspendovan u slučajevima više sile, kao što je definisano u nastavku. "Viša sila" znači svaku nepredviđenu i izuzetnu situaciju ili događaj izvan kontrole strana koji sprečava bilo koju od njih da ispuni bilo koju od svojih obaveza, a ne može se pripisati greškama ili nemaru sa njihove strane (ili sa strane njihovih izvođača radova, zastupnika ili zaposlenih) i pokaže se nepremostivim uprkos dužnoj pažnji. Na nedostatke u opremi ili materijalu ili kašnjenje u njihovom stavljanju na raspolaganje, na radne sporove, štrajkove ili finansijske poteškoće ne može se pozivati kao na višu silu. Neće se smatrati da je strana prekršila svoje obaveze ako je spriječena da ih ispuni u slučaju više sile o kojoj je druga strana propisno obaviještena. Strana koja je suočena sa višom silom obavještava drugu stranu bez odlaganja, navodeći prirodu, moguće trajanje i predvidljive posljedice problema, i preuzima sve mjere da štetu svede na najmanju moguću mjeru. Ako viša sila utiče samo na dio programa, suspenzija Sporazuma o finansiranju može biti djelimična. Nijedna od strana se neće smatrati odgovornom za kršenje svojih obaveza prema ovom Sporazumu o finansiranju ako je spriječena da ih izvrši višom silom, pod uslovom da preduzme mjere da štetu svede na najmanju moguću mjeru.
- (2) Komisija može suspendovati ovaj Sporazum o finansiranju bez prethodnog obavještenja.
- (3) Komisija može preduzeti bilo koju odgovarajuću mjeru predostrožnosti prije uvođenja suspenzije.
- (4) Kada se o suspenziji šalje obavještenje, ukazuje se na posljedice po ugovore o nabavkama koji su u toku ili će se potpisati, ugovore o bespovratnim sredstvima i sporazume o doprinosima.
- (5) Suspenzijom ovog Sporazuma o finansiranju ne dovodi u pitanje prekid plaćanja i raskid ovog Sporazuma o finansiranju od strane Komisije u skladu sa članom 12 i članom 17.

- (6) Strane će nastaviti implementaciju Sporazuma o finansiranju kada to uslovi dozvole uz prethodno pisano odobrenje Komisije. To ne dovodi u pitanje bilo koje izmjene i dopune ovog Sporazuma o

finansiranju, koje mogu biti potrebne da se program prilagodi novim uslovima implementacije, uključujući, ako je moguće, produženje perioda operativne implementacije i perioda izvršenja, ili prestanak ovog Sporazuma o finansiranju u skladu sa članom 17.

Član 17 - Raskid ovog Sporazuma o finansiranju

- (1) Ako pitanja koja su dovela do suspenzije ovog Sporazuma o finansiranju nisu riješena u roku od najviše 100 dana, bilo koja strana može raskinuti Sporazum o finansiranju u roku od 30 dana od dostavljanja obavještenja o raskidu.
- (2) Kada se obavještava o raskidu, ukazuje se na posljedice po ugovore o nabavci koji su u toku ili će se potpisati, ugovore o dodjeli sredstava i sporazume o doprinosima.
- (3) Raskid Sporazuma o finansiranju ne dovodi u pitanje mogućnost Komisije da izvrši finansijske korekcije u skladu sa članovima 43. i 44. FFPA.

Član 18 — Mjerodavno pravo, rješavanje sporova

- (1) Za ovaj Sporazum mjerodavno je pravo EU.
- (2) Ako se spor u vezi sa tumačenjem, primjenom ili valjanošću Sporazuma ne može riješiti mirnim putem, rješava se arbitražom u skladu sa Pravilima arbitraže PCA iz 2012. godine, uz sljedeće uslove:

(a) Sastav vijeća

Za vrijednost spora od 500.000 eura ili više: vijeće se sastoji od tri arbitra. Svaka strana imenuje jednog arbitra u roku od 40 kalendarskih dana nakon slanja obavještenja o arbitraži. Dva arbitra koje su stranke imenovale potom imenuju trećeg arbitra koji će postupati.

Za vrijednost spora ispod 500.000 eura: vijeće čini jedan arbitar, osim ako se strane dogovore drugačije.

Ako se vijeće ne sastavi u roku od 80 kalendarskih dana nakon slanja obavještenja o arbitraži, bilo koja strana može zatražiti od Sekretarijata PCA ili drugog međusobno prihvatljivog neutralnog tijela da imenuje potrebnog arbitra/potrebne arbitre.

(b) Sjedište

Sjedište arbitražnog vijeća je Hag, Holandija.

(c) Jezik

Jezik postupka biće engleski ili drugi obostrano prihvatljiv službeni jezik Evropske unije. Dokazi se mogu predložiti i na drugim jezicima, ako se strane o tome saglase.

(d) Postupak

Isključeno je pribjegavanje privremenim mjerama, intervencijama treće strane i intervencijama *amicus curiae*.

Ako strana zatraži od vijeća da informacije ili materijal tretira povjerljivo, odluka se donosi u obliku obrazložene naredbe - i nakon saslušanja druge strane (10 kalendarskih dana za podnošenje izjašnjenja). Vijeće će razmotriti razloge za zahtjev, prirodu informacija i pravo na djelotvornu sudsku zaštitu. Panel može naročito:

- učiniti objelodanjivanje podložnim određenim obavezama ili
- odlučiti protiv objelodanjivanja, ali narediti sačinjavanje verzije ili sažetka informacije ili materijala koji nijesu povjerljivi, koji sadrže dovoljno informacija da omogući drugoj strani da izrazi svoje stavove na smislen način.

Ako se od vijeća traži da predmet sasluša na zatvorenoj sjednici, odluka se donosi nakon saslušanja druge strane (10 kalendarskih dana za podnošenje izjašnjenja). Vijeće je dužno da uzme u obzir razloge zahtjeva i prigovore druge strane (ako ih ima).

Ako se od vijeća zatraži da tumači ili primijeni pravo Evropske unije, ono će prekinuti postupak i zatražiti od predsjednika Visokog suda u Parizu (Président du Tribunal de grande instance de Paris. 'juge d'appui'), u skladu sa članovima 1460. i 1505. Francuskog zakonika o građanskom postupku da zatraži preliminarnu odluku od Suda pravde Evropske unije u skladu sa članom 267. TFEU. Postupak pred arbitražnim tribunalom se nastavlja kada juge d'appui donese odluku. Odluka Suda pravde i juge d'appui obavezujuća je za vijeće.

Arbitražna odluka je konačna i obavezujuća za strane i moraju je bez odlaganja izvršiti.

Međutim, svaka strana može zatražiti da odluku preispita Apelacioni sud u Hagu (Gerechtshof Den Haag) na osnovu važećeg domaćeg zakona. U ovom slučaju, odluka se ne smatra konačnom do kraja ovog postupka. Odluka ovog suda je obavezujuća za vijeće.

(e) Troškovi

Troškove arbitraže čine:

- naknade i razumni troškovi arbitarara
- razumni troškovi vještaka i svjedoka koje je odobrilo vijeće i
- naknade i troškovi Sekretarijata PCA za arbitražni postupak (npr. ishrana, obezbjeđivanje službenika, prostor, prevođenje).

Naknade arbitara ne smiju premašiti:

- 30.000 EUR po arbitru ako je sporni iznos ispod 1.000.000 eura
- 15% od spornog iznosa ako je taj iznos veći od 1.000.000 eura. U svakom slučaju, naknade arbitrima ne premašuju 300.000 eura.

Troškove arbitraže snose strane podjednako, osim ako nije dogovoreno drugačije.

Strane snose svoje troškove pravnog zastupanja i ostale troškove koje su nastali po njih u vezi sa arbitražom.

(f) Privilegije i imuniteti

Dogovor o vođenju arbitraže prema Pravilima arbitraže PCA iz 2012. godine ne predstavlja i ne može se tumačiti kao odricanje od privilegija ili imuniteta bilo koje od strana, na koje one imaju pravo.

Član 19 — Restriktivne mjere

EU

(1) Definicije

- (a) "Restriktivne mjere EU" znači restriktivne mjere usvojene u skladu sa Ugovorom o Evropskoj uniji (TEU) ili Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije (TFEU).
 - (b) "Lice pod restrikcijama" označava sve subjekte, pojedince ili grupe pojedinaca koje je EU odredila kao predmet restriktivnih mjera EU⁴.
- (2) U svim njihovim odnosima, Strane priznaju da prema zakonu EU nikakva sredstva ili ekonomski resursi EU ne smiju biti dostupni direktno ili indirektno Licima pod restrikcijama, ili u njihovu korist.

⁴ www.sanctionsmap.eu napominjemo da je mapa sankcija IT alat za identifikaciju režima sankcija. Izvor sankcija proizilazi iz pravnih akata objavljenih u Službenom listu (OJ). U slučaju neslaganja između objavljenog pravnog akta i ažuriranja na veb stranici verzija u OJ ima primat

- (3) Vodeći korisnik IPA III obezbjeđuje da nijedna transakcija za koju se provjerom utvrdi da se nalazi na listi sankcija EU nema direktne ili indirektne koristi od finansiranja EU. Vodeći korisnik IPA III obavezuje se da ispuniti ovu obavezu:
 - (a) pretragom na listi sankcija EU, prije stupanja u relevantne sporazume i prije plaćanja po njima, za svakog Izvođača, Korisnik granta i Krajnjeg primaoca sa kojima vodeći IPA III korisnik ima ili se očekuje da će imati direktnu ugovornu vezu (direktni primalac), kako bi se procijenilo da li je takav primalac Lice pod restrikcijama.
 - (b) pretragom ili drugim odgovarajućim sredstvima (koji mogu uključivati *ex-post* verifikaciju) na bazi pristupa zasnovanog na riziku, da nijedan subjekat koji bi indirektno primio sredstva EU nije Lice pod restrikcijama.
- (4) U slučaju da vodeći korisnik IPA III ocijeni da je bilo koji od (direktnih ili indirektnih) primalaca sredstava EU Lice pod restrikcijama, vodeći korisnik IPA III odmah obavještava Komisiju.
- (5) Ne dovodeći u pitanje obavezu iz prethodne tačke 3, ako Komisija ocijeni da korišćenje finansijske pomoći Unije u okviru IPA III rezultira ili je rezultiralo kršenjem restriktivnih mjera EU, odgovarajući iznosi neće biti prihvatljivi za finansijsku pomoć Unije u okviru IPA III. Ovo ne dovodi u pitanje bilo kakva prava koja bi Komisija mogla imati da suspenduje ili raskine mjeru pogođenu takvim kršenjem, da povрати bilo koja sredstva EU koja je dala Komisija ili da suspenduje ili raskine ovaj sporazum o finansiranju.
- (6) Određivanje popravnih mjera vrši se u skladu sa načelom srazmjernosti. Popravne mjere primjenjuju se samo na sredstva EU koja su stavljena na raspolaganje ili u korist primaoca za period tokom kojeg je ostao Lice pod restrikcijama.
- (7) Ova klauzula ne dovodi u pitanje izuzetke sadržane u Restriktivnim mjerama EU.



[MODEL]

Godišnji izvještaj o implementaciji: <Godina>

Prekogranična saradnja između korisnika IPA III:
<Korisnik X> - <Korisnik Y>

(Član XX Okvirnog finansijskog sporazuma o
partnerstvu)

Sadržaj

Rječnik akronima	3
1. Identifikacija	4
2. Pregled implementacije programa prekogranične saradnje	5
2.1 Postignuće i analiza napretka	5
2.2 Napredak postignut u implementaciji programa prekogranične saradnje	7
2.2.1 Kvantitativna analiza	7
2.2.2. Kvalitativna analiza	9
2.3 Detaljne informacije o finansijskom izvršenju programa prekogranične saradnje	9
2.4. Informacije o koracima koje su preduzele operativne strukture i/ili zajednički nadzorni odbor kako bi se obezbijedio kvalitet i djelotvornost implementacije	10
2.4.1 Monitoring i evaluacija	10
2.4.2. Nastali problemi i korektivne radnje	10
2.5 Vidljivost i publicitet	10
2.6 Korišćenje tehničke pomoći	10
2.7 Promjene u kontekstu implementacije prekograničnog programa	10
2.8 Komplementarnost sa drugim sektorskim politikama ili instrumentima	11
2.9 Uspješne priče	11

Rječnik akronima

<...>

1. Identifikacija

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE	<p>Naziv programa: IPA III program prekogranične saradnje <zemlja A> — <zemlja B></p> <p><20XX-20XX> opredjeljenje/dodjela: <iznos uključujući TA></p>
GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI	<p>Izvještajna godina: <od 1. januara 20XX do 31. decembra 20XX></p> <p>Pripremila:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <struktura prekogranične saradnje korisnika X> • <struktura prekogranične saradnje korisnika Y> <p>Datum razmatranja godišnjeg izvještaja o implementaciji od strane Zajedničkog odbora za monitoring: <datum i vrsta postupka za njegovo usvajanje, tj. sjednica ili pisano></p> <p>Prihvatljivo programsko područje: <...></p>

Pravni osnov: Član 80 IPAILI Okvirnog finansijskog sporazuma o partnerstvu

2. Pregled implementacije programa prekogranične saradnje

2.1 Postignuće i analiza napretka

<Sažetak implementacije programa tokom izvještajnog perioda, odnosno:

1. Napredak u vezi sa pozivima za podnošenje predloga projekata:

- Broj poziva čije se raspisivanje planira do kraja perioda implementacije programa i njihov okvirni raspored;
- Stanje raspisanih poziva za podnošenje predloga (broj i datum raspisanih poziva za podnošenje predloga, broj i datum okončanih poziva za podnošenje predloga, trajanje procesa evaluacije — po fazama i ukupno);
- Analiza procesa evaluacije (broj primljenih prijava, i odabranih za finansiranje i odbijenih, po tematskom prioritetu, posebnom cilju, i očekivanom rezultatu (gdje je prikladno): vrsta, uloga i zemlja porijekla podnosilaca prijava, broj odbijenih prijava u svakoj fazi procesa evaluacije i najčešći razlozi za odbijanje (vidi model tabele br. XX ispod);
- Spisak potpisanih ugovora po pozivu za podnošenje predloga i status njihove implementacije (vidi model tabele br. XX u nastavku);
- Realizovani događaji izgradnje kapaciteta za potencijalne podnosiocce zahtjeva i za korisnike bespovratnih sredstava (broj događaja, broj učesnika po vrsti događaja i zemlji, broj riješenih zahtjeva za informacijama od korisnika bespovratnih sredstava, itd.)
- Broj održanih sastanaka struktura za prekograničnu saradnju i sastanaka osoblja JTS i učinci; broj sastanaka i učinci JMC; broj tehničkih sastanaka između struktura prekogranične saradnje i učinci.>

2. Napredak u vezi sa strateškim projektima;

<Ako je relevantno, uključite i informacije o reviziji programa 2021-2027 ili o programiranju 2028-2034. >

Tabela⁵ br.: <XX>. Lista aplikacija za CBC primljenih po pozivu za podnošenje predloga projekata, i odabranih za finansiranje i odbijenih

Referentni broj poziva za podnošenje predloga projekata	Tematski prioritet	Poseban cilj I očekivani rezultati (gdje je prikladno)	Naziv	Vrsta, uloga i zemlja porijekla: Svih aplikacija	Zahtijevani iznos granta EU	Administrativna provjera (Da/Ne)	Ocjena kvaliteta (Da/Ne)	Odabran (Da/Ne)	Razlog odbijanja

Tabela⁶ br.: <XX>. Spisak potpisanih prekograničnih ugovora po pozivu za podnošenje predloga projekata i status njihove implementacije

Referentni broj poziva za podnošenje predloga projekata: < >							
Tematski prioritet: < >							
Broj ugovora	Naziv	Naziv, vrsta i zemlja porijekla koordinatora i sukorisnika	Kratke informacije o projektu (posebni ciljevi/ishodi i očekivani rezultati/učinci)	Datum početka i završetka	Ukupni prihvatljivi troškovi i vrijednost granta EU	Glavna dostignuća do danas	Komentari ⁷

⁵ Jedna tabela po pozivu za podnošenje predloga projekata

⁶ Jedna tabela po pozivu za podnošenje predloga projekata

⁷ Referencu na status implementacije kao "završen", "u toku" ili "treba da počne" treba uključiti u ovu kolonu

2.2 Napredak ostvaren u implementaciji programa prekogranične saradnje

<Vrlo kratka prezentacija tematskih prioriteta, specifičnih ciljeva i očekivanih rezultata programa CBC, zajedno sa sažetim opisom ostvarenog napretka u implementaciji programa prekogranične saradnje i što je najvažnije u postizanju posebnih ciljeva i očekivanih rezultata po tematskim prioritetima (uključujući prioritet tehničke pomoći), i iz kvantitativne i iz kvalitativne perspektive, ukazujući na napredak u odnosu na ciljeve.>

2.2.1 Kvantitativna analiza

<Informacije o napretku ostvarenom u implementaciji prekograničnog programa sa naglaskom na indikatore i ciljne vrijednosti na nivou i projekata i programa.

Analiza postignuća mjerenih učincima, ishodima i uticajem, kao i finansijskim i procesnim indikatorima. Indikatori će biti razvrstani prema polu, ranjivim grupama i starosti, gdje je to moguće.

Ukoliko podaci o uspješnosti još nisu dostupni, treba dati informacije o tome kada će postati dostupni i kada će biti uključeni u godišnji izvještaj o implementaciji. Osim toga, informacije treba prezentirati uz pomoć grafikona i dijagrama.

Molimo vas da u nastavku pogledate model tabele indikatora (učinak, ishod i uticaj) sa primjerom po tematskom prioritetu programa, posebnim ciljem i rezultatom.>

Tabela br.: <XX>. Zbirni podaci⁸ na nivou programa na osnovu informacija prikupljenih iz projekata

Tematski prioritet: <...> Poseban cilj: <...> Rezultat ⁹ : .>												
Naziv i vrsta ¹⁰	Definicija	Polazna vrijednost		Ključni događaji				Zbirna vrijednost na dan 31. dec. 202X.	Cilj		Izvor informacija	Nadležnost za prikupljanja informacija i učestalost
		Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina		Vrijednost	Godina		
(%) studenata (razvrstano prema polu) koji su zaposleni (indikator ishoda)	(%) mladih muškaraca i žena sa stečenim srednjim obrazovanjem koji su našli zaposlenje u roku od godine dana nakon završetka školovanja	50 %	2021.	60%	2023.	65%	2027.		70 %	2029.	Statistika Zavoda za zapošljavanje	Korisnici granta Kvartalno

⁸ Većinu podataka treba izvući iz regionalnog Sistema monitoringa

⁹ U nekim slučajevima, oblast politike regionalnog sistema monitoringa može biti relevantnija

¹⁰ Svaki indikator se identifikuje kao indikator uticaja, ishoda ili učinka

2.2.2. Kvalitativna analiza

<Kvalitativna analiza napretka (konceptualni napredak i usavršavanje intervencija) ostvarenog u implementaciji programa prekogranične saradnje, uključujući analizu uticaja programa na prihvatljivo područje, sa geografskim opsegom (koncentracija/harmonična disperzija), razlikovanjem po habitatu (ruralan/urban) i vrstom korisnika (lokalne vlasti¹¹/druga pravna lica).

Objasnite kako je program doprinio ili će doprinijeti podsticanju održivog fokusiranog razvoja, povećanju prosperiteta i izgradnje povjerenja među zajednicama, i unaprjeđenju regionalne saradnje i dobrosusjedskih odnosa, kao i kako to možete izmjeriti ili pokazati.

Opišite kako su strukture prekogranične saradnje i određena posrednička tijela vodili evidenciju o učenju koje se dešava tokom perioda implementacije programa, na primjer, za uspostavljanje i rad funkcionalnih sistema za prikupljanje podataka (i za statističke i za administrativne svrhe).

Za kvalitativnu analizu, programske strukture bi trebalo da koriste podatke koji pružaju informacije o stavovima, mišljenjima ili zapažanjima ljudi. Ovi podaci se uglavnom prikupljaju kroz evaluacije, nalaze monitoringa posjeta, intervjua, sastanaka, fokus grupa, ispitivanja javnog mnjenja, anketa, itd. Na kraju, elaborirajte o tome kako se međusektorska pitanja (naročito ona relevantna za kohezionu politiku: jednake mogućnosti, jednakost muškaraca i žena, održivi razvoj i borba protiv diskriminacije) prostiru kroz dizajn poziva za podnošenje predloga projekata i implementaciju ugovora o bespovratnim sredstvima>

2.3 Detaljne informacije o finansijskom izvršenju programa prekogranične saradnje

<Detaljne informacije o ugovaranju i, pod indirektnim upravljanjem, isplati godišnjih dodjela sredstava po tematskom prioritetu i vrsti korisnika granta, uključujući projektne partnere (sukorisnike).

<Analiza sljedećih faktora:

- Finansijski status
- Informacije o sufinansiranju
- Faktori koji su ometali i/ili odlagali finansijsko izvršenje
- Faktori koji su imali pozitivan uticaj na finansijsko izvršenje.>

Model tabele o finansijskom izvršenju ugovora prekogranične saradnje u implementaciji tokom izvještajnog perioda:

<Tabela br.: XX>

Tematski prioritet: < .>						
Broj ugovora	Nazivi, vrsta i zemlje porijekla koordinatora i sukorisnika	Datum početak i završetka	Procijenjeni ukupni prihvatljivi troškovi i vrijednost granta EU	Kumulativna vrijednost isplata	Procenat izvršenih plaćanja ¹²	Comments>

¹¹ U ovom odjeljku takođe treba opisati sve što su strukture za međusobnu saradnju ili upravljačko tijelo sproveli ili preduzeli za uvođenje u glavni tok tematskog klastera br. 5 (tj. da ojačaju kapacitete obje vlasti koje učestvuju u implementaciji programa)

¹² [Kumulativna vrijednost isplata/vrijednost granta EU] x 100

2.4. Informacije o koracima koje su preduzele strukture prekogranične saradnje i/ili zajednički odbor za monitoring kako bi se obezbijedili kvalitet i djelotvornost implementacije

2.4.1 Monitoring i evaluacija

<Mjere monitoringa koje preduzimaju strukture prekogranične saradnje ili zajednički odbor za monitoring, uključujući aranžmane za prikupljanje podataka, reviziju izvještaja o ugovorima o bespovratnim sredstvima, nalaze i praćenje preporuka posjeta za monitoring.

U programima koji se sprovode pod indirektnim upravljanjem, priprema, izvođenje, nalazi, preporuke i praćenje mjera evaluacije koje preduzima upravljačko tijelo (vidi član 56 FFPA).
U programima koji se sprovode pod direktnim upravljanjem, podrška, nalazi, preporuke i praćenje mjera evaluacije koje je preduzela Komisija.>

2.4.2. Nastali problemi i korektivne radnje

<Sažetak svih značajnih problema nastalih u implementaciji programa i obezbjeđivanju održivosti, kao i svih preduzetih korektivnih radnji i preporuka za dalje djelovanje.

Preporuke za (dalje) korektivne radnje.>

Kada se program realizuje u indirektnom upravljanju, potencijalna pitanja u upravljanju programom moraju se takođe istaći, poput eventualnih značajnih nastalih problema u izvršavanju povjerenih poslova, npr. kašnjenja u ugovaranju, i preduzete/planirane naknadne mjere.

2.5 Vidljivost i publicitet

<Mjere preduzete kako bi se osigurala vidljivost i publicitet programa (tj. plan komunikacije i vidljivosti, vidi član 76 FFPA), uključujući promotivne materijale, praćenje pres klipinga, oglašavanje u masovnim medijima, primjere najbolje prakse, isticanje značajnih događaja kao što su radionice, konferencije, okrugli stolovi, forumi, Dan evropske saradnje, Evropska sedmica regiona i gradova i sajmovi projekata; održavanje baze podataka potencijalnih aplikacija, veb stranice programa, stranice društvenih medija, itd.>

2.6 Korišćenje tehničke pomoći

<Detaljno objašnjenje korišćenja tehničke pomoći i svih značajnih problema nastalih u implementaciji budžeta TA. Konačno, analiza pokazatelja učinka, ishoda i uticaja TAGC mora biti predstavljena na sličan način kao u prethodnom odjeljku 2.2.1.>

2.7 Promjene u kontekstu implementacije prekograničnog programa

<Ako je relevantno, opis bilo kojeg elementa koji ima direktan uticaj na implementaciju programa, a da ne proizilazi direktno iz pomoći programu, (npr. zakonodavne promjene, relevantne društveno-ekonomske promjene, itd.)>

2.8 Komplementarnost sa drugim sektorskim politikama ili instrumentima

<Sažetak stvarne koordinacije i usklađenosti programa sa drugim IPA programima, programima transnacionalne saradnje, programima država članica EU i nacionalnim programima ili inicijativama dostupnim u prihvatljivom području. Koordinacija i usklađenost programa sa drugim politikama Zajednice, i što je najvažnije sa makroregionalnim strategijama EU. Komplementarnost sa drugim finansijskim instrumentima, međunarodnom pomoći i/ili regionalnim politikama EU (npr. Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan, Zelena agenda Zapadnog Balkana i Agenda Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport).>

2.9 Uspješne priče

<Opišite u smislu postignutih rezultata jedan, ali bilo bi poželjno dva primjera CBC operacija čiji je period implementacije završio tokom izvještajnog perioda i koji bi se prema sljedećim parametrima mogli smatrati uspješnom pričom:

- Prava dimenzija CBC (molimo naznačite koja je definicija CBC korišćena za procjenu predloga projekata, kao što je navedeno u relevantnim smjernicama za podnosiocima prijave: a) „*zajednička realizacija aktivnosti od strane partnera koje rezultiraju intenziviranjem prekograničnih veza i održivim prekograničnim partnerstvom i/ili uklanjanjem prekograničnih prepreka održivom socio-ekonomskom razvoju*” ili b) *zajednička realizacija aktivnosti od strane partnera koje rezultiraju intenziviranjem prekograničnih veza i održivim prekograničnim partnerstvom i/ili uklanjanjem prekograničnih prepreka održivom socio-ekonomskom razvoju*).
- Istinski uticaj CBC: bolji susjedski odnosi i korist za ljude sa obje strane na način na koji „nacionalni projekat“ ne bi uspio.
- Inovativno: po oblastima, prema uključenim partnerima ili primijenjenim aktivnostima i metodama.
- Efikasno: Rezultati postignuti na vrijeme i u skladu sa planiranim budžetom.
- Dobra diseminacija: vidljivost, mogućnost kopiranja, multiplikativni i/ili efekti prelijevanja.
- Dobri izgledi za održivost: vjerovatni benefiti nakon završetka projekta i dugotrajno partnerstvo.>

< Priče bi mogle imati sljedeću strukturu:

sentence Primamljiva rečenica koja sumira uspjeh

projekta

Kontekst

Opis konkretnog obrađenog problema

Ideja iza projekta

Predloženo rješenje

Tri primjera preduzetih aktivnosti

Dokaz uspjeha

Vizija

Gdje pronaći više informacija (npr. veb stranica)

Kontakt podaci partnera CBC >

Annex II.1 Financial Report - Total Budget
as per Article 64(2)(a) of FFP4
as per Article 61(1) of FFP4

IPA III beneficiary Financial Report (*)

Programme Reference	Financing Agreement OP/CS reference number	Programme Budget			Local Contract Activities																	Recovery context				Final Balances (EU contribution)		Total as reported forecast adjustments																
					Total Amount Contracted			Contracted %			Total Amount Disbursed			Disbursed %			Total Costs Received			Costs %			Total Open Pre-financing		Open Pre-financing %		Errors		Irregularities	Fraud	No contest	Total	Total as % Budget											
1	2	3a	3b	3c	4a	4b	4c	5a	5b	5c	6a	6b	6c	7a	7b	7c	8a	8b	8c	9a	9b	9c	10a	10b	10c	11a	11b	11c	12a	12b	12c	13a	13b	13c	14	15	16	17	18	19				
		EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources	EU contribution	National contribution	Other sources										
AAIP 2021	JAD.333333																																											
CBP 4.3.06 2021	JAD.333333																																											

(*): Annual financial report to be submitted by 15 February with cumulative data as at 31 December of the period financial year

(**): Financial report for the 12 months period to be submitted by 31 July with cumulative data as at 30 June

I, the undersigned

NFC for IPA III beneficiary

hereby declare that the above financial report/statement is complete, accurate and true in accordance with Article 61(3) of FFP4.

MM

Aneks IV(b): Godišnji finansijski izvještaj - pojedinačni program EU
doprinos po članu 61(2)(a) FFPA

IPA III korisnik Godišnji finansijski izvještaj (*)

Referenca programa	Referentni OPSYS broj Sporazuma o finansiranju	Doprinos EU budžetu programa	Lokalne ugovorene aktivnosti									
			Ukupan ugovoreni iznos	Ugovoreno %	Ukupan opozvani iznos po zatvaranju	Opozvano %	Ukupan iznos isplaćen	Isplaćeno %	Ukupno priznati troškovi	Troškovi %	Ukupno otvoreno pred finansiranje	Otvoreno pred finansiranje %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
				4/3*100%		6/4*100%		8/4*100%		10/4*100%		12/4*100%
AAP 2022	JADJ-XXXXX											
Action 1	ACT-XXXXX											

(*) 15. februar

, dolje potpisani _____ NAO za korisnika IPA III _____, ovim izjavljujemo da je gornji finansijski izvještaj/izjava potpun, tačan i istinit u skladu sa članom 61(5) FFPA

IPA III Sporazum o finansiranju prekogranične saradnje - Aneks IV Finansijski izvještaj (v. jul 2022.)

Aneks IV(c), godišnji obračunski izvještaj sa presjekom na kraju godine prema članu 61(1) FFPA

Korisnik IPA III godišnji obračunski izvještaj sa presjekom na kraju godine (*)

Odluka EU	Ugovor EU	Naziv	Referenca lokalnog ugovora	Izvođač/ Obrazac pravnog lica (LEF)	Vrsta ugovora	Datum potpisivanja ugovora	Datum početka implementacije ugovora	Datum završetka implementacije ugovora	Status ugovora	IPA EU – početna vrijednost ugovora	IPA EU – sadašnja vrijednost ugovora	IPA EU – isplaćeni iznos	RAL	IPA EU - Povraćaj	IPA EU – Predfinansiranje plaćeno	IPA EU – Predfinansiranje odobreno	IPA EU - Predfinansiranje otvoreno	IPA EU – Neplaćeni nastali i prihvaćeni troškovi	IPA EU – Trošak u toku rada – Iznos facture (prije procjene prigvatljivog iznosa)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

Ja, dolje potpisani _____, NAO za korisnika IPA III _____, ovim izjavljujem da je gornji finansijski izvještaj/izjava potpun, tačan i istinit u skladu sa članom 61(5) FFPA

Aneks IV(d) – plan predviđenih isplata
prema članu 4(2) FA GC

Podaci na dan: Korisnik IPA III Plan predviđenih isplata

Referenca programa	Referentni OPSYS broj Sporazuma o finansiranju	Plan predviđenih isplata (dodajte godine po potrebi)																	
		Mjesečno predviđene isplate (za zahtjeve za isplatom – 12 mjeseci za prvi zahtjev za predfinansiranje/ 14 mjeseci za naknadno predfinansiranje; za godišnji finansijski izvještaj i predviđanje vjerovatnih zahtjeva za plaćanje: 24 mjeseca																	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ukupno za 12 mjeseci	13	14	Ukupno za 14 mjeseci	15-24	Ukupno za 24 mjeseca
AAP 2021	JAQ.XXXXXX																		
CBC AA/BB (dodjela sredstava za 2024.)																			
MAAP Životna sredina																			

* Kolone O do Q da se koriste za naknadno predfinansiranje

* Kolone O do S da se koriste za godišnji finansijski izvještaj i plan vjerovatnih zahtjeva za plaćanje sredstava

IPA III Sporazum o finansiranju prekogranične saradnje - Aneks IV Finansijski izvještaj (v. jul 2022.)

Aneks IV(e) - Plan vjerovatnih zahtjeva za plaćanjem
po članu 33(3) FFPA

Podaci na dan _____

Korisnik IPA III Plan vjerovatnih zahtjeva za plaćanjem

Referentni OPSYS broj Sporazuma o finansiranju ili ekvivalent	Referenca programa	Stupanje na snagu SoF	Rok za ugovaranje	Rok za operativnu implementaciju	Dodjela sredstava iz lokalnog budžeta u EUR	Sredstva EU uplatila EK u EUR	RAL na 31-12-21 U EUR	Zahtjevi za sredstva prema EU u EUR	Ukupan plan 202X-202Y	202X Plan (po mjesecima)																																					
										Ukupno 202X	01-202X	02-202X	03-202X	04-202X	05-202X	06-202X	07-202X	08-202X	09-202X	10-202X	11-202X	12-202X	Ukupno 202Y	01-202Y	02-202Y	03-202Y	04-2024																				
1	2	3	4	5	6	7	8=6-7																																								
	NP 2012																																														
Ukupno od IPA I programa																																															
	2015 AAP-Obj1Obj2: (IMBC)																																														
	CBC 2016 AA-BB																																														
MAAP Životna sredina																																															
Ukupno od IPA II programa																																															
	2021 AAP (IMBC)																																														
Ukupno od IPA III programa																																															
Ukupno od IPA I & IPA II & IPA III programa																																															
LBA odgovara ukupnom doprinosu EU za IMBC do roka za ugovaranje; nakon roka za ugovaranje odgovara ukupnom ugovorenom iznosu																																															

Ključni podaci

Za svaki lokalni ugovor potrebne informacije su:

1. Odluka EU

Referenca programa, npr. Godišnji akcioni program 2022.

2. Ugovor EU

Referentni OPSYS broj Sporazuma o finansiranju, npr. 2014/031-878

3. Naziv

Naziv lokalnog ugovora

4. Referentni broj lokalnog ugovora

5. Izvođač/Obrazac pravnog lica (LEF)

6. Vrsta ugovora

Npr. g rant, usluga, nabavka, radovi, bratimljenje

7. Datum potpisivanja ugovora

Datum kada posljednja strana potpiše ugovor

8. Datum početka implementacije ugovora

Datum potpisa izvođača, datum potpisa za javnog naručioca, datum kada ugovor stupa na snagu i datum početka implementacije ugovora su različiti koncepti, koji svi mogu biti istog dana ili mogu biti na različite dane.

Konkretno, datum početka implementacije ugovora (= prvi dan na koji mogu nastati prihvatljivi troškovi po Sporazumu) može biti utvrđen nakon što je ugovor potpisan putem odgovarajuće klauzule u ugovoru, Administrativnoe naredbe, itd. Vaš sistem može zadržati sve ove datume; ali za potrebe izvještaja sa presjekom na kraju godine kritičan datum je datum početka implementacije.

9 Datum završetka implementacije ugovora

Prilagođeno izmjenama i dopunama gdje je relevantno. Ovo obično nije isto što i krajnji datum za završetak gdje to uključuje vrijeme za fakturisanje, garanciju Datum završetka implementacije ugovora je posljednji dan kada mogu nastati prihvatljivi troškovi po ugovoru. Ugovor može omogućiti dodatno vrijeme za finalizaciju administracije ugovora ili period između privremenog i konačnog prihvatanja obavljenog posla; ali ovo dodatno vrijeme nije relevantno za

10. Status ugovora

OTVOREN, ZATVOREN, ZAVRŠEN, NIJE ZAPOČET (ako je datum početka aktivnosti nakon presjeka

11. IPA EU - Početna vrijednost ugovora

Početni iznos pravne obaveze dijela IPA (finansiranje EU).

12. IPA EU - Trenutna vrijednost ugovora

Iznos nakon izmjena i dopuna (gdje je relevantno)

Trenutna vrijednost ugovora će uključivati svaku promjenu ugovorenih iznosa putem dodatka kojim se mijenja ugovor.

13. IPA EU - Uplaćeni iznos

Ukupan iznos plaćen po ugovoru; tj. predfinansiranje + iznos direktno plaćenih faktura - povraćaj).

14. RAL

'Reste à liquider' je 'Izvanredna posvećenost'

Iznos koji je opredijeljen, ali još nije isplaćen korisnicima i izvođačima iz IPA iznosa EU.

15. IPA EU - Povraćaj

Ukupna vrijednost povraćaja (i povraćaja predfinansiranja i povraćaja izdataka) izvršenih prema ugovoru (gdje je relevantno).

Povraćaj će obično biti od predfinansiranja. Povraćaji predfinansiranja su čisto gotovinski transferi, koji nemaju uticaja na ukupne troškove. Povremeno će povraćaji biti povraćaji plaćanja za izdatke, koji su prvobitno prihvaćeni kao prihvatljivi, ali su naknadno odbijeni na osnovu novih informacija. Povraćaj izdataka će smanjiti ukupne prijavljene troškove po ugovoru (pogledajte tačku 19.).

16. IPA EU - Predfinansiranje isplaćeno

Ukupna vrijednost predfinansiranja isplaćenog prema ugovoru (gdje je relevantno). Predfinansiranje je isplata čija je namjera da korisniku omogući premošćavanje, tj. gotovinski avans. Kao takav, plaća se prije isporuke roba i usluga (u slučaju ugovora o nabavci) i prije nastanka prihvatljivih troškova od strane korisnika (u slučaju ugovora o bespovratnim sredstvima).

Predfinansiranje se priznaje u bilansu stanja kada se gotovina prenese primaocu.

17. IPA EU - Predfinansiranje odobreno

Ukupna vrijednost predfinansiranja je odobrena.

Plaćanje predfinansiranja se priznaje kao imovina. U skladu sa relevantnim računovodstvenim pravilom, predfinansiranje kao imovina se generalno prestaje priznavati (tj. izmiruje/umanjuje) na sljedeći način:

- ako iznos privremene/konačne fakture ili potraživanja troškova, ili njegov dio, opravdava korišćenje predfinansiranja, onda će validacija ovih prihvatljivih troškova dovesti do odobrenja predfinansiranja;*

- *ako korisnik ne koristi (dio) predfinansiranja, tada će iznos predfinansiranja biti djelimično ili u potpunosti povraćen od korisnika.*

18. IPA EU - Otvoreno predfinansiranje

Ukupni iznosi iz tačaka 16 i 17 daće ukupno otvoreno (neodobreno) uplaćeno predfinansiranje u okviru programa, tj. uplaćeno predfinansiranje – odobreno predfinansiranje

19. IPA EU – Priznati troškovi

Ukupni prihvatljivi troškovi nastali, prihvaćeni, plaćeni (direktno plaćanje troškova plus odobrenje predfinansiranja po ugovoru) i dokazani pratećim Izračunavaju se sljedećom formulom: 19 = 12 (IPA EU - trenutna vrijednost ugovora) - 14 (RAL) - 18 (IPA EU - Otvoreno predfinansiranje) - 15 (IPA EU — Povraćaj) Molimo uključite u obračun „IPA EU — Priznati trošak“ samo povraćaje izdatak koji smanjuju priznate troškove (+19 bis (IPA EU — nastali i prihvaćeni troškovi koji još nisu plaćeni) — SAMO ako niste u mogućnosti da implementirate odvojeno

Troškovi će predstavljati prihvatljivu vrijednost posla koji su:

- *nastali po ugovoru, prihvaćeni, plaćeni od strane javnog naručioca (direktno ili putem odobrenog predfinansiranja) i dokazani pratećim dokumentima,*
- *nastali i plaćeni od strane izvođača (gdje je relevantno - podizvođačima ili od strane korisnika bespovratnih sredstava, na primjer) i prihvaćeni i plaćeni od strane javnog naručioca; U slučaju privremenih troškova razumije se da konačno prihvatanje zavisi od konačnog ishoda ugovora.*

Napominjemo da:

- *Obračunati troškovi (procijenjena vrijednost obavljenog posla, ali još nefakturisana) nisu*
- *Opredijeljeni, ali neplaćeni iznosi nisu troškovi za potrebe ovog izvještaja.*
- *Predfinansiranje plaćeno ili od strane javnog naručioca ili izvođača (gdje je relevantno) nije trošak.*

19 bis. IPA EU — Nastali i prihvaćeni troškovi, ali još nisu plaćeni

Primjeri su:

- *fakture u toku rada koje su potvrđene tačne (nastale i prihvaćene), ali koji će biti isplaćene tek u narednom izvještajnom periodu ili*
- *zadržani novac.*

Napominjemo: Ako - npr. iz tehničkih razloga – nijeste u stanju da implementirate ovu kolonu u svom izvještaju, molimo dodajte odgovarajuće iznose izuzetno direktno u kolonu 19 navodeći razlog za njihovo uključivanje ovako: 'Kolona 19 uključuje troškove koji su nastali, prihvaćeni, ali još nisu plaćeni, u iznosu od '(...)', za sljedećeg razloga: '(...)' ili nas u posebnom pismu obavijestite o relevantnim iznosima po

Dalje napominjemo da obratite pažnju da se iznosi umetnuti u ovu kolonu smatraju troškom koji je nastao i prihvaćen samo u svrhu ovog izvještaja sa presjekom na kraju godine, ali ne i u svrhu Godišnjeg finansijskog izvještaja ili Zahtjeva za sredstvima gdje treba uzeti u obzir samo priznate troškove

(nastale, prihvaćene, plaćene i dokazane pratećim dokumentima).

Kada su troškovi prijavljeni fakturom (obično nabavke)

20. Troškovi u toku rada - Iznos fakture (prije procjene prihvatljivog iznosa)

Fakture i izvještaji primljeni, ali još nisu odobreni.

Tamo gdje nema faktura i troškovi se identifikuju iz finansijskog izvještaja (obično

20. Troškovi u toku rada - Iznos finansijskog izvještaja (prije procjene iznosa

Izvještaji primljeni, ali još nisu odobreni.

Aneks V Sporazuma o finansiranju Minimalna specifikacija računovodstvenog sistema zasnovanog na obračunskom načelu

Računovodstveni sistem korisnika IPA III mora da ispunjava sljedeće uslove:

1. Odražava organizacionu strukturu uspostavljenu za sisteme interne kontrole koji su prilagođeni obavljanju zadataka. Naročito prije nego što se operacija odobri, svi aspekti (I operativni i finansijski) operacije moraju biti provjereni od strane članova osoblja koji nisu onaj koji je pokrenuo operaciju. Osoba koja se bavi verifikacijom ne može biti podređena inicijatoru transakcije.
2. Uključuje revizorski trag za sve transakcije i izmjene.
3. Posjeduje adekvatnu fizičku i elektronsku bezbjednost uključujući sisteme za rezervnu kopiju i povraćaj podataka.
4. Računovodstveni sistem treba da sadrži najmanje sljedeće informacije o lokalnim ugovorima kojima se upravlja u okviru svakog programa:
 - (a) Referenca ugovora;
 - (b) Vrijednost ugovora uključujući sve izmjene;
 - (c) Datumi potpisivanja ugovora (obje strane);
 - (d) Datum početka implementacije ugovora;

Ovo je dodatak datumu potpisivanja ugovora i može se razlikovati od njega, kao kada se datum početka ugovora daje nakon potpisivanja ugovora putem Administrativne naredbe.

- (e) Datum završetka implementacije ugovora uključujući sve izmjene i dopune;

Ovo je krajnji datum kada mogu nastati prihvatljivi troškovi. Ne uključuje garantni period ili vrijeme dozvoljeno za pripremu izvještaja od strane izvođača.

- (f) Ukupno isplaćen iznos (gotovina) po ugovoru;

- (g) Predfinansiranje plaćeno po ugovoru;

Izričito priznavanje i evidentiranje u bilansu stanja predfinansiranja obavezanog ugovorom.

(h) Priznati trošak - direktno (po ugovoru)

Izričito priznavanje troška kao naknade rashoda za godinu. Neka plaćanja će direktno pokriti već nastale troškove. Predfinansiranje nije uključeno. Ona mogu biti konačne isplate kada je predfinansiranje već odobreno ili privremena plaćanja kada je prethodno finansiranje odobreno ili kada ugovor ne uključuje obezbjeđivanje predfinansiranja.(i) Priznati trošak -indirektan (po ugovoru)

(i) Priznati trošak -indirektan (po ugovoru)

Izričito priznavanje troška kao naknade rashoda za godinu. Neke fakture ili zahtjevi za troškove koje podnese korisnik granta ili izvođač radova odnosiće se na troškove koji su pokriveni predfinansiranjem isplaćenim ranije u periodu implementacije sporazuma o bespovratnm sredstvima ili ugovora. U ovim slučajevima, izvršeno plaćanje će biti manje od prijavljenih troškova. Može čak biti nula ako su svi troškovi pokriveni predfinansiranjem (sigurno će biti nula ako prijavljeni troškovi nisu dovoljni da apsorbuju predfinansiranje i izda se nalog za povraćaj neiskorišćenog salda predfinansiranja.) U svim takvim slučajevima sistem bi trebalo da evidentira punu vrijednost prijavljenih prihvatljivih troškova kao rashode za godinu i umanja saldo predfinansiranja za iznos troškova koji se prebija sa predfinansiranjem prilikom utvrđivanja iznosa za plaćanje.

(j) Nalozi za povraćaj radi umanjenja predfinansiranja (po ugovoru)

Priznavanje umanjenja predfinansiranja u bilansu stanja nakon povraćaja neiskorišćenog predfinansiranja.

(k) Nalozi za povraćaj radi umanjenja troškova (po ugovoru)

Kada se izvrši povraćaj troškova koji su ranije prihvaćeni - moguće nakon istrage za prevaru. U takvim slučajevima evidentirani troškovi za godinu moraju se umanjiti ako je trošak prihvaćen u istoj godini u kojoj je naknadno povraćen; ili prihod mora biti evidentiran ako je trošak prihvaćen u godini koja prethodi godini povraćaja

(l) Datum fakture dobavljača za svaku fakturu ili drugi dokument praćen finansijskim izvještajem koji dovodi do priznatih troškova

(m) Informacije o kontekstu povraćaja neprihvatljivih troškova i povraćajima